

บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม

THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN ENHANCING THE STRENGTHEN
COMMUNITY IN MUANG DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE

พระใบฎีกาเฉลิมพล จานุดุตรโร (โพธิ์ประชุม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม

พระใบฎีกาเฉลิมพล จานุกตโร (โพธิ์ประชุม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN ENHANCING THE STRENGTHEN
COMMUNITY IN MUANG DISTRICT, NAKHONPATHOM PROVINCE

PHRABAIKACHALERMPHON THĀNUTTARO (PHOPRACHOOM)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhism Management)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภัทรธาดา, ดร.)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทองวิทย์ แก้วศรี)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)

.....กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.

กรรมการ

อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระใบฎีกาเฉลิมพล ฐานุตโร)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย พระวิสุทธิภัทรธาดา, อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี , ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, ผศ., และ อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี ขอเจริญพรขอบคุณ ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ และให้ความเมตตาอนุเคราะห์จนทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร., พระปลัดสามารถ ธมฺมธำโร, พระมหาโยธะ ปยุตฺโต, ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น และ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม ให้คำปรึกษา แนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระศรีปริยัติมุนี เจ้าคณะอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม, พระราชวิริยาลังการ เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล ที่อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณ พระครูสุวรรณเมธากรณ์ เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์เขต๒ , พระครูสังฆรักษ์อวยพร จิตญาโณ เจ้าคณะตำบลดอนยายหอม , พระครูสุจิตตานันท์ เจ้าคณะตำบลบางแขม, พระครูทริภูมิรักษ์ เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม , พระมหาประสิทธิชัย ปณฺธิโต เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ ที่อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ข้อมูลทำการวิจัย ขอขอบคุณเพื่อนๆ หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิงทุกรูป ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ และเป็นการกำลังใจให้กันตลอดมา

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ พี่ๆ น้องๆ รวมทั้งคณะญาติโยมชาววัดรางปลาหมอ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุน และผู้ถวายข้าวทุกทัพพีตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะมา

พระใบฎีกาเฉลิมพล จานุตโร(โพธิ์ประชุม)

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า	
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)	
กิตติกรรมประกาศ	(๕)	
สารบัญ		(๖)
สารบัญตาราง	(๙)	
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)	
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		(๑๑)
บทที่ ๑ บทนำ	๑	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ		๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔	
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔	
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ		๖
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย		๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖	
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย		๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		๙
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท		๙
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์		๒๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๒	๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์		๓๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน		๕๑
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๕	๙
๒.๗ ข้อมูลเกี่ยวกับคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	๖๔	
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖	๕
๒. กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙	๔

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า	
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย		๙๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙	๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙	๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย		๙๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล		๙๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล		๙๙
บทที่ ๔ ผลการวิจัย		๑๐๑
๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม		๑๐๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้าง ชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม		๑๐๔
๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน	๑	๐๘
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง		๑๑๖
๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ ชุมชนเข้มแข็ง	เกี่ยวกับแนวทางของพระสงฆ์ในการเสริมสร้าง ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม	๑๑๘
๔.๖	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒	๗
๕.๑ สรุป	ผลการวิจัย	๑๒๗
๕.๒ อภิปรายผล		๑๓๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑	๓๕
บรรณานุกรม	๑๓	๗
ภาคผนวก	๑	๔๘
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ		๑๔๙

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า	
	ภาคผนวก ข ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง(IOC)	๑๕๕
เรื่อง		
	ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๕๙
	ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๑
	ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๖๔
	ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์	๑๗๑
ประวัติผู้วิจัย	๑	๘๐

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	๙๗
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ๑๐	๒
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์จังหวัดนครปฐมในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑๐๔
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้านภาวะผู้นำ	๑๐๕
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้านการให้ความรู้	๑๐๖
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้านสาธารณสงเคราะห์	๑๐๗
๔.๖ ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง (ตัวแปรตาม) ที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์	๑๐๘
๔.๗ ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับบทบาท ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๐๙
๔.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างพรรษา กับบทบาท ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๐
๔.๙ ความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษาทางโลกกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๑
๔.๑๐ ความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษาทางธรรมกับบทบาท ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๒
๔.๑๑ ความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษาทางเปรียญกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๓
๔.๑๒ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะภายในวัดกับบทบาท ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๔
๔.๑๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน ๑๑๕	
๔.๑๔ ปัญหาและอุปสรรค ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๖
๔.๑๕ ข้อเสนอแนะ ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑๗

สารบัญแผนภาพ		
แผนภาพที่		หน้า
๒.๑ หน่วยวิเคราะห์ (Analytical Units) และความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Chains)	๑	๖
๒.๒ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน		๔๘
๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙	๕
๔.๑ แสดง สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒	๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
อง.อรรถก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อรรถกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จัมมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายในพระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ คือ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒ หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๖๖ หน้า ๒๑๒

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัย : พระใบฎีกาเฉลิมพล จานุดตโร (โพธิ์ประชุม)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ., พธ.บ., ศศ.ม.,
รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)

: อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต พธ.บ., ร.บ., M.A., Ph.D.(Pol. Sc.)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม (๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Chi-Square Tests เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) จากพระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัย พบว่า

๑. พระสงฆ์จังหวัดนครปฐม มีบทบาทต่อการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๕$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงสุด ได้แก่ จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน ($\bar{X} = ๓.๗๐$) รองลงมา ได้แก่ สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

($\bar{X} = ๓.๓๓$) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่ จัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไปสัมผัสหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ($\bar{X} = ๒.๖๒$)

๒. ผลการทดสอบสมมติฐาน ๖ ข้อ โดยใช้ Chi-Square ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า สมมติฐาน ๔ ข้อคือ อายุ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญ ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสมมติฐานอีก ๒ ข้อคือพรรษา สถานะภายในวัด มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

๑) ปัญหาที่พระสงฆ์ควรเข้าไปแก้ไขเป็นอันดับแรก คือ ปัญหาเรื่องการขาดศีลธรรม และปัญหาเรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน อันเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๒) ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ควรพัฒนามาบทบาทที่มีต่อชุมชน จากฐานะที่เป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนร่วมกับองค์กรพัฒนาชุมชนต่างๆ ไปเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการแนะนำหรือเทศน์สอนโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๓) พระสงฆ์ต้องเป็นสื่อกลางในการชักจูงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ และต้องประสานงานกับภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ ให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน หรือเป็นสถานที่จัดโครงการต่างๆ ที่นำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

Thesis Title : The Roles of Buddhist Monks in Enhancing the Strengthen Community in Muang District, Nakhonpathom Province

Researcher : Phrabaidikachalermphon Thānuttaro (Phoprachoom)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

- : Asst.Prof.Dr.Surapon Suyaprom B.A.,M.A.(Politics),
Ph.D.(Political Science)
- : Phramaha Boonlert Indapañño, Asst. Prof., B.A. M.A.,
M.P.A. (Conflict Management)
- : Dr.Yuttana Praneet B.A., M.A.(Politics), Ph.D.(Political
Science)

Date of Graduation : March 31, 2013

ABSTRACT

The objectives of this research are : (1) to study the roles of Buddhist monks in enhancing the strengthen community in Muang District, Nakhonpathom Province; (2) to study the relationship between the personal status and the roles of Buddhist monks in enhancing the strengthen community; and (3) to study problems, obstacles and suggestions on the roles of Buddhist monks in enhancing the strengthen community in the said area. The Research is a mixed one using quantitative research methods. The tool employed for collecting data is the questionnaires which are close-end questions and open-end questions. Program for social sciences research is employed for data analysis by using statistical techniques such as Percentage, Standard Deviation (S.D.) and Chi-Square Tests for describing the relationship between Independent Variables and Dependent Variables. And qualitative research data were collected using in-depth interviews of the monks in Nakhonpathom Province.

The results of this study are concluded as follows:

1. The Buddhist monks in Muang District, Nakhonpathom Province, have played the roles in enhancing the strengthen community as the middle level ($\bar{X} = 2.95$). When considered by categories, it is found that the Buddhist monks have

played the roles in enhancing the strengthen community as the highest average for the development of temple as pleasant places of the community. ($\bar{X}$ = 3.70). Secondly, Dhamma teaching with focus on enhancing the strengthen community is second pride ($\bar{X}$ = 3.33). The lowest category is a rare project on observation tours to introduce community members to visit models of developing community ($\bar{X}$ = 2.62).

2. The six hypotheses tested by using Chi-Square have the statistically significance at 0.05 and found that the different personal status such as age, general education and ecclesiastic qualifications do not convey the relationship with the roles of Buddhist monks in Muang District, Nakhonpathom Province, in enhancing the strengthen community. That it is not statistical – significantly different, thus the relevant hypothesis set forth is rejected. The other two hypotheses are found that the different personal status such as ordination years and position status is statistical - significantly different, thus the relevant hypothesis set forth is accepted.

3. Results from the study on problems and obstacles give recommendations that :

1) The problems that Buddhist monks should solve in the first priority are the conflict in community and lacks of morality. These are the serious problems as the main obstacles of enhance to create the development for strong community.

2) Recommendation made to Buddhist monks is not for only as supporters but as spiritual leaders in enhancing strengthen community by way of preaching and advising them to realize the importance of the strong community.

3) The Buddhist monks are to be central media as to convince people to develop their community with full will. At the same time, they are to be the synods and work with government and private sectors to organize vocational trainings for people within their temples. Whatever projects to enhance strengthen community are to be undertaken and carried out by the participation of Buddhist monks in each community.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยภายใต้กระบวนการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ และการนำประเทศเข้าสู่ กระแสโลกาภิวัตน์ มีการเชื่อมโยงเข้ากับส่วนต่างๆ ของโลกด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมที่ทันสมัยให้เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างไร้พรมแดน สามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว มีการเปิดเสรีทางการค้า ระบบเงิน และการลงทุนด้วยความคาดหวังว่าประเทศไทยจะเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จนเป็นสื่อตัวที่ ๕ ของเอเชีย แต่ผลที่ปรากฏ คือ เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นต้นมา และเมื่อประเมินอย่างรอบคอบก็ปรากฏว่าประเทศไทย นอกจากกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแล้ว ยังประสบกับวิกฤติทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ในภาวะวิกฤตินี้มีผู้เสนอทางพัฒนาประเทศเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์ไว้หลากหลายความคิด ในจำนวนนี้มีเรื่องหนึ่งที่ถูกนำมากล่าวอยู่เสมอๆ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนหรือ “ชุมชนเข้มแข็ง”

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เป็นภารกิจและกระบวนการอันยาวไกลและเต็มไปด้วยอุปสรรคขวากหนามและหลุมพราง จากปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก แม้จะได้เปรียบในแง่ของฐานทรัพยากรและรากฐานภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า แต่สิ่งเหล่านี้ก็เอื้ออำนวยให้ ได้เพียงเบื้องต้นของพื้นฐานและทิศทางที่ก้าวเดินไปเท่านั้น ยังต้องอาศัยอัจฉริยภาพ ปัญญา ความวิริยะอุตสาหะ และระเบียบวินัยในการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ เหนือสิ่งอื่นใดคือเอกภาพ ในเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่น ในความเป็นจริงแล้วกระบวนการยืดยาดต่อสู้ บุรณะ พื้นฟูอัตลักษณ์ และอิสรภาพของชุมชนท้องถิ่น ไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์หรืออุบัติการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะชุมชนหนึ่งชุมชนใดเท่านั้น หากเป็นปรากฏการณ์ในกระแสโลกอันกว้างใหญ่และชุมชนท้องถิ่นไทยก็คือส่วนหนึ่งของกระแสโลกที่ว่า

นี้ □

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยภาครัฐ มีขีดจำกัดในด้านสำนักของบุคลากร และเทคนิคกระบวนการทำงาน การดำเนินงานจึงเป็นไปแบบใจร้อน ฉาบฉวย ผลงานไม่เป็นที่ยอมรับ แต่เป็นเพียงความพยายามสร้างชุมชนเข้มแข็งในเชิงปริมาณ และเป็นการนำเอาผลของชุมชนเข้มแข็ง ที่มีลักษณะเข้มแข็งอยู่แล้วมาตอบสนองทางนโยบายเท่านั้น ไม่ได้ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นเท่าใด □

หากมองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่า วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมีความผูกพันกับ พระพุทธศาสนา ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ซึ่ง ทรงเป็นประมุขของชาติทุกๆ พระองค์ล้วนทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะทรงเป็นองค์เอก อัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน □ พระสงฆ์จึงมี บทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดีพระสงฆ์นั้นเองจะเป็น ผู้นำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่าง พระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะ คือ พระสงฆ์ เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยความเคารพนับ ถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไป ด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย □

พระสงฆ์ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาสังคม เช่น การส่งเสริมการศึกษาของ เยาวชนและประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทางโลกและทางธรรม หลายวัดได้จัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนประถมและโรงเรียนมัธยมภายในวัด เพื่อให้การศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแก่ เด็กยากจนและด้อยโอกาส ได้ตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี สายสามัญ โรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รวมทั้งความรู้สายสามัญแก่ พระภิกษุ สามเณร เด็กและเยาวชน เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร เด็กและเยาวชนได้นำเอาวิชาความรู้

□ พลเดช ปิ่นประทีป, “องค์กรการเงินชุมชน : ฐานรากที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคม, ” ใน **ชุมชนไทย ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓) , หน้า ๙.

□ พิชุ มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา** , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑ .

□ พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย** , (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การ พิมพ์, ๒๕๒๖) , หน้า ๔๒.

ทางโลกและทางธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม □ การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับชุมชน เพราะพระสงฆ์ต้องพึ่งพาชีวิตความเป็นอยู่อยู่กับชุมชน เริ่มตั้งแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์ได้รับการบิณฑบาตจากประชาชนที่นำมาถวาย รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ก็ล้วนมาจากชุมชนทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ชุมชนเองก็ได้ประโยชน์จากวัดซึ่งมีหน้าที่สำคัญต่อชุมชน คือ เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของลูกหลานชาวบ้านที่นำมาบวชเรียน เป็นที่พักของภิกษุ สามเณร เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน และเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชน นั่นคือ วัด ซึ่งมีตัวแทนคือพระสงฆ์ จะเน้นหนักในด้านการสั่งสอนหรือเป็นผู้นำทางด้านจิตใจเป็นหลัก □

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับบทบาทต่อชุมชนนั้น บทบาทของพระสงฆ์มีทั้งเป็นทางการ ซึ่งหมายความว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และอีกบทบาทหนึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีต่อชุมชนและดำเนินการไปอย่างอิสระตามแนวคิดและกลยุทธ์ของตนเอง มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาตามวิถีทางสังคมและทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในท้องถิ่น¹

แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากมีสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้ วัด และพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคมน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตร กุลธิดาแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงมหรสพที่ให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูกาลแทนวัด และมีเครื่องจักรกลผ่อนแรงจนเป็นเหตุให้การพึ่งพาอาศัยแรงงานเพื่อนบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น¹ ปัญหาที่เพียงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ได้ลดน้อยลง และกำลังจะสูญหายไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะในชุมชนเมืองหลวงนั้นกล่าวได้ว่าสูญหายไปเกือบหมดสิ้น ส่วนในชนบทบางแห่งยังพอรักษาให้อยู่ในสภาพที่น่าพอใจได้บ้าง แต่ถ้ามองการเคลื่อนไหวในการปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ในชนบท สิ่งเหล่านี้ก็จะเสื่อมลงได้เพราะชุมชนแบบชนบทก็กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามชุมชนแบบเมืองหลวงด้วยเช่นกัน □

□ สมพร เทพสิทธิ, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุปัชฌาย์ธรรมสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘), หน้า ๓๙-๔๐.

□ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, หน้า ๓๒.

¹ สมบูรณ์ สุขสำราญ, **การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

¹ สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, **บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้**, (สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๗๓.

□ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, หน้า ๒๘-๒๙.

ปัญหาดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐมเช่นเดียวกัน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐมยังมีความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธรูปต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากพระพุทธรูปศาสนา แม้จะเป็นคนที่ต่างวัยกัน แต่ความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากพระพุทธรูปศาสนาที่ไม่แตกต่างกัน แต่ที่แตกต่างกันอย่างมากที่สุดคือ คนรุ่นใหม่มีความผูกพันกับพระพุทธรูปน้อยลง เห็นความสัมพันธ์ของวัดน้อยลงทุกที วัดบางแห่งจึงถูกปล่อยปละละเลย สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันนี้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนน้อยลง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันไม่ค่อยมีบทบาทในการทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนให้มีคุณภาพ เพื่อที่จะเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้เท่าที่ควร

จากสภาพการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีสังกัดในคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม จึงสนใจที่จะทำการศึกษารื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ” เพื่อจักได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง และปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง จะได้เป็นประโยชน์ในการศึกษาของพระสงฆ์นักพัฒนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษา บทบาท ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลถึงปัญหาอุปสรรค เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพระสงฆ์และชุมชน ซึ่งมี ๓ ด้าน ดังนี้

๑.ด้านภาวะผู้นำ

๒.ด้านให้ความรู้

๓.ด้านสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของ พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ และสถานะภายในวัด

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาท ของพระสงฆ์ในการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งทั้ง ๓ ด้านได้แก่ ๑. ด้านภาวะผู้นำ ๒. ด้านการให้ความรู้ ๓. ด้านสาธารณ สงเคราะห์

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ในพื้นที่ คือ คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งมี ๗ ตำบลคือ

๑)	ตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต๑	มีจำนวน ๒๓๓ รูป
๒)	ตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒	มีจำนวน ๑๒๘ รูป
๓)	ตำบลทัพหลวง	มีจำนวน ๓๒ รูป
๔)	ตำบลดอนยายหอม	มีจำนวน ๑๓๘ รูป
๕)	ตำบล บางแขม	มีจำนวน ๓๒ รูป
๖)	ตำบล สระกะเทียม	มีจำนวน ๓๗ รูป
๗)	ตำบล โพรงมะเดื่อ	มีจำนวน ๑๐๑ รูป

รวมประชากรเป็นพระสงฆ์ ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐมจำนวน ๗๐๑ รูป □□

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษา คือ คณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๗ ตำบลคือ ๑. ตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต๑ ๒. ตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒ ๓. ตำบลทัพหลวง ๔. ตำบลดอนยายหอม ๕. ตำบลบางแขม ๖. ตำบลสระกะเทียม ๗. ตำบลโพรงมะเดื่อ

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึง ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๘ เดือน

^๐ กองเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม, บัญชีสถิติวัดและจำนวนพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัด ของ คณะสงฆ์อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐมภาค ๑๔, ๒๕๕๔.

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สมมติฐานที่ ๒ พรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สมมติฐานที่ ๓ วุฒิการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สมมติฐานที่ ๔ วุฒิการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สมมติฐานที่ ๕ วุฒิการศึกษาทางเปรียญของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สมมติฐานที่ ๖ สถานะภายในวัดของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาตามหน้าที่หรือตำแหน่งที่เป็นอยู่ในขณะนั้นเพื่อให้เป็นที่รู้เห็นของบุคคลอื่น และการแสดงออกนั้นอาจจะตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้

พระสงฆ์ หมายถึง ผู้ที่บวช ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ซึ่งพำนักประจำอยู่วัดที่ตั้งอยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ในที่นี้คือ พระสงฆ์ซึ่งมีตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระลูกวัด

บทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่ผู้วิจัยกำหนดเป็นประเด็นในการศึกษากลุ่มประชากร คือ บทบาทของพระสงฆ์ ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งใน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านภาวะผู้นำ ๒.ด้านการให้ความรู้ ๓.ด้านสาธารณสงเคราะห์

การเสริมสร้าง หมายถึง การส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งมีเป้าหมายเพื่อการสร้างคุณภาพที่ดีของคนในชุมชน ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการสนับสนุนที่กล่าวถึง เช่น พระสงฆ์ช่วยคิดโครงการพัฒนา ช่วยดำเนินการและช่วยแก้ไขปัญหา เป็นต้น

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพ มีความรัก ความสามัคคี จงรักภักดีต่อชุมชน ทุกคนใฝ่เรียนรู้ มุ่งพัฒนาตนเองให้มีพลังความคิด พลังสติปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเองในทุกด้าน รู้จักวางแผนจัดการทรัพยากร แก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้ด้วยตนเอง ทุกคนมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ชุมชนมีเสถียรภาพ มีสันติสุข เพราะในชุมชนมีคุณธรรมนำชีวิต

ภาวะผู้นำ หมายถึง การจัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไปสัมผัสหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ การรณรงค์โดยใช้กิจกรรมและสื่อต่างๆ การช่วยจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน การเป็นผู้นำประชาชนในการดำเนินงานกิจกรรม การชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน

การให้ความรู้ หมายถึง การเทศน์ บรรยาย เรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การกระจายข่าวสารข้อมูล การรับนิมนต์ให้ไปบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การสอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การอบรมให้ความรู้ในเรื่องปัญหาที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอแก่ชาวบ้าน การส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดนิทรรศการเพื่อแสดงเรื่องราวที่เข้มแข็งเกี่ยวกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรอื่นในการจัดการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาชุมชน การจัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น การจัดให้มีที่อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัด การพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้เพื่อการพัฒนาสุขภาพและจิตใจ การอนุญาตให้ใช้วัดเป็นที่ฝึกงานและอาชีพแก่คนว่างงาน การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สะท้อนงานเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๒ ได้ทราบถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๓ ได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้พัฒนามาตรฐานบทบาทของสงฆ์ ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิด และงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อมาเชื่อมโยงกับงานวิจัย จึงพอสรุปแนวคิด ดังมีเนื้อหาต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- ๒.๗ ข้อมูลเกี่ยวกับคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

จากการประมวลแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับบทบาทจากนักวิชาการหลากหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ความหมายของบทบาท” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

อุทัย หิรัญโต ได้กล่าวว่า บทบาทคือ หน้าที่ (Function) หรือ พฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่ม หรือในทางสังคมหนึ่งๆ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่ม

หรือสังคม หรือวัฒนธรรมของกลุ่ม หรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่ง ที่พึงมีต่อบุคคลในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน[□]

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวว่า “บทบาท” หมายถึง การทำตามบทบาทการรับตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู[□]

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้ บทบาทคือปฏิบัติตามหมอสั่ง[□]

จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้[□]

โคเฮนและออร์บุช (Cohen & Orbuch) ได้กล่าวว่า บทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติตามตำแหน่งหรือสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมเรียนรู้ได้จากกระบวนการต่างๆในสังคมที่ผ่านมาแล้วซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล[□]

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นพลวัตรของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาได้ใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่างๆ ของสถานภาพก็แปลว่า เขาแสดงบทบาท[□]

ลีวินสัน(Levinson) ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง บรรทัดฐาน (norm) ความคาดหวังข้อห้ามความรับผิดชอบซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปที่การชี้หน้าที่อันควรกระทำ ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่จะคิดและทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่มีจะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับ บ

[□] อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา . (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๗.

[□] ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

[□] สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕) หน้า ๓๐.

[□] จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗.

[○] Cohen & Orbuch, *Introduction to sociology*, (Singapore : Mc Graw-Hill, 1990), p. 43.

[□] สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

โครงสร้างของสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลที่พึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ นั้นเอง¹

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวัง สำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดหวังพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้

งามพิศ สัตย์สงวน ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ใน สถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคน หรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์ พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้[□]

ยนต์ ชุ่มจิต ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของ บุคคล ส่วนหน้าที่ หมายถึง กิจกรรมที่ต้องกระทำ บทบาทและหน้าที่มักจะใช้ควบคู่กัน^{□□}

สนธยา พลศรี ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพ หรือ ตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถ สร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลาย สถานภาพและต่างกันไป เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น^{□□}

ราล์ฟลินตัน (Ralph Linton) ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง รูปลักษณะแสดงให้เห็นถึง ลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง(Dynamic) ของสถานภาพแต่ละบุคคลที่ได้รับการกำหนดสถานภาพและ โครงสร้างสถานภาพนั้น โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่นๆ เมื่อบุคคลใช้สิทธิและหน้าที่ซึ่งประกอบขึ้น เป็นสถานภาพบุคคลนั้นกำลังกระทำบทบาท^{□□}

¹ D.J. Levinson, *Role Personality and Social Structure*, (New York : The Maemil, 1964), p. 11.

¹ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ, *สังคมและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓.

[□] งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม* , พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖.

^{□□} ยนต์ ชุ่มจิต, *สังคมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๓๘.

^{□□} สนธยา พลศรี, *หลักสังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^{□□} Ralp Linton, *Status and Role, Reading in Sociology*, (New York : Thomas Y.Crowell Company, 1967), p. 168.

เฮอร์แมนและริชาร์ด (Herman and Richard) ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวความคิดอันเกี่ยวกับหน้าที่ ซึ่งระบุถึงวิธีที่ปัจเจกบุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมตามสถานภาพนั้น □□

ฮอร์ตตันและเชสเตอร์ (Horton and Chester) ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังของบุคคลผู้ยึดครองสถานภาพ บทบาทและสถานภาพมักเกิดขึ้นด้วยกัน สถานภาพ คือ ชุดของข้อบังคับ กฎเกณฑ์ และหน้าที่ บทบาทจึงหมายถึงการแสดงออกรวมถึงชุดของหน้าที่และข้อบังคับ □□

ภิญโญ สาร ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง เป็นสิ่งที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รับรู้ของสังคมโดยคนทั่วไปลงความเห็นว่าคุณค่าของตำแหน่งนั้นต้องกระทำสิ่งที่เรียกว่า บทบาทหน้าที่ ซึ่งกำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลผู้นั้นรับผิดชอบ รวมถึงหน้าที่หรือเงื่อนไขที่ต้องกระทำ และบรรดาสถานที่ต่างๆ ซึ่งได้มาพร้อมกับตำแหน่งนั้นด้วย สิทธิและหน้าที่ประจำตำแหน่งย่อมเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตำแหน่งอื่นที่เกี่ยวข้องภายในสังคมเดียวกัน □□

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้น บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกตามลักษณะ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มลเหตุจูงใจ การอบรมเลี้ยงดู และความพอใจ □□

ซาร์บิน (Sarbin) ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งใดก็ตาม ที่มีกฏการคาดคะเนว่าผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไร เป็นแนวทาง ส่วนมากมักจะสังเกตผู้ดำรงตำแหน่งอื่น แล้วมากำหนดบทบาทของตนเอง การคาดคะเนว่าผู้อื่นต้องการให้ตนทำอะไร ไม่จำเป็นต้องตรงตามลักษณะงานและภาระหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ □□

เดวิด (David) ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึง บทบาทเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ สัมพันธภาพระหว่างบทบาทหน้าที่กับความรับผิดชอบ และการที่

□□ Herman D. Stein and Richard A., **Social Perspective on Behavior**, (New York : Free Press, 1958), p. 171.

□□ Paul B. Horton and Chester L. Hunt, **Sociology**, (Tokyo : McGraw-Hill, Inc, 1984), p.105.

□□ ภิญโญ สาร, **บทบาทของศึกษานิเทศก์**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๒), หน้า ๗.

□□ ไพบุลย์ ช่างเรียน, **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖) หน้า ๑๐๒.

□□ T.R. Sarbin, “**Role Theory**” **Handbook of Psychology**, (New York : AddisonWesley Publishing Company, 1975), p. 72.

บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด จะต้องมียุทธศาสตร์ที่และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งเสมอ ยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ต้องเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง [□]

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่จะปฏิบัติหรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่แสดงออกมา มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ ของบุคคลในกลุ่มสังคม หรือเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพที่ถูกคาดหวังจากสังคม นั่นคือ เมื่อใครก็ตามแสดงยุทธศาสตร์ใดไป เขาจะแสดงไปพร้อมกับความคาดหวังบางอย่าง และความคาดหวังนั้นก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำเพื่อตนหรือเพื่อคนอื่น ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีหลายยุทธศาสตร์ได้พฤติกรรม หรือปฏิสัมพันธ์ที่แสดงออกมามีลักษณะนี้ มีความแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพของแต่ละบุคคลด้วย

๒.๑.๒ ประเภทของยุทธศาสตร์

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ประเภทของยุทธศาสตร์” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

นักวิชาการหลายท่าน ได้แบ่งประเภทของยุทธศาสตร์ไว้ ดังนี้

สงวนศรี วิรัชชัย ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

- ๑) ยุทธศาสตร์ที่กำหนด หมายถึง ยุทธศาสตร์ที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ
- ๒) ยุทธศาสตร์ที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง ยุทธศาสตร์ หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ
- ๓) ยุทธศาสตร์ตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นยุทธศาสตร์ของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่
- ๔) ยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง
- ๕) ยุทธศาสตร์ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติยุทธศาสตร์ของผู้อื่นในตำแหน่ง ^{□□}

[□] K. David, **Human Relation at Work**, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1962), p.

บรูมและเซลส์นิก (Broom & Sclzrnick) ได้กล่าวว่า บทบาทประกอบลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑) บทบาทในอุดมคติหรือสิ่งที่สังคมกำหนด (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทในอุดมคติที่มีการกำหนดสิทธิ และหน้าที่ตามตำแหน่งทางสังคมไว้

๒) บทบาทที่ควรกระทำ(The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำตามตำแหน่งที่ได้รับซึ่งอาจไม่เหมือนกับบทบาทในอุดมคติหรืออาจแตกต่างกันในแต่ละบุคคล

๓) บทบาทที่กระทำจริง(The Performance Role)เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริง ขึ้นอยู่กับความเชื่อความคาดหวังและการรับรู้ของแต่ละบุคคลตลอดจนความกดดันและโอกาสในแต่ละสังคมในระยะเวลาหนึ่งรวมถึงบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย □□

วินิจ เกตุขำ และค มเพชร ฉัตรสุกกุล ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น ๒ ประเภท ใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

๑) บทบาทที่เข้ากันได้กับบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคล หมายถึง บทบาทที่แสดงออกมาแล้วไม่ขัดกับความรู้สึกของตนเอง และไม่ผิดไปจากความหมายของสังคมที่กำหนดว่าเขาควรมีบทบาทอย่างไร

๒) บทบาทที่เข้ากันไม่ได้กับบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคล หมายถึง บทบาทที่แสดงออกมาแล้วขัดกับความรู้สึกของตนเอง และผิดไปจากความหมายที่สังคมกำหนดว่าเขาควรมีบทบาทอย่างไร □□

สุดา ภิรมย์แก้ว ได้จำแนกประเภทของบทบาทเป็น ๓ ด้าน คือ

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้นๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ รวมถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

□□ Broom, L., & Sclzrnick, P, **Sociology**, (New York : Harper & Row, 1976), p.36.

□□ วินิจ เกตุขำ และค มเพชร ฉัตรสุกกุล, **กระบวนการกลุ่ม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒),

๓) บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) เป็นบทบาทที่บุคคลปฏิบัติจริงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทมีความแตกต่างกันไป □□

อรุณ รักธรรม ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

- ๑) บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน
- ๒) บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด
- ๓) บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้นๆ □□

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้แบ่งลักษณะของบทบาทเป็น ๓ ประการ ดังนี้คือ

- ๑) บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้
- ๒) บทบาทที่บุคคลควรเข้าใจ เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพ ประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล
- ๓) บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้น สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้ □□

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้แยกประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) บทบาทตามใบสั่ง บทบาทประเภทนี้มุ่งเพ่งเล็งถึงการปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของสถานภาพนั้นๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง ๒) บทบาทตามใจ บทบาทประเภทที่สองเพ่งไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่างๆ จะต้องผ่านอัตรา หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนนี้เอง ตัวตน

□□ สุดา พิรมย์แก้ว, **มนุษย์กับสังคม** . (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓.

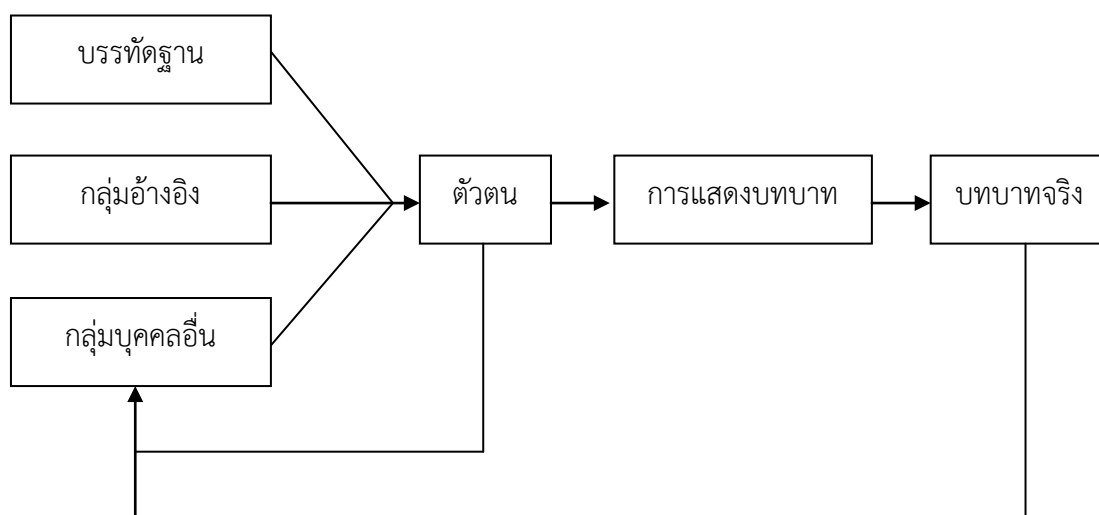
□□ อรุณ รักธรรม, **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย** , (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๖.

□□ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, หน้า ๓๗-๓๘.

ก็จะกลั่นกรองพิจารณา เลือกสรร ลดทอน พลิกแพลงความคาดหวังนั้นๆ ให้เหมาะกับตน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

๓) บทบาทจริง บทบาทประเภทนี้คือ พฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังผ่านขั้นตอน ๒ ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้าเพ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งตัวความคาดหวังหรือการตีความความคาดหวังตามสถานภาพนั้น

จากทฤษฎีบทบาทที่กล่าวมา จึงสามารถแสดงหน่วยวิเคราะห์ (Analytical Units) และความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Chains) ดังในแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ หน่วยวิเคราะห์ (Analytical Units) และความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Chains) □□

จากแผนภาพที่ ๒.๑ นี้ อธิบายว่า ความคาดหวังต่างๆ จากบรรทัดฐานของสังคม กลุ่มอ้างอิง และกลุ่มบุคคลอื่น มีอิทธิพลต่อตัวตน มีอิทธิพลต่อความสามารถในการแสดงบทบาท ทักษะความสามารถในการแสดงบทบาทมีอิทธิพลต่อบทบาทจริง ในขณะที่ตัวตนและบทบาทจริงก็มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพราะจะนำพฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลไปพิจารณาเวลาที่ตนเองมีพฤติกรรมเหมือนกัน

สรุปได้ว่า ประเภทของบทบาทนี้เป็นการบรรยายถึงลักษณะหรือพฤติกรรมที่บุคคลแต่ละบุคคลแสดงออกมา เป็นความเชื่อมโยงกับสถานภาพที่บุคคลนั้นได้รับ และนำไปใช้ในการกำหนดบทบาทของตน หรือกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถดำเนินไปตามบทบาทอย่างถูกต้อง

๒.๑.๓ ปัจจัยของการแสดงบทบาท

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ปัจจัยของการแสดงบทบาท” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

วีรพันธ์ พวงเพชร ได้จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดบทบาทไว้ดังนี้^{□□}

- ๑) อายุ เป็นตัวกำหนดบทบาทที่สำคัญ เพราะคนที่มีอายุต่างกันจะมีบทบาทไม่เหมือนกัน เช่น คล้อยตามสังคมที่เปลี่ยนไป พอสรุปได้ ๘ ประการ คือ
 - ๑.๑) ต้องศึกษาหาความรู้และถ่ายทอดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - ๑.๒) นำปัญหาสังคมมาสอนให้รู้จักอยู่รอดและไม่เป็นปัญหาสังคม
 - ๑.๓) ต้องฝึกฝนตนเองและผู้อื่นให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
 - ๑.๔) ต้องเข้าใจและปลูกฝังค่านิยมในเอกลักษณ์ไทย
 - ๑.๕) ต้องฝึกฝนทักษะในการทำงานและสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน
 - ๑.๖) ต้องปลูกฝังและส่งเสริมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง
 - ๑.๗) ต้องฝึกฝนการใช้ความคิดและวิจารณ์ญาณของตนเอง
 - ๑.๘) จัดสิ่งแวดล้อมที่ให้ผลทางการศึกษา
- ๒) เพศ หญิงและชายจะมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไปตามสังคมกำหนด
- ๓) อาชีพ คนแต่ละอาชีพจะมีบทบาทแตกต่างกัน พระสงฆ์มีบทบาทหนึ่ง ตำรวจมีบทบาทหนึ่ง พ่อค้ามีบทบาทหนึ่ง
 - ๔) ฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน จะมีบทบาทต่างกัน เช่น คนรวยกับคนจน พ่อค้าที่ร่ำรวยกับชาวนาที่ยากจน หรือสังคมที่แบ่งชั้นวรรณะ เป็นต้น
 - ๕) ตำแหน่งในครอบครัว ในครอบครัวลูกมีบทบาทต่างจากพ่อแม่ พี่จะมีบทบาทต่างจากน้อง เป็นต้น
 - ๖) พิธีการต่างๆ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีการจะถูกพิธีการนั้นๆ กำหนดบทบาทของตนเองไว้ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ พิธีการทางศาสนา เป็นต้น
 - ๗) บุคลิกภาพแต่ละบุคลิกภาพ จะมีผลต่อการแสดงบทบาทของบุคคลมาก โดยบุคคลจะเลือกแสดงบทบาทตรงกับบุคลิกภาพของตนเอง จะไม่แสดงบทบาทที่ขัดกับบุคลิกภาพของตนเองอย่างแน่นอน

□□

วีรพันธ์ พวงเพชร, บทบาทของครูที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดของนักเรียน ระดับอาชีวศึกษา ในกรุงเทพมหานคร, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔-๑๕.

๘) บทบาทภายในกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มจะมีบทบาทแตกต่างกันออกไป เช่น บทบาทของผู้นำ บทบาทของเลขานุการ บทบาทของประชาสัมพันธ์ หรือบทบาทของสมาชิก เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว สังคมยังมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมของสมาชิกเพื่อให้ปฏิบัติตามอีกด้วย โดยมักกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎ กฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ เป็นต้น ซึ่งถ้าบุคคลในสังคมไม่ปฏิบัติตามถือว่า ผิดจะถูกลงโทษ แต่ในบางครั้งบทบาทไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว แต่บุคคลเรียนรู้จากกระบวนการทางสังคม และจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือจากคนอื่นในสังคม เช่น การทำงานร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์กัน ก็จะทำให้เกิดบทบาทขึ้นมาได้ และยิ่งสังคมนั้นมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร บทบาทก็จะยิ่งแตกต่างกันไปมากขึ้นเท่านั้น

เพอร์วิน (Pervin) ได้กล่าวถึง บทบาทในลักษณะของกระบวนการแสดงบทบาท ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๑) บทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่นหรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กรหรือกลุ่มสังคม คาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่งอยู่

๒) มโนทัศน์ของบทบาท (Role Conception) คือ การที่บุคคลมองเห็นบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (Perceived Role) ว่าตนเองจะมีบทบาทหรือพฤติกรรมอย่างไร ทั้งนี้การรับรู้บทบาท (Role Perception) และความคาดหวังต่อบทบาทของตนเอง (Role Expectation) ซึ่งทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน

๓) การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (บทบาทในอุดมคติ) การรับรู้บทบาทและความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทตนเอง

๔) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้แสดงจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับระดับของการยอมรับบทบาทของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่^{๑๑}

สรุปได้ว่า ปัจจัยของการแสดงบทบาทเป็นปัจจัยที่เชื่อว่ามีผลต่อการกำหนดบทบาท เป็นกลุ่มผลของการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยหรือองค์ประกอบต่างๆ กล่าวคือ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีเหตุผลในการกระทำอยู่ด้วย และเหตุผลดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่

^{๑๑} A.L. Pervin, **Personality Theory and Research 1989**, (New York : John Wiley, 1989), p. 146.

เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่จะประกอบไปด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งอาจเหมือนกันหรือแตกต่างกันในแต่ละบุคคลอีกด้วย

๒.๑.๔ ความสำคัญของบทบาท

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ความสำคัญของบทบาท” ไว้หลายประเด็น ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาเพียงบางประเด็นในครั้งนี ดังนี้

ภิญโญ สาร ได้กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาทว่า เป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่งได้รับความคาดหวังให้เขาทำบทบาทที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นครองอยู่ และหมายความรวมถึงหน้าที่ หรือเงื่อนไขที่บุคคลนั้นครองอยู่[□]

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวว่า บทบาทมีความสำคัญในการใช้เป็นแนวในการให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่จากบทบาทของสมาชิกแต่ละคนได้ สามารถแยกสมาชิกกลุ่มออกจากผู้มิได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้งอาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองด้วย^{□□}

สรุปได้ว่า บทบาท เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมที่บุคคลพึงแสดงออกตามสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ในขณะนั้น บทบาทจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล และสามารถจัดระเบียบการอยู่ร่วมกัน และร่วมกันพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้ กล่าวคือ บทบาทมีความสำคัญในการกำหนดหน้าที่ของบุคคลช่วยให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมนั่นเอง

๒.๑.๕ ความขัดแย้งทางบทบาท

ด้วยบทบาทมีความสัมพันธ์กับสถานภาพเป็นอย่างยิ่ง บุคคลมีสถานภาพและบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน และถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น บุคคลที่มีบทบาทเป็นพ่อ ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาทเป็นครูด้วย เป็นต้น คนหนึ่งต้องการให้แสดงอย่างหนึ่ง ในขณะที่คนหนึ่งหวังให้แสดงไปอีกอย่างหนึ่ง ความคาดหวังเหล่านั้นไม่เป็นไปในทางเดียวกัน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายความขัดแย้งทางบทบาทไว้ต่างๆ กัน คือ

๑) ความขัดแย้งทางบทบาท แสดงถึงสถานการณ์ความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกันอัน

บุคคลผู้แสดงจะต้องแสดงออก ไม่ว่าจะรับรู้ความขัดแย้งหรือไม่ก็ตาม

□ ภิญโญ สาร, **การบริหารบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕๙.

□□ สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๔.

๒) ความขัดแย้งทางบทบาท แสดงถึงสถานการณ์ที่ผู้แสดงรับทราบถึงความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกัน

๓) ความขัดแย้งทางบทบาท ระบุว่าผู้แสดงต้องแสดงออก ต่อความคาดหวังที่ขัดแย้ง อันเกิดจากสถานภาพ ๒ อย่าง หรือมากกว่านั้นในเวลาเดียวกัน

๔) บางคนจำกัดความขัดแย้งทางบทบาทไว้ว่า แค่สถานการณ์ที่ผู้แสดงออก แสดงต่อความคาดหวัง หรือเป็นข้อตกลงตามกฎหมาย (ข้อบังคับที่คนอื่นทำให้ไม่ได้) อันขัดแย้งกัน ความขัดแย้งทางบทบาท แยกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

๑) ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Conflict between roles) บทบาท ๒ อย่าง หรือมากกว่านั้น อาจถูกกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ที่ขัดแย้งกัน เช่น ภรรยาที่เป็นลูกจ้างพบว่า ความต้องการของงานมีความขัดแย้งกับหน้าที่ในบ้าน ตำรวจบางครั้งก็ต้องเลือกระหว่างหน้าที่กับจับกุมเพื่อน

๒) ความขัดแย้งในบทบาทเดียว (Conflict with in a single role) เป็นความขัดแย้งที่เป็นโครงสร้าง(เกิดอยู่ภายใน) เช่นความขัดแย้งระหว่างการปฏิบัติงานถือพรหมจรรย์กับความปรารถนาแต่งงาน เป็นมูลเหตุสำคัญของความตึงเครียดทางบทบาท

การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางบทบาท อาจจะได้ด้วยการหลีกเลี่ยงการมีหลายๆ สถานภาพ และหลายๆ บทบาทในขณะเดียวกัน แต่วิธีการเช่นนี้ก็เป็เรื่องยากอย่างยิ่งเพราะโดยส่วนมาก คนเรามักมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่จะทำให้ต้องแสดงบทบาทต่างๆ กันอยู่ตลอดเวลา สรุปได้ว่า ความขัดแย้งทางบทบาท เกิดจากการที่บุคคลต้องรับบทบาท ๒ บทบาท หรือหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน และหน้าที่ต่อบทบาทแต่ละอย่างนั้นไม่สอดคล้องกันนั่นเอง แต่ก็มีแนวทางสำคัญแก้ปัญหานี้ไว้เช่นกัน คือ หลีกเลี่ยงการมีหลายๆ สถานภาพ และหลายๆ บทบาทในขณะเดียวกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่กระทำไ้ยาก

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

ในสังคมไทยพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งในสถาบันที่สำคัญของชาติ คือ สถาบันศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับและได้รับความศรัทธาจากชาวบ้านมาตลอด ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ เป็นผู้มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน หากมองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่า ชาวบ้านเมื่อประสบกับปัญหาหรือเกิดทุกข์ร้อนใดๆ ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือจิต ก็จะพากันไปวัด ไปพบพระสงฆ์เพื่อปรึกษาและระบายความทุกข์ ดูเหมือนว่าพระสงฆ์จะสามารถแก้ปัญหาความทุกข์ร้อนของพวกเขาได้ทุกอย่าง

เพราะฉะนั้น วัดและพระสงฆ์ในอดีตจึงมีบทบาทมาก ^{□□} มีนักวิชาการได้กล่าวถึง “บทบาทของพระสงฆ์” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของวัดและพระสงฆ์กับสังคมไว้ดังนี้ ^{□□}

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระรับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด
- ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย
- ๔) เป็นที่พักคนเดินทาง
- ๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
- ๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
- ๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ
- ๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ์
- ๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้านจะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ
- ๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่างๆ

สอดคล้องกับที่ **คุณ โทจันทร์** ได้กล่าวถึง บทบาทของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย พอสรุปได้ดังนี้ ^{□□}

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์
- ๓) เป็นสถานที่สัปปายะ คือ เป็นที่สบายกายสบายใจ

^{□□} สมพร เทพสิทธิ, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุปัชฌาย์พุทธสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘), หน้า ๓๙.

^{□□} พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{□□} คุณ โทจันทร์, **พุทธศาสนากับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๘.

- ๔) เป็นสถานที่จุฬาริพิธภัณฑสถาน
- ๕) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- ๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่างๆ
- ๗) เป็นศูนย์กลางการบริการหรืองานปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือข่าวสาร
- ๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง
- ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
- ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
- ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้ส่วนรวม
- ๑๒) เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาทและเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
- ๑๓) เป็น฼ณาสถาน
- ๑๔) เป็นสถานดำเนินกิจการทางการเมือง
- ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดโต้รุ่ง

ชวนะ ภวากานันท์ ได้กล่าวถึง บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบัน ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมี คือ ☐☐

- ๑) สันสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน
- ๒) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี
- ๓) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย
- ๔) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ
- ๕) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน
- ๖) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม

อนันต์ วิริยพินิจ ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่า งานที่กระทำโดยตรงคือการสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะกระทำโดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยหรือแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว่าขวางออกไปโดยการสงเคราะห์ ☐☐

☐☐ ชวนะ ภวากานันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบัน”, **ครุศาสตร์ปริทัศน์**, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๓๗) : ๕๑.

☐☐ อนันต์ วิริยพินิจ, **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๖.

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทย มีดังต่อไปนี้^{□□}

- ๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณี เกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การทำบุญอายุ เป็นต้น
- ๒) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาโรค เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือคนชรา ทูพพลภาพ การให้ที่ดิน หรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านพักอาศัย
- ๓) การดูโชคชะตาราศี การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ กา รให้ฤกษ์ยาม แม้บางกิจการหรือที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่เลื่อมใสศรัทธา
- ๔) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัด บริเวณวัด ประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่างๆ จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น
- ๕) การช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น
- ๖) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทองจากผู้บริจาคไปให้แก่ผู้ประสบภัยต่างถิ่น

สมบุรณ์ สุขสำราญ ยังได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ว่าสังคมไทยในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาลพอสรุปได้ดังนี้^{□□}

- ๑) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและชอบเสียสละ ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่างๆหรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูต ในหมู่บ้านต่างๆได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ต่างๆของประชาชนจึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน
- ๒) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่าประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความ

^{□□} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, **การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙-๔๐.

^{□□} สมบุรณ์ สุขสำราญ, **การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑-๕๒.

ทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว

๓) เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อม นั่นเอง

๔) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลน มีความทุกข์ยาก หรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอยู่สวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกิน พระสงฆ์จะมีอันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน

๕) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใดๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการช่วย แบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้น มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งมีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างลึกซึ้งไม่ได้ เพราะพระสงฆ์ดำรงอัตภาพได้ด้วยอาศัยประชาชนในชุมชน และมีบทบาทโดยตรงในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนตามหน้าที่สถานะความเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และพื้นฐานของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน จึงต้องมีบทบาทต่อชุมชนและสังคมในด้านต่างๆ ด้วยโดยปริยาย นั่นเอง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีบัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) นั้น กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองว่า มีบทบาทในงานทั้ง ๖ ประเภท ได้แก่ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนาศึกษา การศึกษาสงเคราะห์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวตามลำดับไป ดังนี้

๒.๓.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

การปกครอง เป็นงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ควรจะอยู่^{□i} ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมตลอดทั้งควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสงฆ์สามเณรผู้อยู่ในเขตปกครองของตน ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย พร้อมทั้งตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

ได้กล่าวว่า การปกครองตามความหมายใน

พระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่จะเกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อเพื่อให้แต่ละบุคคลบรรลุตามจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือเป็นคติได้ว่า การปกครองที่มีขึ้นนั้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปรปักษ์ ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยังต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง^{□i}

พระพุทธวรญาณ

(ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงาน

เล็กซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่อะเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใด งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้

^{□i} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^{□i} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๔๕-๔๖.

เช่นกัน □□ ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มี ความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งพระศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ

- ๑) ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ
- ๒) ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้างเป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานที่แสดงถึงความถูกต้องเรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ
- ๓) ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณรที่มีลักษณะตั้งอยู่ใน ศีลาจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติ และแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายก ทายิกา ที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกา มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร
- ๔) ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชู และศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ
- ๕) ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่างๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแพร่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑล เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา สรุปได้ว่า การควบคุมและส่งเสริมความเรียบร้อยดีงาม หรือที่เรียกกันว่า การปกครองนี้ เป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง ที่จะต้องดูแลพระภิกษุสามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเรียบร้อยดีงามตามหลักพระธรรมวินัย อีกทั้งต้องสอดคล้องกับ กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม และกฎหมายบ้านเมืองด้วย

๒.๓.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๕ ตรี มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดวิธีการดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”

□□ พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) ได้กล่าวว่า คณะสงฆ์ได้กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ □□

- ๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนเองและหมู่คณะ
- ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา
- ๔) เพื่อใช้ในการกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา
- ๕) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่า “เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์” □□ จึงเห็นได้ว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา

คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะสังฆมณฑลจัดด้วย ดังนี้

- ๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
- ๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด
- ๓) ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังฆมณฑลจัดด้วย

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นกับเจ้าสำนักเรียน และหรือเจ้าสำนักศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามากคือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของพระสงฆ์

□□ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๑.

□□ กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

สรุปได้ว่า การศาสนศึกษา เป็นบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ใน ๒ แผนก คือ แผนกบาลี และแผนกธรรม ซึ่งเป็นการให้การศึกษาศาสนบุคคลที่จะช่วยสืบทอดหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาต่อไป โดยจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเป็นภาระหน้าที่ของเจ้าสำนักเรียน รวมถึงครูอาจารย์และผู้บริหาร การศาสนศึกษา ที่จะต้องช่วยกันบริหารจัดการให้การศาสนศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี

๒.๓.๓ การบริหารจัดการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือ ช่วยเหลือด้านการศึกษานอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียน

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ) ได้กล่าวถึง งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่ พระสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบันว่ามีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ □□

- ๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
- ๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ใน พระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบัน มีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และ โรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน
- ๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษ อบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสอง แห่ง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ทางสถานศึกษาของฝ่าย ราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญ ที่เรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตาม หลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็น การชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

□□ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘-๔๙.

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรม

ปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนเตรียมความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น

พระเทพเวที (ประยุทธ์

ปยุตโต) ได้แสดงความเห็นว่า “สถาบันพระพุทธศาสนาและบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความบกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจเท่าที่ควร และมีได้ปรับปรุงระบบการศึกษาในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ พร้อมทั้งมองกว้างไกล ถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคม และสภาพการจัดการศึกษาทางด้านพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ □□

สรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้านการศึกษาที่นอกเหนือจากการศาสนศึกษาอันได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ซึ่งแม้ในปัจจุบันพระสงฆ์และวัดจะไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาเหมือนในอดีต เพราะมีโรงเรียนและสถานศึกษาของรัฐทำหน้าที่ด้านนี้โดยตรง แต่การให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมและศีลธรรมจรรยาอันเป็นความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขนั้นนับเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์

๒.๓.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ

□□ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า๗๕.

- ๑) ทัศนธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระ ปรียัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึกภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาภิกษุสงฆ์สามเณรก็เป็นการส่งเสริมให้มีความสามารถในการเผยแผ่ประเภทนี้□□

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนในทาง พระพุทธศาสนาให้แพร่ขยายออกไปนั้น เป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญ ซึ่งเป็นบทบาทโดยตรงของ พระสงฆ์และวัดที่จะต้องบริหารจัดการงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี เพื่อ เป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป พระสงฆ์ต้องเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบันให้ได้ จึงจะประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๓.๕ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา □□ สำหรับ สาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

- ๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
- ๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับ พระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง
- ๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร □□
- ๔) การศาสนาสมบัติของวัด

□□ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของ การศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายเสือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

□□ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๑,๑๗๔.

□□ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-๕๕.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ)

ได้กล่าวว่า การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง

การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะของงาน การก่อสร้างและการบูรณสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ^{□i}

การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะวัดตำบลทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ สอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำให้การสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

๒) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควร แก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

๓) ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทยหรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔) การควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ-รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕) ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง ^{□i}

สรุปได้ว่า งานด้านการสาธารณูปการนี้เป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในวัดให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ สามารถใช้รองรับการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี การสาธารณูปการจึงเป็นงานสำคัญที่พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามความเรียบร้อยบนหลักการแห่งความประหยัดและรักษาเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นไว้ และเป็นงานที่ต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่ขัดแย้งกัน สมานสามัคคีกันระหว่างวัดกับชาวบ้านอีกด้วย

๒.๓.๖ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ตั้งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

^{□i} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๕๗.

^{□i} อ้างแล้ว

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน ดังนี้^{□□}

- ๑) ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
- ๒) ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม
- ๓) ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ
- ๔) ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี
- ๕) ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ
- ๖) ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง

กรมการศาสนา ได้เสนอรายงานสภาพสังคมไทยด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ประชาชนไว้ดังนี้^{□□}

- ๑) ให้ที่พักอาศัยตลอดจนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และทุนการศึกษาแก่เด็กจากครอบครัวที่ยากจน
- ๒) ให้สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งและใช้เป็นอาคารเรียน
- ๓) ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์เองตามกฎหมาย โรงเรียนราช^๑ ราษฎร์เป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนยากจน ให้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน บางแห่งจัดเก็บค่าเล่าเรียนแต่ในอัตราต่ำ บางวัดจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา
- ๔) จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยธรรม ไปตามโรงเรียนต่างๆ มีการสอนรายชั่วโมงตามหลักสูตร หรือไปสอนในรูปแบบการประชุมสัมมนาให้สถานศึกษาเป็นครั้งคราว ทั้งในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา ทั่วราชอาณาจักร ตลอดจนจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนตามสำนักของสงฆ์
- ๕) จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่กรมการศึษา ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต่างๆ จัดขึ้น เพื่อวางรากฐานการศึกษาแก่เด็กวัยเรียนในท้องถิ่น เป็นการปลูกฝังให้เด็กใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนที่อาศัย
- ๖) การสงเคราะห์ด้านอื่นๆ ได้แก่
 - ๖.๑) บริการด้านให้ความรู้ทางศีลธรรมและบำเพ็ญประโยชน์แก่นักเรียนและประชาชน

^{□□} พุทธทาสภิกขุ, การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า

๕.

^{□□} กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา . (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔.

๖.๒) จัดตั้งทุนสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียน

ยากจน

๖.๓) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๖.๔) จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชน

๗) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่

๗.๑) สงเคราะห์ปกติ

๗.๒) ให้สถานที่ในวัด หรือของวัดจัดตั้งกุศลสาธารณสถาน เช่น โรงเรียน สุขศาลา

ศาลาประชาชน เป็นต้น

๗.๓) อนุญาตให้ทางราชการ หรือคณะบุคคลใช้อาคารของวัด ลานวัด จัดงานการกุศล งานรื่นเริงตามเทศกาลในประเพณีนิยม

๘) สงเคราะห์ตามเหตุการณ์

๘.๑) อนุญาตให้ประชาชนที่ประสบสาธารณภัยเข้าพักพิงในอาหาร หรือสถานที่ของวัด

๘.๒) รวบรวมปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภคส่งไปให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัย

ขำเลียง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวว่า การสงเคราะห์ของพระสงฆ์ว่าควรมีลักษณะดังนี้□□

๑) เมื่อวัดมีที่ดินเหลือ ควรจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานศึกษาระดับต่างๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากบ้าน วัด โรงเรียน ควรให้มีความใกล้ชิดกับวัด อุบาสก อุบาสิกา ที่ศรัทธาวัด ควรทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีล ฟังเทศน์ที่วัดเป็นประจำ และทำหน้าที่บำรุงวัดร่วมกับประชาชนในชุมชนอื่นๆ ด้วย

๒) พระสงฆ์ควรตั้งสุขศาลา สถานอนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในวัด ในเขตวัด

๓) ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์ในวัด อาจเกิดจากความร่วมมือจากทางวัดเอง หรือจากประชาชน ชาวบ้านแม้แต่ทางราชการ จัดสร้างให้วัดดูแลได้ อาจให้ใช้สถานที่แล้วมีพระภิกษุ สามเณรเป็นผู้ดูแลรักษาให้บริการแก่ประชาชน

๔) ควรตั้งสภาตำบล ให้เป็นที่ประชุมราษฎรของหน่วยราชการในกิจการด้านการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น วัดอาจให้ใช้สถานที่ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัดได้

๕) ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในการเกษตร ทางวัดอาจเป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและมีทางวัดเข้าไปช่วยดูแล

๖) กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่นๆ ของหมู่บ้านควรให้ใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรช่วยเหลือให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องไม่ผิดพระธรรมวินัยไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่างๆ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ

๗) กิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พระสงฆ์ควรจัดการชวนช่วยกัน โดยพระเป็นผู้นำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติต่างๆ

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวว่า ภารกิจที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ชาวบ้านได้ให้การอุปการะปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ ให้มีกำลังศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ควรอนุเคราะห์ชาวบ้านเป็นการตอบแทน □□

สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์เป็นงานในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อประชาชนและสังคม โดยจะต้องดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งของมหาเถรสมาคม และต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองด้วย ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า งานด้านการสาธารณสงเคราะห์นี้สามารถแยกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ สงเคราะห์ทางวัตถุ หมายถึง การอนุเคราะห์หรืออุปถัมภ์ด้วยวัตถุสิ่งของ และสงเคราะห์ทางจิตใจ หมายถึง การอนุเคราะห์ด้วยการให้ธรรมะเป็นทาน นั่นเอง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์

จากการประมวลแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ในเรื่องการพัฒนาชุมชน สงเคราะห์เชิงพุทธ จากนักวิชาการหลากหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของชุมชน

ชุมชนเป็นองค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึง “ความหมายของชุมชน” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

□□ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๙), หน้า ๗๑.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา และคณะ ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ หมู่ชน กลุ่มคน ที่รวมกันอยู่เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในอาณาเขตบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยความผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นๆ □□

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวว่า ชุมชนหมายถึง หมู่ชน ชุมชนที่รวมกันอยู่เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน □□

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ หน่วยงานทางสังคมที่ประกอบด้วย กลุ่มต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลายๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันอยู่เป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง □□

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์ ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและรวมกันอยู่ในเขตนั้น □□

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐาน ส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ □i

อนุชาติ พวงสำลี ได้กล่าวว่า ชุมชนที่แท้ (True Community) เป็นลักษณะของการที่ผู้คนหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเผชิญกับปัญหา หรือแรงกดดันจากสังคมภายนอก หรือจากความตั้งใจในความปรารถนาาร่วมกันของคนในสังคม (Community by Design) ว่าต้องการให้ชุมชนของตนเป็นเช่นไร โดยความเป็นชุมชนที่แท้จริงนั้นย่อมดำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร

□□ จิรพรรณ กาญจนะจิตรา และคณะ, **การพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐.

□□ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, หน้า ๓๖๘.

□□ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยาศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๓.

□□ สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์, **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๒), หน้า ๔๑.

□i สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๘.

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องกัน รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบอบประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง^{□i}

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน อาจมีเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์หรือศาสนาเดียวกัน โดยมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการสังสรรค์กัน มีความใส่ใจร่วมกันและมีผลประโยชน์คล้ายๆ กัน และมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง

๒.๔.๒ การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน คือ การสร้างความเจริญให้กับชุมชน เพื่อส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากเดิมไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชน ไว้อย่างมากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนา ที่ดีงามหรือที่เจริญ) กล่าวคือ เป็นการจงใจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา อันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned Community Change)^{□□}

วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนในความหมายที่กว้าง คือ การพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้นจะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนในชุมชนหนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจในด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเรียกว่า เป็นการพัฒนา คุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้

^{□i} อนุชาติ พวงสำลี, ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง , (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๙๔.

^{□□} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๓.

ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า □□

อันแฮม (Dunham) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ การร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในทางที่ตนต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยความร่วมมือกันของราษฎรในชุมชนนั้น ในการช่วยตัวเองและร่วมกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงาน ราชการ หรือองค์กรอาสาสมัครอื่นๆ □□

ทองคุณ หงส์พันธุ์ ได้กล่าวว่า ว่า “การพัฒนาชุมชน” (Community Development) ไว้ ๔ ลักษณะ คือ □□

- ๑) การพัฒนาชุมชน คือ การสร้างสรรค์ความเจริญและยับยั้งความเสื่อมทางชุมชน
- ๒) การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน
- ๓) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากิน และความเจริญให้กับท้องถิ่น
- ๔) การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำลังความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

วิรัช เตียหงษากุล ได้กล่าวว่า จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณธรรมในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยมีกระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นมรรควิธี (Means) ไปสู่จุดหมายปลายทาง (Ends) ซึ่งจุดหมายปลายทางอาจเป็นจุดหมายเบื้องต้น และจุดหมายปลายทางสูงสุด □□

□□ วิทยา เชียงกุล, **พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม**, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

□□ Duham Arthur, **Community Welfare Organization**, (New York : Thomas Y Crowell Company, 1985), p.125.

□□ ทองคุณ หงส์พันธุ์, **แนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาคพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๑.

□□ วิรัช เตียหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน : บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชนชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔-๕.

ลักษณะการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิดตัดสินใจ กระทำ การรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน และยังเป็น กระบวนการทำงานอย่างหนึ่ง เป็นกลยุทธ์หนึ่งๆ ซึ่งมีจุดหมายปลายทางสูงสุดอยู่ที่การพัฒนาคนให้มี คุณภาพและมีคุณธรรม □□

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญขึ้นโดยอาศัยความรู้ความสามารถ ของประชาชน รัฐ และองค์กรทางสังคมต่างๆ ซึ่งการพัฒนาชุมชนนี้เป็นกระบวนการอันเป็นวิธีการ และยังเป็นทั้งโครงการหรือแผนงานอีกทั้งขบวนการอยู่ในตัว ซึ่งในหลักการดังกล่าวก็เพื่อการพัฒนา ให้คนในชุมชนมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจการเมืองการปกครองและสังคม

๒.๔.๓ แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันของคน ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือในชนบททั้งที่รู้จักกัน โดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะ มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมานสามัคคี มี ความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พัฒนาไปสู่การแก้ไข ปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนนี้ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ พอ สรุปดังนี้

ประเวศ วะสี ได้เสนอไว้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามาผนวกกัน ได้แก่ (๑) ธรรมะ (๒) การเรียนรู้ (๓) การ จัดการ

องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบทั้ง ๓ นั้น มีพลังมาก กล่าวคือ ธรรมะการเรียนรู้และการ จัดการ แต่ละองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งยังไม่เพียงพอที่จะเผชิญกับความยากของปัญหา แต่เมื่อ ทั้ง ๓ เข้ามาผนวกกัน ศักยภาพอันสูงส่งจึงเกิดขึ้น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือ พัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ กล่าวคือ เรื่องความเข้มแข็ง ของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่ออนาคตของประเทศ ควรมีทุก ฝ่ายในสังคมจะศึกษาให้เข้าใจและรณรงค์เคลื่อนไหวให้เกิดเป็นทิศทางและกระแสสังคมจะขับเคลื่อน นโยบายและการกระทำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนทรัพยากรทั้งของรัฐและ เอกชน มีมากเกินไปที่จะสนับสนุนให้ชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แต่ทรัพยากรเหล่านี้ใช้ไป

อย่างกระจัดกระจายไม่เป็นระบบและไม่มีจุดรวมที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบจะสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวทางปฏิบัติไว้ ดังนี้□□

๑. สำรวจชุมชนและเครือข่าย
๒. ส่งเสริมและขยายตัวของเครือข่ายชุมชน
๓. สร้างศูนย์วิชาการเบ็ดเสร็จ
๔. เชื่อมต่อการค้าขาย
๕. สื่อเพื่อสังคม
๖. ปรับวิธีการงบประมาณและตั้งกองทุนเพื่อชุมชน
๗. ออกกฎหมาย
๘. การฝึกอบรม
๙. การวิจัยและประเมินผล

ความเข้มแข็งของชุมชนในทัศนะของประเวศ วะสี ควรส่งเสริมในชุมชนชนบทที่มีความเข้มแข็ง คือ มีเบญจขันธ์ ได้แก่

๑. จิตใจมีธรรมะ ขยัน หมั่นเพียร และสันโดษ
๒. แบบแผนการผลิตเป็นผลิตแบบเพื่อตนเอง เป็นเกษตรกรรมผสมผสาน
๓. สมดุลกับธรรมชาติแวดล้อม
๔. พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ไม่ต้องพึ่งพาทภายนอก
๕. มีวิถีชุมชนสถาบันครอบครัว วัด และวัฒนธรรมชุมชนแห่งการช่วยเหลือพึ่งพากัน

พรพิไล เลิศวิชา ได้กล่าวว่า ชุมชนชนบทนี้จะพัฒนาความรู้ความสามารถจากความรู้เดิมที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปรีชาญาณท้องถิ่นผสมเข้ากับกลวิธีที่สำคัญในการพัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากชุมชนให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทมากขึ้น เพราะองค์กรเหล่านี้เข้าไปสู่ชุมชน โดยเคารพชุมชน ต้องอ่อนน้อมเพราะว่าไม่มีอำนาจและการที่ประชาชนจัดตั้งกันเองเป็นกลุ่ม ๗-๒๐ คน พบปะกันสม่ำเสมอทุกสัปดาห์ศึกษาค้นคว้าแล้วมาแลกเปลี่ยนกันในเรื่องความรู้ ความดี และการนำความรู้และความดีนั้นมาทำให้สังคมและชุมชนมีสันติภาพและพัฒนาต่อกัน ดังกล่าวไม่แสวงหาประโยชน์และอำนาจ เชื่อมโยงกันอย่างที่ไม่มีลักษณะบังคับบัญชา แต่เป็นความเชื่อมสัมพันธ์เชิงกัลยาณมิตร การไม่แสวงอำนาจและผลประโยชน์จะทำให้ขบวนการนี้ยั่งยืน การเสนอให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อยๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่

ละคน กลุ่มและองค์กรเหล่านี้อาจปรากฏในรูปชุมชนหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มทางปัญญา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเป็นแบบเท่าเทียมกัน การลดอำนาจและหน้าที่ของรัฐแล้วเอาอำนาจและหน้าที่นั้นกลับคืนมาที่องค์กรเหล่านี้ และพรพิไล เลิศวิชา กล่าวว่า “ความเข้มแข็งจากภายในหมู่บ้านศรีวังนั้น ต่างหากที่จะทำให้กำลังของพวกเขาขึ้นมาเสมอกับปัจจัยภายนอกอื่นๆ พอที่จะเจรจาตกลงร้องขอต่อรองได้อย่างมีศักดิ์ศรี”^{□□}

ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับที่ **เอนก นาคะบุตร** ได้สรุปว่า ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถจัดการกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของชุมชนได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ[□]

๑. ภูมิปัญญาความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ได้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก
๒. องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา
๓. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่ากันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการ

ภายนอก

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ ได้สรุปถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็งไว้ดังนี้[□]

๑. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน
๒. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากรเพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพาสภาพภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

^{□□} พรพิไล เลิศวิชา, **วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑.

[□] เอนก นาคะบุตร, **คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแห่งความคิด**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

[□] อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, **ระบบการศึกษากับชุมชน**, (กรุงเทพ : แพลนพับลิชชิ่งจำกัด), ๒๕๔๐.

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้ นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนมีพื้นฐานของความเป็นจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพที่ดีขึ้น

๒.๔.๔ แนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข

ชุมชนที่เข้มแข็งเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ ได้จากภายในชุมชนเอง ดังกล่าวนี้น สอนยา พลศรี ได้กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็งว่ามีลักษณะสำคัญ ดังนี้□□

๑. มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกสำนึกว่า ตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

๒. มีจิตวิญญาณชุมชน คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละ ทำงานเพื่อชุมชน ห่วงเห่นชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปีติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเกิดพลังอย่างมโหฬาร เป็นพลังเยียวยาที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

๓. เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการ

□□ ดูรายละเอียดใน สอนยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียร์สโตร, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔-๕๖.

เรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยน ข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การเป็นชุมชน เรียนรู้ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมพัฒนาชุมชนของตน

๔. มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหของชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

๕. มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและ ชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๖. มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

๗. มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดง ความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมโยงประสานแนวคิดต่างๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

๘. เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่างๆ ในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และประสบกับภาวะวิกฤตต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

๙. เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๑๐. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ และดำรงต่อไปได้โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง^๑

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๓๗), หน้า ๗๗.

ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้นิพนธ์ถึงฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า รากฐานองค์กรรวมแห่งองค์กรสามประการ คือ ระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรรวมทั้ง ๓ คือ

(๑) ตัวมนุษย์

(๒) สังคม

(๓) ธรรมชาติ

การที่มนุษย์จะดำรงอยู่ด้วยดีจะต้องให้องค์กรรวมทั้ง ๓ ประสานกลมกลืนกันให้ได้ หรือปรับเข้าหากันให้สัมพันธ์ได้สัดส่วนอย่างพอดี หากองค์กรรวมทั้ง ๓ ขัดแย้งกันเป็นปฏิปักษ์ต่อกันในเชิงผลประโยชน์หรือเอารัดเอาเปรียบกัน หรือเป็นเครื่องสนองความต้องการ ไม่มองลักษณะเป็นองค์ประกอบรวมอยู่ในระบบเดียว ต้องอิงอาศัย ส่งผลกระทบต่อกัน เมื่อมองผิดพลาดขัดแย้งต่อความเจริญอย่างนี้ เวลาปฏิบัติก็จะเกิดผลเป็นความขัดแย้งที่เสียหายด้วย เช่น เพื่อให้ตัวมนุษย์ได้ตามที่ต้องการก็จะต้องเกิดผลเสียแก่ธรรมชาติ หรือต้องเกิดการเบียดเบียนแย่งชิงกันในสังคม และเมื่อธรรมชาติเสีย สังคมมีปัญหา ชีวิตมนุษย์แต่ละคนก็ไม่ได้สุขสมดังใจ แล้วก็พากันแปรปรวนหมดทั้ง ๓ องค์ประกอบ ฉะนั้น ต้องทำให้องค์ประกอบทั้ง ๓ นี้ประสานกลมกลืนกันให้ได้ หมายความว่าต้องทำให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะที่หลากหลายเป็นว่า สิ่งที่ดีแก่มนุษย์ก็ดีแก่สังคมด้วย สิ่งที่ดีแก่สังคมก็ดีต่อมนุษย์ด้วย แต่เราจะทำอย่างไรให้ทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้มาประสานกลมกลืนสอดคล้องกันในระบบองค์กรที่มีดุลยภาพ

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจายกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้นเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวดิ่งด้วยความสมานฉันท์แล้วก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น

๒.๔.๕ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ภายใต้กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น พัฒนา
บัณฑิต อ่อนดำ และ วิริยา น้อยวงศ์ยางค์ ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ในการจัดการกับปัญหาและการพัฒนา ได้พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาโดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้งนี้ ได้แก่^{i□}

๑. ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก
๒. องค์การชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและจัดระเบียบในชุมชน
๓. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอก

จากการศึกษาของกลุ่มนักวิชาการในประเทศตะวันตก บทบาทของนักพัฒนาชุมชนมีข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับสิ่งที่นักพัฒนาควรเข้าไปสนับสนุนและส่งเสริมคนในชุมชน ได้แก่

๑. ปรัชญาหรือระบบความเชื่อในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน
๒. กลไกที่ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการตัดสินใจแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

๓. กิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาต่างๆ และแนวทางแก้ไขปัญหา

จากการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น ประสพการณ์ของนักพัฒนาชนบทไทยเกี่ยวกับตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน **ลีลาภรณ์ นาคทรพ** และคณะ ได้สรุปประเด็นที่สำคัญไว้ ดังนี้^{ii□}

๑. มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีรากฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้
๒. มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
๓. มีการจัดกลุ่ม
๔. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
๕. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
๖. มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
๗. ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก

^{i□} บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์, ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา : ประสพการณ์ของประเทศไทย , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔.

^{ii□} ลีลาภรณ์ นาคทรพ และคณะ, ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบทประสพการณ์จากนักพัฒนา , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

๘. มีการขยายผล ขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิก รวมถึงความร่วมมือองค์กร ชุมชนได้เป็นอย่างดี

กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอาจพิจารณาได้จาก หลากหลายปัจจัย ดังนี้^๖

๑. ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ สิ่งที่ต้องบอกความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ เข้ามา รับต่อช่วงภาระงาน ส่วนในมิติเชิงคุณภาพดูได้จากความรู้ความสามารถและทักษะ รวมทั้งความคิด และพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสาน ผลประโยชน์ ส่วนสิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำ กิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวา และมีความต่อเนื่อง

๒. ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ๆ นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

๓. ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม พิจารณาจากทุน ด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา เช่น กลุ่มวัวควาย มีวัวควายเพิ่มขึ้น กลุ่มสมุนไพรมีการรักษาพันธุ์พืชและป่าตามธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนมิติเชิงคุณภาพพิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่น ระบบการบริหารจัดการที่ทำให้สามารถเพิ่มวัตถุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น

๔. ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย การมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึง ความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุนในแง่ปริมาณอาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น ในแง่คุณภาพดูได้จากความสามารถในการจัดการกับ เครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติและลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรองหรือ ประสานงาน

๕. สถานภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งจากองค์ประกอบที่หนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจาก ตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการ ยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อย แค่ไหน

นอกจากนี้ยังเสนอว่า พิจารณาความเข้มแข็งของชุมชน หากมองในมุมกว้างแล้วน่าจะ พิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมได้ (เช่น การกำหนดราคาขาย

^๖กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓-๕๔.

การอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้าน กรรมสิทธิ์ที่ดินและป่าชุมชน ฯลฯ) โดยมีความสามารถในการควบคุมได้มากยิ่งขึ้น และสามารถควบคุมได้ตั้งแต่วิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว กลุ่มหมู่บ้าน เครือข่าย ตลาด และนโยบายของรัฐ

แนวคิดความเป็นชุมชนและองค์กรชุมชนที่กล่าวมานั้น จะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มสมาชิก ตัวองค์กรและการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดกิจกรรม ผลประโยชน์เกิดเครือข่าย และเกิดอุดมการณ์ ดังนั้น เราอาจสามารถแยกพิจารณาเพื่อนำไปใช้ประกอบในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

ประการแรก พิจารณาถึงเฉพาะความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน หรือองค์กรชาวบ้านในทัศนะของนักพัฒนาหลายท่าน โดยความเป็นองค์กรชุมชนดังกล่าวมีบทบาทไม่มากต่อความเคลื่อนไหวในภาคสาธารณะหรือสังคมโดยรวม เป็นเพียงความเคลื่อนไหวในระดับองค์กรกลุ่มของตน

ประการที่สอง พิจารณาความเป็นชุมชน เป็นลักษณะของการรวมตัวขององค์กรที่หลากหลายทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการในความร่วมมือเป็น “ประชาคม” กล่าวคือ มีความร่วมมือกันกว้างขวางและหลากหลายเป็นพหุภาคี มีสำนึกการพึ่งตนเอง และยับยั้งผลประโยชน์จากเฉพาะกลุ่มสู่จิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น มีอาณาเขตจะเป็นเป้าหมายกิจกรรมหรือบริเวณพื้นที่ที่รู้สึกมีความเป็นเจ้าของ เช่น ความเป็นเจ้าของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ก็เกิดประชาคมหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เป็นต้น

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งภายในโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ปี พ.ศ. ๒๕๔๒) มี ๙ ประการ คือ

๑. มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะ และของสมาชิก
๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. มีการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบและติดต่อสื่อสารหลากหลายรูปแบบ
๗. มีการจัดทำกิจกรรมเป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๘. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง มีหลากหลายแนวคิด หลายระดับซึ่งเริ่มจากกลุ่ม องค์กรชุมชน หรือองค์กรชาวบ้าน ที่อาจมุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่มนำมาสู่ลักษณะความร่วมมือที่หลากหลายเป็น “พหุภาคี หรือ ประชาคม” ที่เคลื่อนย้ายการมุ่งผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมาสู่ภาค

สาธารณะและมีความเป็นเจ้าของพื้นที่ หรือกิจกรรมมากยิ่งขึ้น และท้ายสุดมีการนำเสนอภาคสังคม ชุมชนในอุดมคติ คือ “แนวคิดประชาสังคม” ที่มุ่งการพัฒนาสู่ภาคสังคม โดยรวมหรือภาคสาธารณะ อย่างไรก็ตามส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันของแนวคิดทั้งสาม คือ ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อุดมการณ์ร่วม และความร่วมมือเพื่อมุ่งพัฒนาสู่คุณภาพชีวิตที่ดี

๒.๔.๖ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ สมาชิกของชุมชนเรียนรู้มีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มความรู้ที่จำเป็นให้แก่ชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จากการลงมือทำ ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ขั้นสูงเรียกว่า (ปัญญา) ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้ เพราะปัญญาเช่นนี้จะเสมือนพลังผลักดันชุมชนตลอดเวลา สองเป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) การจัดการประกอบด้วย การวางแผน (Planning) คือ มีโครงการ (Project) ของชุมชน ในโครงการต้องระบุว่า ชุมชนจะทำอะไร (What) ใครจะทำ (Who) ทำที่ไหน (Where) ทำเมื่อไร (When) และทำอย่างไร (How) การจัดกระบวนการ (Organizing) เป็นการเตรียมการเพื่อการดำเนินการตามแผนข้อแรก ต้องเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน มีการวางแผนว่า ใครรับผิดชอบงานใด การลงมือตามแผนเป็นการทำตามแผนงานที่กำหนด และปฏิบัติตามขั้นตอน จนกว่าจะเสร็จงาน สามเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) แสดงออกโดยการที่สมาชิกมีความผูกพัน รักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งที่สมาชิกจะยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น มีวัด มีพระ หรือมีผลประโยชน์ปัจจุบันและอนาคตร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง สี่เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) หมายถึง ภาพรวมของคนมีความสันติสุข ในขณะที่สันติสุขเป็นยอดของคุณภาพและคุณธรรม สันติภาพก็เป็นศูนย์รวมการเรียนรู้ ความสามารถในการจัดการ และการมีชีวิตจิตใจ หรือจิตวิญญาณ

แผนภาพที่ ๒.๒ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน^๑

จากแผนภาพที่ ๒.๒ แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องชุมชนเข้มแข็งคือ

^๑ธีรพงษ์ แก้วหาญ, ทศวรรษใหม่การสาธารณสุขมูลฐานการสัมมนาสุขภาพเพื่อมวลชน, (ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและการพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓.

๑. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวในชุมชนและความเป็นชุมชน นอกจากนี้การมีวิสัยทัศน์ร่วม โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีหรือค่านิยมสุภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนา อีกทั้งการเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชน การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง จะทำให้เกิดความสุขในการทำ เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะเป็นของทุกคนและเป็นของชุมชน

๒. การจัดองค์กรและบริหารจัดการ ความเข้มแข็งของชุมชนส่วนหนึ่งสะท้อนภาพ โดยความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งประเด็นสำคัญของความเข้มแข็งนี้คือ

๒.๑ การจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ ซึ่งหมายถึง รูปแบบการจัดองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และประสานเครือข่ายเพื่อกระจายภาระงานพัฒนาไปสู่กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน

๒.๒ มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี โดยสามารถระดมทรัพยากรทั้งคน วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ กระบวนการแผนมีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยนัยของกระบวนการ แผนนี้ริเริ่มตั้งแต่การเลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic Infrastructure) อันหมายถึง ความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง การส่งเสริมความร่วมมือของสาธารณชนในการร่วมปฏิบัติ ร่วมกำหนดนิยามหรือเกณฑ์ในความสำเร็จและการติดตามตรวจสอบ ประเมินผล

๓. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้นทั้งกิจกรรมกลุ่มคน และองค์กร นอกจากนี้ยังแสดงถึงการสร้างสรรค์ นวัตกรรม หรือกิจกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นชุมชนซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์แก่นุชนและคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชน

๔. ทุน เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่สังคมได้ให้ความสำคัญกับทุนในเชิงกายภาพ เช่น ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่างๆ ที่มีอยู่ และมีความหลากหลายในชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนบุคคลผู้ที่มีศักยภาพและมีสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในฐานความเป็นพลเมือง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมที่จะลงมือกระทำ หรือทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทุนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นฐาน

ที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีการปฏิบัติและรื้อยัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๕. เครือข่ายความร่วมมือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทุนเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะดังกล่าว จะทำให้มีการติดต่อสื่อสาร มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจและนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับ “คนแปลกหน้า” เพื่อดึงเอาประสบการณ์แนวร่วมและทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเกิดสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม

๖. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง อำนาจที่เกิดขึ้นจากความเป็นชุมชน เป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์และกระจายผลประโยชน์ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคนในชุมชน นอกจากนี้อำนาจสาธารณะที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชนนี้จะกลายเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

๗. เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก ซึ่งแสดงถึงสถานภาพหรือศักยภาพของชุมชน จนเป็นที่ยอมรับจากภายนอก และสิ่งนี้จะป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถ และศักยภาพของชุมชนมากขึ้น และบอกได้ว่า ประชาคมหรือความเป็นชุมชนที่มีสำนึกแห่งการพัฒนาเพื่อส่วนรวมคือ คำตอบของการพัฒนา ความเป็นชุมชนเหล่านี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกัน เป็นเครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น ต้องพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic) โดยพัฒนาคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การพัฒนาองค์กรต้องกระทำโดยคนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้สึก มีปัญหา มีความต้องการในการแก้ปัญหาร่วมกัน รวมทั้งมีความรัก ความเอื้ออาทร จริ่งใจต่อกันภายใต้ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน

จากการประมวลแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน จากนักวิชาการหลากหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในพระพุทธศาสนา

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และชาวบ้านทั้งหลาย เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย เป็นผู้บำรุงเธอทั้งหลายด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เภสัชบริวาร แม้พวกเธอก็ยังเป็น ผู้มัวอุปการะมากแก่พราหมณ์ และชาวบ้านทั้งหลาย ด้วยการแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์ และชาวบ้านเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์ และบรรพชิตต่างอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่ ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อมุ่งหมายจะสลัดเสียซึ่งโอชะ เพื่อทำความจบสิ้นทุกข์ โดยชอบประการ หนึ่ง ผู้ครองเรือน และผู้ไร้เรือน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อมุ่งหมายจะสลัดเสียซึ่งโอชะ เพื่อทำ ความจบสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการหนึ่ง ผู้ครองเรือน และผู้ไร้เรือน ทั้งสองฝ่ายอาศัยซึ่งกันและกัน ย่อมประพฤติดำรงซึ่งศีลธรรม ที่เป็นโยคะเกษมอันยอดเยี่ยม” ^{i□} พุทธพจน์ที่ยกมากล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า บทบาทของพระภิกษุสงฆ์แต่ครั้งพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงเน้นให้พระภิกษุมี หน้าที่ต่อชาวบ้านในด้านการสงเคราะห์ทางธรรม เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน เป็นกัลยาณมิตรของ ชาวบ้าน หน้าที่ดังกล่าวนี้จัดได้ว่าเป็นหน้าที่ในด้านการอบรมสั่งสอนโดยตรง **อนันต์ วิริยะพินิจ** กล่าว ว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดธรรมของผู้แสดงธรรมไว้ในธรรมเทศกธรรม อันมี ๕ ประการ ดังนี้^{ii□}

๑. อนุพุททิกถา (สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ) คือแสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาตามลำดับ ความยากง่ายลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ
๒. ปริยายทสสาวิ (จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล) คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่ แต่ละประเด็น อธิบายยกย่องไปต่างๆ ให้มองเห็นกระจายตามแนวเหตุผล
๓. อนุทยาตา (ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี) คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน
๔. อนามัยสันดร (ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อาภิส) คือ มุ่งสอนเขามีใช้มุ่งที่ตนจะได้ลาภ สินจ้าง หรือผลประโยชน์ตอบแทน

^{i□} พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๓๑๔.

^{ii□} อนันต์ วิริยะพินิจ, บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๓.

๕. อนุปหัจจ (วางจิตตรง ไม่กระทบตนและผู้อื่น) คือ สอนตามหลัก ตามเนื้อหา มุ่งแสดง อรรถแสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น

อีกทั้งยังทรงมีพุทธภาษิตตรัสไว้ด้วยว่า “ทำตนนี้แหละให้อยู่ในคุณความดีก่อน จากนั้นจึง ค่อยพราสอนผู้อื่น บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง ...ถ้าพราสอนผู้อื่นฉันทใด ก็ควรทำตนฉันทนั้น” ⁱⁱ แสดง ว่า ทรงพระประสงค์ให้ภิกษุเหล่านั้น ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรที่จะเป็นแบบอย่างต่อผู้อื่นก่อน นี้ เป็นประเด็นหลักสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินตามพุทธจริยา อันองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่พระภิกษุสาวก อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ พระสงฆ์กลายมาเป็นผู้นำทางจิตใจ และศูนย์รวมแห่งความร่วมมือในกาลต่อไป ปัจจัยสำคัญนั้นอยู่ที่ ความรู้สึกที่ว่าพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อ ผลประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจอย่างหนึ่ง และที่น่าจะสำคัญที่สุดคือความรู้สึกว่า พระสงฆ์ เป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ ได้ทั่วไปอันเป็นความรู้สึกในฐานะศิษย์กับอาจารย์ เป็นเครื่อง รักษาความเคารพเชื่อถือได้ยั่งยืนมั่นคง อย่างไรก็ตามความเป็นกัลยาณมิตรของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติ หน้าที่ต่างๆ ทางธรรม ด้วยเมตตากรุณาแก่ชาวบ้านดังกล่าวนี้นี้ ก็จะต้องคงรักษาลักษณะพิเศษแห่ง ความมีชีวิตที่เป็นอิสระและความเป็นสมณะไว้ด้วย มิให้กลายเป็นการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ซึ่งจะทำให้ เกิดผลเสียทั้งสองฝ่าย คือ กลายเป็นเครื่องขัดขวางความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมของตนเอง และ ทำให้ชาวบ้านขาดที่พึ่ง

หลักการดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับ ประชาชนเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมั่นคงตลอดมา โดยเฉพาะในประเทศไทย ความสัมพันธ์อันแน่น แพันได้ขยายตัวออกถึงขนาดที่แสดงออกในชีวิตจิตใจของคนไทยทุกด้าน ถ้าเป็นในชนบทเราจะเห็นได้ ชัดขึ้นว่า พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนมาก เราจะเห็นวัดอยู่ตามหมู่บ้านและตำบล ต่างๆ ทั้งในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การหาความรู้ การประกอบพิธีตามประเพณีต่างๆ การประชุม พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์รวมความเคารพเชื่อถือของประชาชนในชุมชนนั้นๆ สังคมไทยในอดีตนับถือศาสนาเป็นใหญ่ ศาสนธรรมเป็นตัวกำหนดคุณค่าทางจริยธรรม ไม่ เร่งรัดวัตถุ แต่ละคนแต่ละกลุ่ม มีกินมีใช้อย่างพอสบายแล้ว ประชากรน้อยที่ทางกว้างขวาง คำสอน และหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระ พุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เป็นการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ของหมู่ชนจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่

ⁱⁱ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๖.

ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญสิ่งที่ดีงามยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต ตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุดตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดจนเกื้อกูลแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแพร่อุดมการณ์กิจการและประโยชน์สุข ความดีงามของตนให้แก่ขยายกว้างขวางออกไป

ภายหลังจากที่พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นในประเทศไทยแล้ว บทบาทของพระสงฆ์ก็เปลี่ยนแปลงไปจากบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล กล่าวคือ มีบทบาทมากขึ้นบางบทบาทที่เกินขอบเขตคำสอนของพระพุทธเจ้า บทบาทในด้านการศึกษาพระธรรม พระวินัย และภาษาบาลี การปฏิบัติตามพระวินัยและการปฏิบัติทางสมณะวิปัสสนายังคงมีอยู่ ปฏิเวธอันเป็นผลของการปฏิบัติก็ยังมีตามส่วนการสั่งสอนประชาชนก็ยังมีเป็นปกติ การสร้างวัดเป็นไปโดยแพร่หลายตามหมู่บ้านต่างๆ นั้น หมู่บ้านใดถ้ายังไม่มีวัดประจำเป็นของตนเอง เมื่อต้องการจะทำบุญสุนทานแสวงบุญกุศลก็ต้องไปทำที่วัดของหมู่บ้านอื่น ย่อมไม่สะดวก นอกจากเรื่องบุญกุศล วัดยังเป็นสถานที่สำหรับใช้ชุมนุมกันในทางสังคม เป็นที่อาศัยพักแรมของผู้เดินทางไกล โดยเฉพาะพระเถระเพราะมีหลักที่ท่านนับถือกันมาว่า พระพักวัด คุุหฺสัถฺตํ พักบ้าน สมภารบางรูปท่านไม่ยอมให้คุุหฺสัถฺตํ พักวัดเลย แต่ผ่อนให้สำหรับพ่อค้าหมู่ใหญ่ที่เดินทางผ่านมา ยิ่งกว่านี้วัดยังเป็นสถานการศึกษา อันเป็นแหล่งที่เกิดศิลปวิทยาของคนแต่ก่อนด้วย เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า วัดมีบทบาทสำคัญในชีวิตชาวไทยสมัยก่อนไม่น้อยเลย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สังคมทุกหน่วยย่อย เช่นแต่ละหมู่บ้านต่างมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง และต่างก็มีความยึดถือในวัดนั้นว่าเป็นวัดของตน เป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านนั้น วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องรวมสังคมย่อยหนึ่งๆ เข้าให้เป็นหน่วยเดียวกัน บทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคมในระยะนี้ นอกจากอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้ว ยังมีบทบาทที่พอสรุปได้ตามที่ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ดังนี้ⁱⁱ

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระรับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนอาศัยวัด
- ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย
- ๔) เป็นที่พักคนเดินทาง
- ๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

ⁱⁱ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

๖) เป็นสถานบันที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน

๗) เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์
ต่างๆ

๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ์

๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้านจะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ

๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน

บอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของ

ทุกคนในระยะต่างๆ

โดยเหตุที่พระสงฆ์กลายมาเป็นผู้นำทั้งทางด้านชีวิตและจิตใจจึงทำให้พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อ
สังคมโดยปริยาย หน้าที่นี้เกิดขึ้นเพราะความผูกพันในด้านความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชนเป็นสำคัญ
ประการหนึ่ง และในแง่ของคุณธรรมพระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ ด้วย
อาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงได้รับความเคารพนับถือยกย่องจาก
ชุมชนเป็นอย่างสูง เพราะนอกจากการอุทิศตนให้แก่สังคมแล้ว ท่านได้รับการยกย่องในฐานะผู้บริสุทธิ์
ดังนั้น แม้พระอริยบุคคลที่เป็นคฤหัสถ์ ย่อมกราบไหว้เสด็จความเคารพแก่พระภิกษุแม้ที่เป็นปุถุชน
ด้วยเหตุผลที่เกี่ยวกับธรรมหรือเพื่อเชิดชูธรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. พระภิกษุสละวิถีชีวิตอย่างชาวบ้าน ซึ่งแสวงหาความสุขสำราญปรนเปรอด้วยกามสุข

ต่างๆ ยอมสมัครใจออกมาเป็นความเป็นอยู่ที่ขาดความพรั่งพร้อมสะดวกสบาย ถ้อยข้อปฏิบัติฝักหักขัด
เกลียดตนเองต่างๆ และรักษาวินัยซึ่งเป็นของยากที่ปุถุชนจะประพฤติตามได้ แม้แต่ตนซึ่งเป็น
อริยบุคคล ก็ยังไม่ต้องปฏิบัติตบแต่งเข้มงวดถึงอย่างนั้นนับว่าเป็นผู้ทำสิ่งทำได้ยาก

๒. พระภิกษุ เป็นผู้ดำรงฐานะและภาวะของท่านที่ชาวพุทธตกลงหรือยอมรับกันไว้ว่า

เป็นผู้มุ่งหน้าไปแล้วในมรรคาแห่งการปฏิบัติฝักอบรมตนและประพฤติเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก
นับเป็นภาวะและฐานะที่ควรเคารพยกย่อง

๓. พระภิกษุเป็นผู้ร่วมอยู่ในสงฆ์ คือ เป็นสมาชิกแห่งชุมชน ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับธรรม

โดยตรงเป็นที่ชุมชนผู้มีคุณธรรม หรือประพฤติปฏิบัติความดีไว้ได้มากที่สุด เป็นสมาคมของคน

โดยมากมีคุณธรรมเป็นสัญลักษณ์ หรือการดำรงอยู่แห่งธรรม ภิกษุแต่ละรูปย่อมเป็นตัวแทนแห่งสงฆ์
นั้น เมื่อกราบไหว้ภิกษุนั้นๆ ในฐานะที่เป็นภิกษุรูปหนึ่ง คือ เคารพกราบไหว้ให้เกียรติแก่สงฆ์ และเป็น
การเคารพเชิดชูธรรมด้วย

๔. พระภิกษุเป็นตัวแทนของสงฆ์ดังกล่าวแล้ว และภิกษุสงฆ์นั้นย่อมเป็นพุทธบริษัทส่วนที่

ทำกิจแห่งการศึกษา ปฏิบัติและสั่งสอนเผยแผ่ธรรมได้ดีที่สุด เหมาะที่สุด จึงเป็นชุมชนที่ดำรงรักษา
ธรรมวินัย ยึดหลักธรรมคำสอนและระเบียบแบบแผนของพระพุทธศาสนาไว้ได้ อย่างที่เรียกว่า

สืบทอดศาสนา และอย่างที่บางทีเรียกว่า ภาววิญญูว่าศาสนทายาท การเคารพกราบไหว้ให้เกียรติแก่พระภิกษุในฐานะตัวแทนของสงฆ์ มีความหมายเท่ากับเป็นการเชิดชูสงฆ์ไว้ให้ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก

๕. อย่างน้อยที่สุด คุณหัตถ์ย่อ มกราบไหว้พระภิกษุด้วยเมตตาจิตต่อพระภิกษุนั้น คือปรารถนาดี หวังประโยชน์สุขความเจริญงอกงามในธรรมแก่ท่าน โดยฐานะเป็นเครื่องช่วยให้ท่านหมั่นระลึก และคอยสำนึกอยู่เสมอถึงฐานะภาวะและหน้าที่ของตน ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความเพียรพยายามให้สมควร

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้พระภิกษุมีหน้าที่ต่อชาวบ้านในด้านการสงเคราะห์ทางธรรม เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน จึงเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมั่นคงตลอดมา แม้ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์และวัดในพระพุทธศาสนาไม่ได้เหมือนกับครั้งอดีตทั้งหมด แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังคงสาระสำคัญที่ว่าด้วยพระพุทธศาสนายังคงเป็นศาสนาเพื่อประชาชน

๒.๕.๒ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสไว้ในสังคาลกสูตร โดยทรงแบ่งกลุ่มบุคคลผู้ เพื่อนร่วมสังคมออกเป็น ๖ กลุ่ม โดยอาศัยภาวะที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กันเป็นหลัก ซึ่งเรียกว่า “ทศ ๖” ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ทศเบื้องต้น : บิดา มารดา

บุตรมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา ดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
๒. ช่วยทำการงานของท่าน
๓. ดำรงวงศ์ตระกูล
๔. ประพฤติตนให้เป็นผู้สมควรรับมรดก
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

บิดามารดา มีหน้าที่พึงอนุเคราะห์บุตร ๕ ประการ ดังนี้

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔. หาภรรยา หรือสามีที่สมควรให้

๕. มอบสมบัติให้ในเวลาอันสมควร

กลุ่มที่ ๒ ทิศเบื้องขวา : ครูบาอาจารย์

ศิษย์มีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ลูกขึ้นยืนรับ (เป็นการยกย่องให้เกียรติ)

๒. เข้าไปรับใช้ใกล้ชิด (ให้ท่านได้รับความสะดวก)

๓. เชื่อฟัง (คำสั่งสอน)

๔. ประณิบัติรับใช้

๕. เรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพ

ครูบาอาจารย์ มีหน้าที่พึงอนุเคราะห์บุตร ๕ ประการ ดังนี้

๑. แนะนำให้เป็นคนดี

๒. ให้เรียนดี

๓. บอกความรู้ในศิลปะวิทยาทุกอย่างด้วยดี ไม่หวงวิชา

๔. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง

๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือชี้โทษซึ่งแฝงอยู่ในวิทยาการที่สอน)

กลุ่มที่ ๓ ทิศเบื้องหลัง : ภรรยาสามี

สามีมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อภรรยา ๕ ประการ ดังนี้

๑. ยกย่องว่าเป็นสามีภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่น

๓. ไม่ประพาดินอกใจ

๔. มอบความเป็นใหญ่ให้

๕. ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยา มีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อสามี ๕ ประการ ดังนี้

๑. จัดการงานดี

๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงสามี

๓. ไม่ประพาดิกรรมนอกใจ

๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

๕. ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

กลุ่มที่ ๔ ทิศเบื้องซ้าย : มิตรสหาย

บุคคลมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ๕ ประการ ดังนี้

๑. ให้ปันสิ่งของ

๒. กล่าววาจาเป็นที่รัก

๓. ช่วยเหลือประโยชน์ของเพื่อน

๔. วางตนสม่ำเสมอ

๕. ไม่พูดจากลลกลวงกัน

เพื่อน พึงอนุเคราะห์เพื่อน ๕ ประการ ดังนี้

๑. ป้องกันรักษามิตรผู้ประมาทแล้ว

๒. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว

๓. เมื่อมิตรมีภัย เอาเป็นที่พึ่งพำนักได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

กลุ่มที่ ๕ ทิศเบื้องล่าง : ผู้ได้บังคับบัญชาและคนรับใช้

นายมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อผู้ได้บังคับบัญชาและคนรับใช้ ๕ ประการ ใช้ดังนี้

๑. จัดการงานให้ตามสมควรแก่กำลัง

๒. ให้อาหารและค่าจ้าง

๓. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย

๔. ให้อาหารมีรสแปลก (ให้ของพิเศษในโอกาสพิเศษ)

๕. ให้หยุดงานตามโอกาส

ผู้ได้บังคับบัญชาและคนรับใช้ มีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อนาย ๕ ประการ ดังนี้

๑. เริ่มทำงานก่อนนาย

๒. เลิกงานทีหลังนาย

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการทำงานให้ดีขึ้น

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

กลุ่มที่ ๖ ทิศเบื้องหน้า : สมณะ (พระสงฆ์)

พุทธศาสนิกมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อสมณะ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ปฏิบัติต่อท่านด้วยจิตเมตตา

๒. พูดกับท่านด้วยจิตเมตตา

๓. คิดต่อท่านด้วยจิตเมตตา

๔. ให้การต้อนรับด้วยความเต็มใจ

๕. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณะ มีหน้าที่พึงอนุเคราะห์ญาติโยม ๖ ประการ ดังนี้

๑. ห้ามทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ (เป็นประโยชน์) ยังไม่เคยฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังมาแล้วให้เข้าใจ แจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์

สังคหัตถ์ ๔ คือ หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความสำเร็จในหน้าที่ตามทศ ๖

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสย้ำเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมให้บุคคลที่อยู่ในทศทั้ง ๖ ได้ทำหน้าที่ประสบผลสำเร็จ

๑. ทาน คือ การให้ เสียสละทรัพย์สินของต่างๆ ให้กันและกันด้วยความเต็มใจ
 ๒. ปิยวาจา คือ การกล่าวคำไพเราะที่ทำให้เกิดกำลังใจ สมานสามัคคี ไม่ตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดจนการแสดงเหตุผลที่ทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสอยากปฏิบัติตาม
 ๓. อตถจริยา คือ การประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสาธารณชนด้วย จัดเป็นการให้ทานชนิดหนึ่ง คือ อุทิศเรี่ยวแรง ความสามารถให้แก่คนรอบข้าง
 ๔. สมานัตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย
- โดยสรุป สังคหัตถ์ ๔ คือ ให้มีน้ำใจ มีความเมตตาต่อกัน พร้อมทั้งจะเสียสละแบ่งปันให้กันและกัน และเสียสละเพื่อส่วนรวมในชุมชน เมื่อทุกคนที่อยู่ในทศทั้ง ๖ รับผิดชอบหน้าที่ของตนให้ดียกย่องนำมาซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนนั้นด้วย

พระสูตรเกี่ยวกับ หลักเศรษฐศาสตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า : ทีฆชาณสูตร^๑

ทีฆชาณ เป็นชื่อของชายคนหนึ่ง อาศัยอยู่เมืองโกฬิยะ เป็นผู้ที่มีความสงสัยอยู่ ๒ ข้อ คือ ทำอย่างไรจึงจะมีความสุขในชาตินี้ได้และเมื่อตายไปก็มีความสุขในชีวิตหน้าได้ ทีฆชาณไม่มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ แต่รู้สถานภาพของตนเองว่าเป็นคนหนี้ยังต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย เลี้ยงลูกน้อง และเพื่อนอยู่ ยังไม่สามารถออกบวชได้ จึงทูลถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตอบง่าย ๆ ได้กลายเป็นหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและให้หลักธรรม ๔ ประการ อันเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่กุลบุตรคือ

^๑ อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๖, และดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว, “สงครามล้นมาจากเศรษฐกิจ ” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิกอาร์ตพริ้นติ้ง, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓-๓๖.

๑. อุภูฐานสัมปทาน ความถึงพร้อมด้วยความมั่นเพียร ก็คือ “หา” หมายถึงการเป็นผู้ขยันในการหา ไม่เกียจคร้าน ช่วยกันทำเป็นทีม ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณางานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น ให้สามารถทำได้ สามารถจัดได้ บริหารงานเป็น
 ๒. อารักขสัมปทา คือ “เก็บ” เป็น ก็คือ การรักษาทรัพย์เอาไว้ได้นั่นเอง
 ๓. กัลยาณมิตตตา คือ “สร้างคน” เป็นก็เพื่อการทำงานเป็นทีม คือในระหว่างที่ทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่นั้นให้ทำกันเป็นทีม ทั้งทีมชนิดมีลูกน้อง มีผู้ได้บังคับบัญชา หรือเป็นเครือข่ายบริษัทห้างร้าน ถือว่าเป็นทีม และทำร่วมกันกับคนที่มีความศรัทธา พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ ไม่ใช่เพียงการหาการเก็บการใช้เท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการสร้างมิตรสร้างเครือข่ายดีด้วย
 ๔. สมชีวิตา คือ มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม คือ “ใช้” เป็น เลี้ยงชีพแต่พอเหมาะพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ก็ไม่ใช่ฝืดเคืองด้วยการคำนวณการใช้จ่ายให้พอดี
- สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอยู่ เช่น ทิศ ๖ ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน เพราะโดยปกติที่คนเราอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคม ก็ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน ทุกคนจึงต้องเกี่ยวข้องหรืออยู่ร่วมกันจะทำให้ชุมชนน่าอยู่อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงแบ่งคนในสังคมออกเป็น ๖ กลุ่มดังกล่าว พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่อันพึงปฏิบัติและสิทธิอันพึงได้รับการอนุเคราะห์ของบุคคลแต่ละกลุ่มไว้

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนในชนบทอันเนื่องมาจากความล้มเหลวในการพัฒนาชนบท ถึงแม้จะประสบความสำเร็จก็เป็นเพียงด้านวัตถุ แต่ขาดมิติทางด้านจิตใจ เป็นผลให้พระสงฆ์ในเขตชนบทได้มีโอกาสทำหน้าที่ของการการเป็นผู้นำการพัฒนา นำพาชาวบ้านร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง พระสงฆ์ในชนบทนั้นมีพื้นฐานได้รับความศรัทธาเคารพจากชาวบ้าน เป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทพัฒนาชุมชน ซึ่งเมื่อพระสงฆ์นำพาชาวบ้านพัฒนาจิตใจหรือวัตถุในกิจกรรมในกิจกรรมนั้นมักจะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธาสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ยังจำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะพระสงฆ์ในบางพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนัก และยังมีกิจกรรมในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ประสานกันอย่างเป็นกระบวนการหรือองค์กร หรือแนวทางการดำเนินการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ยังไม่เด่นชัด ดังนั้น พระสงฆ์จำเป็นต้องพยายามเข้าช่วยพัฒนาชุมชนให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยต้องพัฒนาควบคู่ไปทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ แต่จะเน้นด้านใดมากกว่ากันควรพิจารณาให้เหมาะสมตามสภาพพื้นฐานของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละ

ละชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์จะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนจึงจะสำเร็จได้ แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนถูกลดทอนลงไปมาก ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนมักไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากหลายฝ่าย ทั้งประชาชนบางกลุ่มและข้าราชการ พระสงฆ์ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนจึงต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ มากมาย ทั้งจากประชาชนในชุมชนและจากข้าราชการภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับนับถือ และเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอันเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์จึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมและต้องพยายามสร้างการยอมรับจากประชาชนเพื่อเป็นสื่อกลางในการชักจูงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ

อภิชัย พันธเสน ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่จะต้องอาศัยคุณสมบัติของวัดในฐานะที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาจากประชาชน มาประยุกต์ใช้ในการชักนำประชาชนให้มาร่วมกันพัฒนา สร้างเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และยังเสนอแนวคิดว่าพระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนประสบการณ์และอุดมการณ์ในลักษณะที่ตอบสนอง ปัญหาความต้องการของชุมชนในลักษณะประสมประสานกับการทำงานของกลุ่มต่างๆ รวม ๖ ประการ ดังนี้[□]

๑) การพัฒนาต้องดำเนินการให้ทั่วถึง ด้วยเหตุที่การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น โดยกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับทุกๆ ฝ่าย ทั้งพุทธจักร (วัดและพระสงฆ์) และอาณาจักร (ข้าราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชน) การพัฒนาจึงต้องดำเนินงานให้ทั่วถึง ครอบคลุมประชาชนทุกๆ กลุ่ม ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และจะต้องประสานงาน ร่วมมือกันทำงาน โดยพระสงฆ์ควรจะต้องสำนึกอยู่เสมอว่า ถ้าอาณาจักรเสื่อมลง พุทธจักรจะเจริญได้อย่างไร พระสงฆ์จึงควรจะต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่ควรจะต้องเข้าไปดำเนินการ

๒) การพัฒนาต้องเน้นการพัฒนาบุคคลเพื่อสร้างความพร้อมของประชาชน ที่จะเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยต้องพัฒนาประชาชนให้พร้อมทั้งทางด้านคุณภาพและคุณธรรม ทั้งทางด้านรูปธรรมหรือวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เข้าใจถึงความหมายและคุณค่าของการพัฒนาชุมชน

๓) การพัฒนาชุมชนควรเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสติปัญญาของประชาชนในการคิดค้นและริเริ่มพัฒนาโครงการต่างๆ เอง อันจะนำผลสำเร็จมาสู่ชุมชนได้มากกว่าการพึ่งพาบุคคลอื่นจากภายนอกชุมชนที่ไม่รู้ซึ่งถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน

[□] อภิชัย พันธเสน, พัฒนารัฐไทย : สมุทัยและมรรค ตอนที่ ๓ ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๘-๒๐๙.

๔) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ จะต้องสามารถตอบสนอง ความจำเป็นพื้นฐานได้ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การตอบสนองแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งนั้นจะไม่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์

๕) การพัฒนาชุมชนที่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนได้ควรจะเป็นการพัฒนาโดยประชาชนและเพื่อประชาชนเอง คือ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน มิใช่ให้ประชาชนเข้าร่วมเฉพาะการใช้แรงงานเท่านั้น เพราะจะไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในผลผลิตของงานพัฒนาชุมชน

๖) การพัฒนาชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จ สามารถบรรเทาหรือขจัดปัญหาของประชาชนได้อย่างแท้จริง ควรมุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งพาตนเองของประชาชน ซึ่งวิถีทางที่จะเป็นไปได้ต่อสภาพการพึ่งพาตนเองในปัจจุบัน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านต่างๆ เพื่อการนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้สุขสบายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน โดยควรจะให้พึ่งพาเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์จากภายนอกเพียงเท่าที่จำเป็นและหาไม่ได้ในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาที่แท้จริงจะต้องพัฒนาใน ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนากายนอก และการพัฒนากายใน ในการพัฒนากายนอกได้รวมเอาการพัฒนาด้านร่างกายด้านปัจจัย ๔ การกินดี อยู่ดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการพัฒนากายใน นั้นเป็นการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่างๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ดังนั้น ในการพัฒนาชุมชนพระสงฆ์จำต้อง มีบทบาทที่จะชักนำประชาชนโดยพยายามสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นทั้งความเจริญภายในและความเจริญภายนอกของทุกคนในชุมชน^๑

อภิชัย พันธเสน ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึง บทบาทของพระสงฆ์ในรูปแบบของการพัฒนาหมู่บ้านว่า ในการพัฒนาหมู่บ้านของพระสงฆ์ถึงแม้จะมีการร่วมมือกับทางราชการ แต่จะกระทำในลักษณะไม่เป็นทางการ คือ ไม่ยึดติดอยู่กับแบบแผนดั้งเดิมของวัด แต่จะพัฒนาหมู่บ้านไปตามสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่เป็นจริง จึงทำให้รูปแบบของการพัฒนาของพระสงฆ์มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้^๒

๑) พระสงฆ์ - ชาวบ้าน คือ พระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน โดยอาศัยกลไกของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือข้าราชการอื่นๆ พระสงฆ์ที่ใช้รูปแบบการพัฒนานี้พบที่จังหวัดเลย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีอิทธิพลของคอมมิวนิสต์เคยปรากฏในอดีต เมื่อทางราชการ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕.

^๒ อ้างแล้ว.

ไม่สามารถเข้าไปพัฒนาพื้นที่เหล่านี้ได้ พระสงฆ์จึงเข้าไปพัฒนากับชาวบ้านเพื่อป้องกันการใส่ร้ายป้ายสี ถ้าฆราวาสเข้าไปมักถูกเจ้าหน้าที่เพ่งเล็ง ว่าเป็นผู้นิยมคอมมิวนิสต์

๒) พระสงฆ์ - ผู้ใหญ่บ้าน - ชาวบ้าน คือ เป็นการพัฒนาชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากสองลักษณะ คือ ลักษณะแรกเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาหมู่บ้าน จึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ซึ่งพบได้จากกรณีศึกษาในจังหวัดสกลนคร และลักษณะที่สองเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้าน มีความเห็นต่อต้านการพัฒนาของพระสงฆ์ เพราะตนเองเสียผลประโยชน์ ต่อมาเมื่อเข้าใจได้ว่าเหตุการณ์ภายในหมู่บ้านย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา หรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ผู้นำท้องถิ่นมากขึ้นจึงอาสาเข้าช่วยเหลือพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนได้มาก ตัวอย่างนี้ศึกษาได้จากประสบการณ์การทำโครงการพัฒนาของพระเทพกวี วัดป่าดาราภิรมย์ จังหวัดเชียงใหม่

๓) พระสงฆ์ - กำนัน - ชาวบ้าน คือ กรณีศึกษาจากจังหวัดร้อยเอ็ด โดยในระยะแรก พระสงฆ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยที่กำนันคอยอยู่ห่างๆ เพราะไม่แน่ใจว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ เมื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านสามารถพัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ กำนันจึงเข้าร่วมกับพระสงฆ์ด้วย เพราะเกรงว่าจะถูกพระสงฆ์แย่งชิงบทบาทในการช่วยเหลือชาวบ้านไปด้วย

๔) พระสงฆ์ - ข้าราชการ - ชาวบ้าน คือ รูปแบบของการพัฒนาชุมชนที่มีตัวอย่าง ๓ ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ - ครูใหญ่ - ชาวบ้าน และโดยเฉพาะครูใหญ่ที่เคยเป็นพระสงฆ์ในหมู่บ้านนั้นมาก่อน จึงมีความสนิทสนมกับพระสงฆ์จึงเข้ามาช่วยพระสงฆ์ทำงานพัฒนาชุมชน ลักษณะที่สองเป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ - ข้าราชการฝ่ายปกครอง - ชาวบ้าน ซึ่งข้าราชการฝ่ายปกครองนี้หมายถึง ข้าราชการเฉพาะในกระทรวงมหาดไทย เช่น นายอำเภอ เป็นต้น ลักษณะนี้เป็นการพัฒนาที่พระสงฆ์กับชาวบ้านร่วมกันดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ข้าราชการฝ่ายปกครองเข้ามาพบเห็นประโยชน์ที่เกิดกับชุมชนจึงเข้าร่วมการพัฒนาด้วย และลักษณะของการร่วมพัฒนาแบบสุดท้ายเป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ - ข้าราชการ - ชาวบ้าน ข้าราชการในที่นี้หมายถึง ข้าราชการในสังกัดกระทรวงต่างๆ นอกเหนือจากกระทรวงมหาดไทย ซึ่งยังมีข้าราชการของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาร่วมช่วยเหลือให้ความอุปถัมภ์พระสงฆ์ เป็นต้น

ดังนั้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนา มีสาเหตุที่ต้องเป็นผู้นำด้านพัฒนา จิตวิญญาณของมนุษย์ให้การศึกษาแก่ประชาชนและเป็นผู้นำทางด้านการพัฒนาชุมชน จึงมีพระสงฆ์หลายรูปรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาชุมชนขึ้น ดังนี้

๑) กลุ่มเพื่อนงานพัฒนาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะ จังหวัดทั้ง ๑๗ จังหวัด เพื่อร่วมมือกันด้านการปกครอง การศึกษา และการพัฒนา

- ๒) กลุ่มพระสังฆพัฒนา เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีพระราชสีมา ภารณ์เป็นแกนนำพระสงฆ์ มีการร่วมสร้างนิคมเกษตร หมู่บ้านปลอดอบายมุข การสร้างชุมชนชาวพุทธ ที่วัด การสร้างระบบบุญสหกรณ์และบุญพัฒนา เป็นต้น
- ๓) กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา เป็นกลุ่มพระสงฆ์ในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัด ใกล้เคียง มีการอบรมจิตใจคู่กันไปกับการพัฒนาท้องถิ่น อบรมเยาวชนเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนา ตั้งสหกรณ์ร้านค้า ธนาคารข้าว และเกษตรแบบผสมผสาน
- ๔) กลุ่มวิทยากรแผ่นดิน มีศูนย์อยู่ที่วัดเทพสถิต จังหวัดอำนาจเจริญ มีคณาจารย์ภาควิชา ปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูอุบลราชธานี ทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ ธรรมรงค์ดลละเลกอบายมุข และส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ
- กล่าวได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันต่างจากบทบาทที่ผ่านมาในอดีต จึงพอสรุปไว้ ๓ ประการ ดังนี้
- ๑) การได้รับการสนับสนุนทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรต่างๆ จากรัฐบาล
 - ๒) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา
 - ๓) การได้รับความสนับสนุนและส่งเสริม ทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรจากประชาชน
- ท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรเอกชนต่างๆ^๑

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนและสังคม เป็นผู้ใกล้ชิดและเข้าใจความทุกข์ยาก ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นในชุมชน พระสงฆ์มีวัดเป็นศูนย์กลางในการกระทำ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สามารถชักจูงประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชนหรือองค์กรการปกครองทาง ราชการเข้ามาร่วมในการพัฒนาชุมชน แต่พระสงฆ์ผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนก็จำเป็นต้องต่อสู้กับ อุปสรรคต่างๆ มากมาย ทั้งจากในชุมชนและจากภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับนับถือ และ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอันเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนา ชุมชน

^๑ พระมหาสุภา อุทโท, “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐) ”, วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๑.

๒.๗ ข้อมูลเกี่ยวกับคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

คณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีวัดที่สังกัดมหานิกายจำนวน ๓๘ วัด โดยแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ระดับตำบลเป็น ๗ เขตการปกครอง ^๑ รวมประชากรเป็นพระสงฆ์จำนวน ๗๐๑ รูปโดยใช้สูตรคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๕๔ รูป คือ

๑. **ตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๑** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๕ วัด ได้แก่ วัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระงาม วัดวังตะกุ่ม วัดใหม่ปิ่นเกลียว วัดไผ่ล้อม

๒. **ตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๕ วัด ได้แก่ วัดไร่เกาเข้ต้น สำโรง วัดห้วยจรเข้มะ วัดพะเนียงแตก วัดตาก้อง วัดสามกระบือเผือก

๓. **ตำบลทัพหลวง** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๕ วัด ได้แก่ วัดทัพหลวง วัดทัพยายท้าว วัดม่วงตารศ วัดหนองงูเหลือม วัดทุ่งรี

๔. **ตำบลดอนยายหอม** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๖ วัด ได้แก่ วัดดอนยายหอม วัดพระประโทนฯ วัดธรรมศาลา วัดเกาะวังไทร วัดดอนขนาท วัดสะแกทราย

๕. **ตำบลบางแขม** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๕ วัด ได้แก่ วัดวังเย็น วัดลาดปลาเค้า วัดดอนเสาเกียด วัดหนองเสือ วัดบางแขม

๖. **ตำบลสระกะเทียม** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๕ วัด ได้แก่ วัดหนองดินแดง วัดลาดหญ้าแพรก วัดรางปลาหมอ วัดใหม่ห้วยลึก วัดใหม่ดอนทราย

๗. **ตำบลโพรงมะเดื่อ** มีวัดสังกัดมหานิกาย จำนวน ๗ วัด ได้แก่ วัดโพรงมะเดื่อ วัดหัวเอน วัดหนองกระโดน วัดศรีวิสารวาจา วัดรัตนรังสี วัดบ้านยาง วัดอินทราราม

การปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีการบริหารจัดการวัดโดยอาศัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

^๑ กองเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม, ๒๕๕๔.

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งจากผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ศึกษาวิจัยไว้ ผู้วิจัยขอนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒. ๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

มีผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” พบว่าบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธรศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ^๑

พระครูประสิทธิ์วิธการ (ณรงค์ ธมมสุนทร) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน กรณีศึกษาอำเภอลอง จังหวัดแพร่” พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน นั้น มีทั้งหมด ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการให้ความรู้ ๒) ด้านการฝึกอบรม ๓) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สิ่งที่ได้ดำเนินการ ๔) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน ในการพัฒนาชุมชนและปลูกฝังความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้

^๑ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

เด็กเห็นด้วย ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าในบทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาและการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความดี ความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมการให้การศึกษา ด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทาง ที่จะนำไปใช้ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ในความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวุฒิกกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง ๓ ด้าน พบว่า ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ย สูงสุด และด้านการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการให้ความรู้ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความคาดหวังให้พระสงฆ์ให้ความรู้ในทางธรรม และด้านการฝึกอบรมข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพระสงฆ์มีส่วนร่วมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดฝึกอบรมเฉพาะด้านแก่เยาวชนในพื้นที่ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพระสงฆ์ให้การสนับสนุนพื้นที่บริเวณวัด แก่เยาวชนเพื่อจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพระสงฆ์ประสานงานด้านบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ ช่วยเหลือเยาวชนในพื้นที่ ⁱⁱ

พระครูปลัดกิจเมธี ดิถีขันธ์ (เพื่อนฝูง) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสว่างเม่น จังหวัดแพร่” พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชน คือ ๑) เพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว ปลุกฝังวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี ๒) อบรมสั่งสอนเยาวชน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ มีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามวัย และ ๓) เสริมสร้างความรู้ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และบุคคลในครอบครัว โดยบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน ในเขตพื้นที่ คือ ๑) การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังปัญหา ระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน และกลุ่มเพื่อนวัยรุ่น ให้ผู้นำชุมชน ได้มีบทบาทในการช่วยกันประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาสาสมัคร ตำรวจบ้าน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และประชาชนในชุมชน ช่วยกันเฝ้าระวังพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กวัยรุ่น ไม่ให้เกิดปัญหาภายในชุมชน ๒) โรงเรียนควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน จริยศึกษา ในโรงเรียนอย่างจริงจัง และมีระบบระเบียบมากขึ้น ควรจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ทางด้านจริยธรรมอย่างกว้างขวาง ๓) ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางจริยธรรม และ ๔) พระสงฆ์ควรปรับปรุงบทบาทของตนในเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านจริยธรรมให้สมาชิก

ⁱⁱ พระครูประสิทธิ์วรการ (ณรงค์ ธมฺมสุนทร), “การศึกษาความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวุฒิกกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน กรณีศึกษา อำเภอลอง จังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

ในสังคม เกิดการยอมรับและเลื่อมใส ซึ่งจะทำให้การสั่งสอนอบรมของพระสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จยิ่งขึ้น^๗

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม (เปจิดตัง) ได้วิจัยเรื่อง , “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย ” พบว่า ด้านการปกครอง หลักการปกครองจะมีทั้งพระเดชและพระคุณ สมณศักดิ์มีความสำคัญและจำเป็นต่อการปกครอง ด้านศาสนศึกษา เกือบทุกวัดจะมีการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม – บาลี เป็นหลัก วัดที่เจริญจะมีการเรียนการสอนแผนกสามัญศึกษาด้วย พระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์มี วิธีการส่งเสริมการศึกษา เช่น สนับสนุนปัจจัย ๔ และให้ทุนการศึกษา เป็นต้น ปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในปัจจุบันคือไม่ค่อยมีคนบวช และพระเณรขาดแรงจูงใจในการเรียนนักธรรม – บาลี คณะสงฆ์ต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรและการวัดผลประเมินผลให้ได้มาตรฐานกว่านี้ ผลการจัดการศึกษาคือทำให้ได้บุคลากร ทางศาสนาที่มีคุณภาพ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และโรงเรียนการกุศลวัดระดับอนุบาล-มัธยมศึกษา การส่งเสริมการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน เป็นต้น ปัญหาที่พบคือทุนการศึกษายังมีไม่เพียงพอ เจ้าอาวาสแต่ละแห่งต้องจัดกิจกรรมหาทุนทุกปี ด้านการเผยแผ่ รูปแบบการเผยแผ่ เช่น การเทศน์ บรรยายธรรม อบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน เขียนหนังสือธรรมะ เป็นต้น นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องยึดองค์แห่งธรรม กถึก ๕ และมีเทคนิควิธีในการแสดงธรรม ด้านสาธารณูปการ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุนั้น วัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองจะได้เปรียบ เพราะชาวบ้านมีเศรษฐกิจดี ส่วนวัดที่อยู่นอกตัวเมืองที่ต้องสร้างแบบค่อยเป็นค่อยไป ปัญหาที่พบในการก่อสร้างคือ ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง และถูกช่างเอาเปรียบ พระสังฆาธิการสร้างสิ่งก่อสร้างได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดบ้าง เกินกำหนดบ้าง เงินก่อสร้าง ได้จากการบริจาคของชาวบ้าน สิ่งก่อสร้างได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ด้านสาธารณประโยชน์ รูปแบบการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เช่น การสร้างสะพาน , สร้างโรงเรียน , สถานพยาบาลและอุปกรณ์ บริจาคปัจจัยและสิ่งของแก่ผู้ประสบภัย และผู้ยากไร้ เป็นต้น^๘

พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโร)” พบว่า ในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์

^๗ พระครูปลัดกิจเมธี ดิถีขวีโร (เพื่อนฝูง), “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^๘ พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม(เปจิดตัง), “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ทรงใช้วิธีการแสดงธรรม การสนทนาเป็นโอกาสในการสอน การตอบปัญหาธรรม โดยทรงยับยั้งปัญหาไร้สาระและสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มาถามปัญหา ทรงมีพุทธวิธีการสอนอย่างน่าอัศจรรย์ ทรงวิเคราะห์ผู้ที่ฟังสอน จำแนกพระธรรมคำสอนให้เหมาะแก่ผู้ที่จะสอน เมื่อเกิดพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น พระองค์ทรงใช้พุทธวิธีในการบริหารที่เยี่ยมยอด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การวางแผนประกาศพระศาสนา การจัดการองค์กรให้เป็นระเบียบ การกระจายอำนาจ การปกครอง การบริหารบุคคลากรทรงมอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ การอำนวยการ การสั่งการในแต่ละครั้งจะทรงใช้แรงจูงใจมิได้บังคับ ทรงปกครองแบบธรรมาธิปไตยในการกำกับดูแล พุทธองค์ทรงใช้พระวินัยในการควบคุมดูแลคณะสงฆ์ ทรงสอนวิธีการปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ที่แท้จริง ทำให้ผู้ศึกษาผู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เมื่อปฏิบัติก็พ้นทุกข์ได้จริงจึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน การศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี ทำให้ทราบถึงบทบาทของนักเผยแผ่ที่ดี ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้จริง ดูออก บอกได้ ทำเป็น และการทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับผู้พบเห็น สำคัญต้องมีปัญญาในการประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล กับสถานที่ กับงาน กับเวลา พระวิกรมมุนีมีรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ มีคำพูดคำคมที่มีคติสอนใจ ทำให้ผู้ฟังสนใจ รู้จักวิธีการใช้สื่อในการเผยแผ่หลักธรรมด้วยวาสารธรรมเล่มเล็กขนาดพกพา อ่านง่ายข้อความกระชับ ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านจบและเข้าใจได้ง่ายในระยะเวลาอันสั้น การจัดทำหนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เหมาะสมกับผู้สนใจในการศึกษาปฏิบัติธรรม ท่านได้พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรมอิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ท่านได้ริเริ่มโครงการต่างๆ ที่เป็นรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น โครงการฝึกอบรมพระนวกะ โครงการฝึกอบรมพระมหาลกะ โครงการบวชศีลจาริณี โครงการฝึกอบรมนักเรียนนิสิตนักศึกษาและข้าราชการ เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นต้น รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านได้มีการนำไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามสถานที่ต่าง ๆ มากมายในปัจจุบัน □□

พระมหาจิตติภัทร จลธมโม ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษาสนทนา

□□ พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโร)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่นการบรรยาย การอธิบาย ขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี□□

พระมหาสมควร ธมมธีโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรม และจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีบทบาทในการอบรมศีลธรรม และจริยธรรมแก่เด็กเล็กอยู่ในระดับมาก สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน และผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน□□

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำปรึกษา สนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้นจนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตามก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ

□□ พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “บทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.

□□ พระมหาสมควร ธมมธีโร, “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี □□

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสุขสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้ □□

พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนการพัฒนาบุคลากร การศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ , พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรม, และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑ □□

จริยา จตุพร ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ จิตสีโล , ดร .(กฤษณา)” พบว่า พระสงฆ์ไทยใน

□□ พระกิตติศักดิ์ ยโสธร, “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๙.

□□ พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

□□ พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข(อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์ มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก พระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงมีพระวิสัยทัศน์อันยาวไกล พระองค์ต้องการให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองถาวร จึงได้ทรงวางแผนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติ พระองค์ได้มอบหมายให้ มหาเถรสมาคม มีอำนาจในการบริหารและปกครองพระสงฆ์ จนถึงระดับสูงสุดและให้การบำรุงการศึกษาแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียนหรือรัฐบาล (บ-ว-ร) จนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่า ในยุคข้อมูลข่าวสารและการค้าไร้พรมแดน เทคโนโลยีอันทันสมัยได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยในทุก ๆ ด้าน พระสงฆ์ไทยจึงต้องมีการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้ทันต่อสังคมยุคใหม่และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้นนอกจากนั้น พระสงฆ์ยังต้องนำพุทธวิธีต่างๆของพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหาร การอำนวยการ การประชาสัมพันธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหา บ้าน วัด โรงเรียน เป็นผู้ให้ด้วยศิลปะในการให้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การใช้หลักธรรม (สังคหวัตถุ ๔) เพื่อครองใจคน การประสานสามัคคีในหมู่ชนเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน พระสงฆ์จะต้องสามารถ ครองตน ครองคน ครองงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระมหาไพเราะ จิตสีโล ,ดร. (กฤษณา) เป็นพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งบทบาทและหน้าที่ การงานเพื่อสังคม และการงานของพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ดังนี้ การปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การสังคมสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พระมหาไพเราะ จิตสีโล, ดร.(กฤษณา) มีบทบาทแต่ละหน้าที่รับผิดชอบในฐานะผู้บริหาร ท่านมีหลักการในการครองตน ครองคน ครองงาน กับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยการใช้หลักธรรมของการมีมนุษยสัมพันธ์ ใช้เทคโนโลยี และพุทธโธโลยี ที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของท่านใน ด้านความเป็นผู้บริหาร ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ท่านใช้เทคนิคการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนในการปฏิบัติงานในบทบาทและหน้าที่ประสบผลสำเร็จอย่างดีเยี่ยม สามารถนำไปเป็นแบบอย่างหรือประยุกต์ใช้ในการทำงานของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ในเชิงบูรณาการ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม เพื่อให้เกิด

ประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรคณะสงฆ์โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ สร้างระบบเครือข่ายทั่วโลก เพื่อดำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป □□

โสภาค ภู่ดอก ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ภาคที่ ๑๖” พบว่าบทบาทพระสงฆ์กับการศึกษาไทย ประวัติพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน ความหมายของการพัฒนาเยาวชน ความหมาย แนวความคิด และทฤษฎีบทบาท การศึกษาของพระสงฆ์ที่นำไปสู่บทบาทการพัฒนาเยาวชนประสบการณ์ของ พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนาเยาวชนหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา เยาวชน การพัฒนาเยาวชนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พระสงฆ์กับการปฏิบัติตนเพื่อ เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่เยาวชนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์ให้ การอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนของชาติ ให้มีจิตสำนึกในการประพฤติและปฏิบัติตนที่ถูกต้องดีงาม รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม สามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการ ปฏิบัติตนและแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ในแต่ละศูนย์พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการให้ การศึกษาและฝึกอบรม ทางด้านจริยธรรมคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน บทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาเยาวชนก็ยังมีความสำคัญยิ่งที่จะต้อง สร้างสรรค์สังคมไทยต่อไป เพราะถ้าพระสงฆ์สามารถ พัฒนาเยาวชน ให้เป็นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีคุณภาพ หรือเป็นทั้งคนดีคนเก่ง ก็จะทำให้การดำเนินชีวิต ของเยาวชน เหล่านั้นประสบกับความสงบสุข และส่งผลต่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ของ สังคม ตลอดจน ประเทศชาติต่อไป ดังนั้น การให้การศึกษาและฝึกอบรมเยาวชนตามหลักธรรมคำสั่ง สอนในพระพุทธศาสนา คือ แนวทางหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์จึงมีบทบาท สำคัญในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ □

ทวี เขจรกุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะ สงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้สะท้อนปัญหาในการบริหารจัดการวัดใน เขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓ อันดับแรก คือ ขาดงบประมาณในการจัด การศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ ขาดงบประมาณในการดำเนินการเผยแผ่ ศาสนธรรม และพระภิกษุสงฆ์ยังขาด ความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และหากจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงตามความถี่จากมากไปหา

□□ จิรียา จิตฺพร, “ศึกษามหาวิทยาลัยและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ จิตฺโส, ดร.(ภษณา)” , *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

□โสภาค ภู่ดอก, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์การศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ภาคที่ ๑๖”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

น้อย พบว่า ปัญหาด้านการปกครอง ปรากฏดังนี้ ๑) ภิภุสงฆ์ไม่ค่อยได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ทั้งปริยัติและปฏิบัติทำให้เป็นปัญหาในการปกครอง ๒) ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้ได้บังคับบัญชา และ ๓) ขาดการประสานงานทั้งภายในและภายนอกวัด □

สมพร ปากกะพอก ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต ๑ จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน พระสังฆาธิการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยด้านการประพฤติปฏิบัติตนของพระสังฆาธิการมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านการอบรมสั่งสอนพระพุทธศาสนา □□

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสรุปได้ว่า บทบาทเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านการบริหาร ด้านการให้ความรู้ ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเผยแผ่ ด้านการพัฒนา ด้านภาวะผู้นำ ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสนับสนุนหรือส่งเสริมก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นบทบาทที่แสดงออกเพื่อทำให้เกิดคุณค่าความเรียบร้อยดีงามของสังคมทั้งสิ้น เป็นบทบาทที่สร้างสรรค์เพื่อความเจริญของสังคม

๒. ๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

มีผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปัญญา) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่” พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์ กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้อง

□ ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม), ๒๕๔๗.

□□ สมพร ปากกะพอก, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต ๑ ”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร), ๒๕๔๙.

ประเพณีปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงสัจธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ อีกทั้งยังมีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น และ พระสงฆ์ในตำบลทุ่งแล้ง ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักธรรม ๘ ด้าน คือ ๑) ด้านการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมประเพณี ๒) ด้านสุขภาพอนามัย ๓) ด้านสัมมาอาชีพ ๔) ด้านสันติสุข ๕) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ๗) ด้านกตัญญูตถะเวทิตาธรรม ๘) ด้านสามัคคีธรรม ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง ๓ ด้าน พบว่า ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา และใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของวัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์ปรับปรุง พัฒนาวัดโดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมเสมอ และด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์สามารถเป็นผู้ประสานระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงได้ ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์เอง ได้แก่ การขาดความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่มีความสมถะน้อยลง และประชาชน เข้าวัดน้อยลง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ ควรให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน □□□

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับ

□□□ พระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

การศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรมประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัด แต่ขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน □□□

พระมหากำพล คุณงกร (มาลัย) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” พบว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้านความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มพระภิกษุมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน □□□

พระมหาธีระวุฒิ ธีรธมโม (โสเมเกษตรินทร์) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์สี่บุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า ภูมิหลังของประชากรพระสงฆ์ที่ต่างกันมีบทบาทในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารแบบเผชิญหน้าโดยการเทศน์สอน ชี้แนะ หรือบรรยายธรรม และการสื่อสารโดยการลงมือทำเป็นแบบอย่างหรือสาธิต รวมถึงระดับวิธีการสื่อสารแบบสองขั้นตอนโดยผ่านผู้นำชุมชนเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ของประชากร

□□□ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญา, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

□□□ พระมหากำพล คุณงกร (มาลัย), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

พระสงฆ์ที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการ ชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบทแตกต่างกัน แต่ระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารของประชากรพระสงฆ์แบบสองชั้นตอน โดยผ่านหน่วยงานของรัฐที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการชี้นำประชาชนชนบทไม่แตกต่างกันส่วนระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารโดยผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ของประชากรพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการชี้นำประชาชนชนบท แตกต่างกัน แต่ระดับการเลือกใช้วิธีการสื่อสารโดยผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ เอกสารแผ่นพับ หรือโปสเตอร์ที่แตกต่างกันมีบทบาทในการชี้นำประชาชนไม่แตกต่างกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเข้ามามีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และมีความพร้อมในบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์ควรจะทำให้ความสนใจติดตามข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อนำข่าวสารที่ได้รับและหลักธรรมต่าง ๆ ได้แก่ เมตตาธรรม กตัญญูทเวที ศีล๕ และความสันโดษเป็นต้น ไปชี้แนะหรือเทศน์สอนประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ ก็ควรนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มากขึ้นกว่านี้. □□□

พระมหาสังเวียร ปญญารโ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” จากผลการวิจัยพบว่าด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาพัฒนาพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสำนึกร่วมกันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองโดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม □□□

□□□ พระมหาธีระวุฒิ ธีรธมโม (โสมเกษตรินทร์), “บทบาทของพระสงฆ์สื่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุบลราชธานี” , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

□□□ พระมหาสังเวียร ปญญารโ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)” รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรม คุณลักษณะพิเศษสำนวนลีลาการเผยแผ่พุทธธรรม ความสอดคล้องระหว่างการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวทีกับพุทธวิธีการสื่อสารและหลักนิเทศศาสตร์ ท่านยังได้แสดงบทบาทหน้าที่ สมองงานกิจการ คณะสงฆ์ คือ บทบาทนักพัฒนา(สาธารณูปการ) พระธรรมปริยัติเวที ได้ทำวัดให้สะอาดร่มเย็น สบายตา สบายใจ แก่ผู้ที่ได้พบเห็น ปรับทัศนียภาพสิ่งแวดล้อมของวัด ให้มีความเหมาะสมสวยงาม ทำให้ประชาชนที่ได้เข้าไปเกิดความประทับใจ จิตใจมีความสุข บอบช้ำนักศึกษาสงเคราะห์ พระธรรมปริยัติเวที ได้เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะเยาวชนที่กำลังเจริญเติบโต จึงส่งเสริมให้มีธรรมะในการครองชีวิต และทุนปัจจัยในการศึกษา สร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ และศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา บทบาทนักสาธารณูปการ พระธรรมปริยัติเวที อาศัยหลักพรหมวิหารธรรม หลักสังคหวัตถุธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการช่วยเหลือเกื้อกูล ท่านได้เมตตาจัดตั้งหน่วยบรรเทาสาธารณภัยสงเคราะห์ โครงการช่วยเหลือพระภิกษุ สามเณร แม่ชีอาพาธ และโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน จึงนับได้ท่านเป็นพระเถระที่เป็น นักเสียสละ มีจิตใจเมตตา โครงการและพิธีที่ท่านได้ดำริจัดทำขึ้น ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและเป็นประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวมโดยแท้ □□□

พระตาล ญาณธโร ได้วิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทด้านการจัดการศึกษาได้แก่การจัดให้เยาวชนชาวเขาได้เรียนรู้การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของตนการดูแลรักษาสุขภาพเบื้องต้นการดูแลช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์การป้องกันภัยจากยาเสพติด และการชักนำเยาวชนให้บวชเรียนในระดับที่สูงขึ้นนั้น เยาวชนชาวเขามีความเห็นด้วยมากกับบทบาทด้านนี้ โดยได้ให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีไว้ และได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการดูแลและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ และวิธีป้องกันภัยจากสารเสพติด ส่วนการบวชเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนชาวเขาได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น ด้านความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลางโดยให้เหตุผลว่าเยาวชนชาวเขาส่วนใหญ่ได้ผ่านการอบรมหรือเรียนรู้มาแล้ว

บทบาทด้านการอบรมคุณธรรม ได้แก่การสอนจริยธรรมในโรงเรียน การจัดงานค่ายคุณธรรม งานพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ งานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ บวชเณรภาคฤดูร้อน งานพระธรรม

□□□
พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ, “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

จาริกสัญจรและการสอนศาสนพิธีที่ควรรู้ เบญจศีล เบญจธรรม ธรรมะเป็นที่อยู่ของท่านผู้ใหญ่ คุณธรรมเพื่อความสำเร็จในชีวิต บุคคลหาได้ยาก หน้าที่ของลูกศิษย์ที่ดี หน้าที่ของพลเมืองที่ดี หน้าที่ของเพื่อนที่ดี การเข้าถึงพระรัตนตรัย โอวาทของพระพุทธเจ้า ธรรมะสำหรับคนมีเหย้ามีเรือน ธรรมะสำหรับยึดเหนี่ยวใจคนให้รักและนับถือเรา อบายมุขทางแห่งความฉิบหาย ทุจริต สุจริต ความจริงอันประเสริฐ การปฏิบัติกัมมัฏฐาน อานิสสการบวชสามเณร การทำบุญในพระพุทธศาสนา อกุศลมูล ธรรมะที่อำนวยความสะดวกชีวิตในปัจจุบัน ธรรมะที่อำนวยความสะดวกแก่ชีวิตในอนาคต ทั้งหมดที่กล่าวมาเยาวชนชาวเขาที่ความเห็นด้วยมาก ทั้งนี้เพราะทำให้ได้เรียนรู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น พร้อมกับนำหลักธรรมที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีบางกิจกรรมที่ต้องการให้ย้ายสถานที่จัดบ้าง เช่น งานค่ายคุณธรรมงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ บทบาทด้านการสงเคราะห์ปัจจัยสี่ ได้แก่การจัดหาเครื่องบริโภค (อาหาร) การจัดหาเครื่องนุ่งห่มจัดหาอุปกรณ์ก่อสร้างไว้ซ่อมแซมบ้านเรือน ในที่ยามเกิดภัยธรรมชาติ การจัดหาพยาบาลประจำบ้านเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เยาวชนชาวเขามีความเห็นด้วยในระดับที่น้อย โดยได้ให้เหตุผลว่าปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐที่ทำอยู่แล้ว หรือบางอย่างชาวบ้านน่าจะจัดหาเองได้ บทบาทด้านการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ ได้แก่จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์เยาวชนชาวเขามีความเห็นด้วยและมีความคาดหวังปานกลาง ทั้งนี้เพราะเห็นว่าสถานที่ดังกล่าวมีอยู่แล้วที่โรงเรียนและมีงบประมาณพร้อมกว่าที่วัด ส่วนการจัดให้มีลานกีฬาต้านยาเสพติด จัดให้มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ สถานที่เรียนและฝึกวิชาชีพนั้น เยาวชนชาวเขาเห็นด้วยมาก เพราะจะทำให้เยาวชนชาวเขาหันมาสนใจกีฬา สนใจการอ่านหนังสือพิมพ์ และจะได้ใช้เวลาว่างเกิดประโยชน์ ได้พัฒนาฝีมือด้านการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น แต่เห็นว่าพระสงฆ์น่าจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายช่วยสนับสนุนจะเหมาะสมกว่า เช่น ปรับปรุงสนามกีฬาที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จัดหาหนังสือเข้าห้องสมุดให้มากขึ้น สำหรับความคาดหวังในระดับปานกลาง ซึ่งเยาวชนชาวเขาได้ให้เหตุผลว่างานลักษณะดังกล่าวมีหน่วยงานของรัฐทำอยู่แล้ว □□□

พระมหาสุเทพ สุธะยัชย ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น เป็นดังนี้ บทบาทด้านการให้การศึกษาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๐ บทบาทด้านการแผ่ศาสนาธรรม และบทบาทด้านการให้การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ บทบาทด้านการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมและการพัฒนาจิตใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๙ บทบาทด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ใน

□□□

พระตาล ญาณธโร, “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

ระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๐ บทบาทด้านการบำบัดผู้ติดยาเสพติดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๐ และบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๗^{□□i}

จิราณู วงศ์อุทัย ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ปัญหาโรคเอดส์ กรณีศึกษา พระครูโสภณปริยัติสุธี วัดดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสงเคราะห์ชุมชนของพระครูโสภณปริยัติสุธี ประกอบด้วยการสงเคราะห์ทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน ซึ่งมี ๒ รูปแบบคือ การสงเคราะห์แบบให้เปล่า ได้แก่ การให้ทุนการศึกษา เครื่องอุปโภคบริโภค โรงศพ และการอุปถัมภ์กิจสงเคราะห์ ภายหลังจากการดำเนินการกิจกรรมการสงเคราะห์ชุมชนในรูปแบบนี้ได้ระยะเวลาหนึ่งพบว่า การสงเคราะห์แบบให้เปล่าทำให้คนขาดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ได้รับและคุณค่าของตนเอง ทำให้กลายเป็นผู้ที่คุ้นเคยต่อการร้องขอและรอคอยความช่วยเหลือ จึงได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นการสงเคราะห์แบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการสงเคราะห์และการพัฒนาโดยวิธีระดมทุน การสร้างเครือข่ายพระสังฆาธิการ การสร้างเครือข่ายโรคเอดส์ในระดับชุมชน ผลที่เกิดจากการสงเคราะห์ชุมชนดังกล่าว ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจแก่ผู้ที่ประสบปัญหาจากโรคเอดส์ได้ในระดับหนึ่ง ทางนามธรรมพบว่า ผู้ติดเชื้อมีกำลังใจและศรัทธาในการดำรงชีวิตมากขึ้น และกระตุ้นให้คนในชุมชนทั้งผู้นำ คณะกรรมการเพื่อนบ้านผู้ประสบภัยปัญหาเรื่องโรคเอดส์ และพระสงฆ์เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากโรคเอดส์ในชุมชน^{□□r}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่แสดงออกมามีแนวโน้มเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ที่ต้องยังประโยชน์ให้กับประชาชนในสังคม ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การส่งเสริมและการสนับสนุนพัฒนาให้เกิดความเจริญกับชุมชน การอบรมให้ความรู้และการชี้แนะปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชน โดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีทั้งด้านจิตใจ และด้านวัตถุ

^{□□i} พระมหาสุเทพ ปิยธมฺโม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรม และจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๐.

^{□□r} จิราณู วงศ์อุทัย, “บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ปัญหาโรคเอดส์ กรณีศึกษา : พระครูโสภณปริยัติสุธี วัดดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๒.

๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

มีผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

นายยศ งามมูลแสน ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ ” โดยผลการวิจัย มีดังนี้การพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ พบว่า มีความสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) บุคคลพึงพัฒนาตนเองทั้งในแง่ของพฤติกรรม (๒) สังคม (๓) อารมณ์ (๔) จิตใจ และการพัฒนาชุมชนในงานวิจัยนี้ เน้นถึงการพัฒนาตนโดยเศรษฐกิจแนวพุทธ และใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเยี่ยมเยียนตามบ้านของสมาชิกในชุมชน การอภิปรายกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน การสาธิตสินค้า นอกจากนั้น ชุมชน คือ การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง โดยจะต้องมีหลักปรัชญาในการทำงานด้วย อีกทั้งจะต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ พึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด ส่วนเหตุของปัญหาเยาวชนในพื้นที่ เกิดจาก ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในมาจากตัวเยาวชนเองภายนอก เช่น เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมเมือง เพื่อนๆ และจากปัจจัยอื่นๆ เช่น สถานเริงรมย์ ร้านเกมส์ ศูนย์สรรพสินค้าสะดวกซื้อต่างๆ จำนวนมากซึ่งผลของการพัฒนาชุมชน คือ การจัดกิจกรรมการเยี่ยมเยียนตามบ้าน การสาธิต จัดนิทรรศการรณรงค์ไม่สูบบุหรี่และต่อต้านยาเสพติด ศึกษาไปดูงานในชุมชนอื่น และกิจกรรมการอ่านข่าวประชาสัมพันธ์เด็กและเยาวชนในชุมชน

ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรม พบว่า การพัฒนาชุมชนย่อมมีผลกระทบข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ในหลายด้าน คือ ทำให้เยาวชนขาดจิตสำนึกในคุณค่าของหลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรม เช่น อาจจะทำปัญหาการทำร้ายร่างกายกันง่ายขึ้น ขาดสติยับยั้งจิตใจ ชอบใช้ความรุนแรงมากกว่าเหตุผลทางปัญญาเมื่อประสบกับปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ มีผลกระทบต่อครอบครัวของเยาวชนเองที่จะต้องคอยแก้ปัญหาต่างๆ อยู่เสมอๆ เช่น หนีเรียน เที่ยวตามห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองขอนแก่น ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ของการปกครอง การดูแลของประธานชุมชนและคณะกรรมการที่จะต้องตรวจ สอดส่องดูแล เพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนในชุมชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่มีผิดกฎหมาย เช่น การขายบริการทางเพศ การขายสิ่งเสพติด และมีผลกระทบต่อสถานศึกษา ซึ่งครูอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องทำงานอย่างหนัก เพราะมีนักเรียนที่ไม่เข้าเรียนบ้าง ไปเที่ยวเตร่บ้าง หรือมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในโรงเรียน ต้องว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษไปตามเหตุการณ์นั้นๆ

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเยาวชน พบว่า ผู้ปกครอง ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ได้ให้การอบรม ปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนในด้านต่างๆ ตามหลักกุศลกรรมบถ

ไตรสิกขา และการปลูกจิตสำนึกการทำงานที่สุจริต การปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนเกิดความสามัคคีในระดับสาธารณะ การปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนให้รู้จักหน้าที่ตามหลักทศ ๖ และการปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนตามหลักสังคมสงเคราะห์□□□

นางจิตติมา เสนาไชย ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน : กรณีศึกษา วัดพระธาตุดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ” มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาบทบาทวัดพระธาตุดอยสะเก็ดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม สามารถจัดเก็บได้จำนวน ๓๑๗ ชุด และแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๒๒ รูป/คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า บทบาทที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ รองลงมาคือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต ค่าเฉลี่ย ๓.๙๐ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ ค่าเฉลี่ย ๓.๙๐ และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙ ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อันดับแรกได้แก่ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ รองลงมาคือ ด้านงบประมาณ ค่าเฉลี่ย ๓.๗๔ด้านบุคลากร ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ และด้านวัสดุอุปกรณ์ ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕

จากผลการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของ วัดพระธาตุดอยสะเก็ดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน พบว่า ปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านงบประมาณมีความสัมพันธ์กับบทบาทของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน เรียงตามลำดับ คือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะ ควรจะมีการจัดกิจกรรมสุขภาพ ๔ ด้าน เพิ่มเติม เช่นด้านสุขภาพกายควรมีการรณรงค์ป้องกันโรคระบาด การจัดกิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม การจัดทำโครงการแข่งขันการออกกำลังกาย การประกวดผู้มีสุขภาพดี การจัดสร้างสถานพยาบาลหรือห้องพยาบาลภายในวัดพระธาตุดอยสะเก็ดด้านสุขภาพจิตควรมีการจัดกิจกรรมสันทนาการสำหรับเยาวชน การจัดกิจกรรมความรักความผูกพันในครอบครัว การเทศนา

□□□ นายยศ งามมูลแสน, “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ธรรมที่มีเนื้อหาสาระสนุกสนาน ด้านสังคม ควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้เรื่องการพัฒนาชุมชน การสร้างสวนสาธารณะเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ด้านสุขภาพจิตวิญญาณ ควรมีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม การจัดกิจกรรมพระภิกษุเทศน์สอนตามบ้านในโอกาสสำคัญ □□□

พระมหามิตร จิตปณฺโณ ได้วิจัยเรื่อง “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ.” ผลวิจัยพบว่า ความรู้จักพอประมาณได้เริ่มจากสมมติฐานภายใต้จิตสำนึกใน ตัวมนุษย์ และเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามหลัก ปฏิบัติที่คำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีวะ โดยใช้สติปัญญาควบคุมความอยาก และกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมี คุณภาพและจิตวิญญาณที่อิสระ ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นความพอเพียงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เริ่มจากการจัดระบบโครงสร้างการผลิตที่ตอบสนองการบริโภคบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง ตามแนวทฤษฎีใหม่

ขั้นตอนที่ ๑ พึ่งตนเองระดับครอบครัว ด้วยการจัดสรรพื้นที่และแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับการผลิต

ขั้นตอนที่ ๒ การรวมกลุ่มระดับชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์

ขั้นตอนที่ ๓ ธุรกิจชุมชน ขยายโครงสร้างการผลิตและการค้า ร่วมกับภาครัฐและเอกชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและการส่งออก ส่วนที่เหมือนกัน คือ มิติทางจริยธรรมและสังคม ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกแห่งการพึ่งตนเอง ความสัมพันธ์ในชุมชน มีการรวมกลุ่ม การแบ่งปัน เหล่านี้บ่งบอกถึงจริยธรรมที่สังคมจะต้องมี ต้องปฏิบัติรวมกัน คือ การเสียสละ และ ความสามัคคี อันเป็นคุณสมบัติของปัจเจกบุคคล ที่สามารถพัฒนาศักยภาพ และยกระดับคุณธรรมตนเองได้ ขณะเดียวกันก็เป็นทุนทางสังคม ที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ส่วนจุดแตกต่างกัน คือ ความรู้จักพอประมาณเป็นคำสอนที่แสดงถึงโครงสร้างทางกายกับจิตที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบชีวิตที่อาศัยปัจจัยสี่เป็นเครื่องอุปโภค บริโภค ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวคิดที่แสดงถึงระบบโครงสร้างการผลิตที่สอดคล้องกับการบริโภคบนพื้นฐานของการดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับระบบนิเวศจากการนำแนวคิดความรู้จักพอประมาณ และเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริง ต้องอาศัยตัวอย่าง ดังกรณีของกลุ่มที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นนั้น ได้นำความเชื่อทางศาสนามาเป็นวิธีการแก้ปัญหา โดยนำหลักศีลธรรมเข้ามายุติเหนี่ยวจิตใจ ตามแบบอย่างของชาวพุทธ ขณะเดียวกันก็ดำเนิน กิจกรรมแบบรวมกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจกันทำการเกษตร

□□□

นางจิตติมา เสนาไชย, “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน : กรณีศึกษาวัดพระธาตุคุดยสะแก จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น เช่น กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มศูนย์การตลาด กลุ่มแปรรูปอาหาร เป็นต้น และแปลงนาการสาธิตเกษตรแบบธรรมชาติเพื่อเป็นตัวอย่างนำร่องในการปฏิบัติของชาวบ้าน ที่เสนอเป็นทางเลือกของการแก้ปัญหา จะเห็นว่า ความรู้จักพอประมาณ เป็นหลักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอเพียงอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมอันเป็นหลักจริยธรรมที่ดั่งามที่ปรากฏในตัวมนุษย์ อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ที่เป็นระดับโลกียะ (ความร่ำรวย ความสุขสบาย) และเป็นหลักนำไปสู่ความพ้นทุกข์ที่สูงสุด อันเป็นโลกุตตระ (นิพพาน) ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง ได้เน้นระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกัน ระหว่างการผลิตกับการบริโภคบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมแล้วให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างสงบสุขไม่เดือดร้อน ในภาพรวมจะเห็นการสร้างจิตวิญญาณ โดยความยั่งยืนแม้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้โดยหลักวิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่จะเน้นที่ความพอดีและยั่งยืนอันเป็นแก่นแท้ของความสมดุลของชีวิต □□□

พระมหาสมชาย สิริจนโท ได้วิจัยเรื่อง“ พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ(สมาน สุเมโธ)” โดยแบ่งประเด็น ดังต่อไปนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) การพัฒนาทางความประพฤติ คือ ทางกายและวาจา ให้มีศีล (๒) การพัฒนาด้านอินทรีย์ ๖ คือ ให้รู้จักสำรวมอินทรีย์ของตนอย่างมีสติกำกับ (๓) การพัฒนาด้านจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งและมั่นคงสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (๔) การพัฒนาด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติต่อสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ให้เกิดความลุ่มหลงมัวเมา แต่ให้เป็นอิสระจากสิ่งต่างๆ นอกจากนั้น ก็ได้ศึกษาถึง โทษ(ผลกระทบ) ของการไม่พัฒนาคุณภาพชีวิต คุณค่าของการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งต่อตนและสังคม หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบทสรุปการพัฒนาตนตามแนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ) มุ่งศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความประพฤติ (ศีล) ด้านจิตใจ และด้านปัญญา มุ่งศึกษา หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ หลักเศรษฐกิจในการพัฒนาดน หลักการปลูกจิตสำนึกในหน้าที่ตามหลักทศ ๖ หลักการศึกษากับเยาวชน หลักการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท หลักการดำเนินชีวิตด้วยความสุข หลักกรรมและกฎแห่งกรรม และหลักสังสารวัฏการเวียนว่ายตายเกิด โทษของการไม่พัฒนาคุณภาพชีวิต ประโยชน์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากการศึกษา พบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ) สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน (๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชน ซึ่งในข้อแรก มีผลต่อการ

□□□

พระมหามิตร จิตปัญโญ, “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

พึ่งตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการ และการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สอง เป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญา และ วิชาการทางพระพุทธศาสนา และเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์ □□□

กฤติยา ชัยศิริ ได้วิจัยเรื่อง “ความเป็นชุมชนเข้มแข็งในตำบลบางพระ อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมของตำบลบางพระ และหาตัวประกอบในการอธิบายความเข้มแข็งในตำบลบางพระ อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาคือ ประชาชนในตำบลบางพระ จำนวน ๓๑๐ ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ตัวประกอบ จากผลการวิจัย พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นเป็นนามธรรม ไม่สามารถหาตัวชี้วัดที่แน่นอนได้ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีหลายตัวแปร ไม่สามารถอธิบายถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้ เช่น รายได้ และระดับ การศึกษา แต่ตัวแปรอื่นๆ เช่น การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถ อธิบายความเข้มแข็งของชุมชนได้ดีกว่า ดังนั้น จึงอาจศึกษาตัวแปรเหล่านี้ในเชิงคุณภาพ และ พิจารณาตัวแปรอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิต ซึ่งอาจเป็นตัวแปรที่สามารถใช้ เป็นกรณีในการอธิบายความเข้มแข็งของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น □□□

ปริญญญา สิงห์เรือง ได้วิจัยเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงตาล จังหวัดอุบลราชธานี” การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พิจารณา กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นชุมชนกับบ้านดอนหมู ๒) เพื่อศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการ ดำเนินกิจกรรม ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพของ ชุมชนเข้มแข็ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ วิธีการ จัดเก็บข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลมีดังนี้ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจาก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านดอนหมู เกิดจากการที่ชุมชนได้เริ่มคิดค้นกิจกรรมเพื่อ แก้ปัญหาที่ประสบอยู่โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเครือ ญาติที่แน่นแฟ้น การนับถืออาวุโสและภาวะผู้นำ เป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรม และสามารถ

□□□ พระมหาสมชาย สิริจนโท, “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย), ๒๕๕๗.

□□□ กฤติยา ชัยศิริ, “ความเป็นชุมชนเข้มแข็งในตำบลบางพระ อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๕๖.

ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งวัดได้จากคุณภาพของคนในชุมชนที่สามารถค้นหาสาเหตุของปัญหา หาทางแก้ไขและดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีคุณภาพ ปริมาณ และความต่อเนื่องในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ มีพัฒนาการของกิจกรรมให้เชื่อมโยงกันเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งคือวัฒนธรรมชุมชน ระบบเครือข่าย ผู้นำชุมชน และทรัพยากร ธรรมชาติที่สามารถจัดการได้อย่างสมบูรณ์ แต่ชาวบ้านดอนหมูกี้ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอก นโยบายรัฐและการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจะเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยเวทีและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน □□□

หาญศึก ทรงสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัย พบว่า

๑. สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง ๓๑-๕๐ ปี ระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สถานภาพทางสังคมเป็นประชาชนในเทศบาลตำบลท่าข้าม มีอาชีพรับจ้าง รายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ระหว่าง ๕๐,๐๐๐ – ๑๐๐,๐๐๐ บาท และอาศัยอยู่ในชุมชนที่ ๑

๒. ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

๓. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของตัวแปรที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็ง ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีข้อค้นพบ ดังนี้

๓.๑) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่มีเพศแตกต่างกัน พบว่า ไม่แตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายด้าน กล่าวคือ ผู้แทนครัวเรือนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งไม่แตกต่างกัน

๓.๒) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่มีอายุแตกต่างกัน ไม่แตกต่างกันทั้งภาพรวมและราย ด้าน กล่าวคือ ผู้แทนครัวเรือนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งไม่แตกต่างกัน

๓.๓) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยผู้แทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา มีความแตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษานุปริญญา ผู้แทนครัวเรือนที่มี

□□□
 ปริญญญา สิงห์เรือง, “ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมูกี้ ตำบลขามเปี้ย อำเภอนาดูน จังหวัดอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุดรธานี), ๒๕๕๑.

ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีความแตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และผู้แทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษานุปริญญา มีความแตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี

๓.๔) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายด้าน

๓.๕) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยอาชีพค้าขายมีความแตกต่างจากอาชีพรับจ้าง

๓.๖) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยผู้แทนครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท แตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท ผู้แทนครัวเรือนที่มีรายได้ระหว่าง ๕๐,๐๐๐ - ๑๐๐,๐๐๐ บาท แตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท

๓.๗) ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็งของผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชนแตกต่างกันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๑ แตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๗ ผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๒ แตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๕, ๖, ๗ ผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๓ แตกต่างจากครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๗ ผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๔ แตกต่างจากผู้แทนครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน ๗ □□□

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พบว่า การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งต้องเกิดจากการร่วมมือกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน โดยอาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น การนับถืออาวุโสและภาวะผู้นำ เป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรมจนนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน โดยที่พระสงฆ์สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการส่งเสริมหรือสนับสนุน ให้ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนอย่างถูกต้องก็ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และจะต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจกับประชาชนในชุมชนนั้นๆ การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก็สามารถเป็นไปได้อย่างยิ่งขึ้นไป

□□□ ชาญศึก ทรงสวัสดิ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอนนทบุรี จังหวัดเพชรบุรี ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี), ๒๕๕๐.

๒.๘.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

มีผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งไว้พอสมควร ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ พุทธธนาโณ) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม และ (๒) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๒๐๐ รูป ซึ่งได้มาโดยวิธีการเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี แบ่งเป็น ๓ ตอน คือตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม และตอนที่ ๓ เป็นการเปิดให้แสดงผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และใช้สถิติทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) จากผลการวิจัย พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๒ ป.ธ.๓ วุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี มีพรรษา มากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และระยะจำพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปี บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้านได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก □□□

นายไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี(แก้ว สุวณฺโณโชโต)”. จากการผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการ

□□□ พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ พุทธธนาโณ), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

สาธารณูปการ และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา (แก้ว สุวณฺณโชโต) ท่านเป็นแบบอย่างที่ดี เคร่งครัดระเบียบวินัย วางระเบียบแบบแผน ข้อวัตรไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เสียสละ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสาธุชนทั้งในด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา การสาธารณูปการ การสาธารณสุขสงเคราะห์ ปรากฏประจักษ์เป็นผลงานสืบมา การประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมของพระพุทธศาสนา (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่า ท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ด้านการปกครองท่านได้ปรับปรุงและประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม ๗ ได้อย่างเหมาะสม ด้านการศึกษาได้วางรากฐานของชีวิตโดยการประยุกต์หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตให้ถูกต้อง ด้านการเผยแผ่ได้ประยุกต์แนวคิดจากหลายทฤษฎีมาใช้กับประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการสาธารณสุข ท่านได้พัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ท่านได้ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ สงเคราะห์สังคมเพื่อให้ได้รับประโยชน์และความสุขอย่างแท้จริง □□

พระมหาสนอง อัครมโน ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง: ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส” ผลการวิจัย พบว่า พระครูพิพิธธรรมรสได้รับแนวคิดในการพึ่งตนเอง จากท่านพุทธทาสภิกขุ แล้วนำมาใช้ให้เหมาะสมแก่ชุมชนที่ตนไปพัฒนา โดยเริ่มจากปัจจัยที่มีผลให้ท่านมีแรงขับเคลื่อนการทำงาน จากหลายสาเหตุ ได้แก่ สภาพปัญหาที่ทำการขาดแคลนแหล่งน้ำบริโภค น้ำดื่ม การว่างงานของชาวบ้าน การเล่นการพนันของชาวบ้านชาวบ้านขาดความสามัคคี การไม่รู้จักนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้รักษาโรค เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาไม่มากนัก การใช้แรงงานสัตว์ไม่เหมาะสม การไม่รู้จักปลูกพืชสวนครัวและอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในด้านการแก้ปัญหาเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ผลการศึกษา พบว่าพระครูพิพิธธรรมรสได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชน และส่งเสริมโครงการ ตลอดทั้งกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ (๑) โครงการปลูกป่าเพื่ออนาคตของชุมชนและเยาวชน (๒) โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง (๓) โครงการธนาคารข้าวโค-กระบือ สำหรับผู้ขาดแคลน (๔) โครงการอาหารกลางวันแด่น้องผู้หิวโหย (๕) โครงการ

□□ นายไอศูรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระพุทธศาสนา (แก้ว สุวณฺณโชโต)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

นิคมเกษตรชาวพุทธ วิธีการส่งเสริม คือ ให้ชาวบ้านปฏิบัติตามคำแนะนำ และท่านเป็นผู้นำในการทำโครงการต่างๆ นั้น อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในบางโครงการก็ประสบความล้มเหลว เนื่องจาก การบริหารงานไม่ครบวงจรบ้าง บุคคลผู้ปฏิบัติไม่มีความเข้าใจละเอียดบ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนั้น ท่านยังส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมีกระทั่งพื้นฟูแผ่นดินที่แห้งแล้งให้เขียวข่มชื่นมาได้ และชาวบ้านก็มั่งคั่งทำ ไม่ว่างงานเหมือนแต่เดิม มีรายได้เพิ่มเติม ครว้เรือน เลิกเล่นการพนัน มีความขยันในการทำมาหาเลี้ยงชีพในด้านหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ได้แก่ กฎแห่งกรรม สังคหวัตถุธรรม, เบญจศีล, ความสันโดษและอิทธิบาท ปราศรัยชาวบ้านที่ปฏิบัติตามคำสอนของท่าน ที่ได้รับผลสำเร็จในการพึ่งตนเองแบบพุทธเกษตร ได้แก่ พ่อบุญเต็ม ชัยลา,พ่อทวด กระจยอม และ พ่อผอง เกตุพิบูลย์ โดยการปลูกพืชหมุนเวียน การเลี้ยงสัตว์จำพวก เป็ด ไก่ สุกร ตลอดจนการเลี้ยงปลา การปลูกผักสวนครัวการทำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อส่งขายสู่ตลาด □□

พระมหาสง่า สุกโร ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุเพื่อพัฒนาสังคมไทย”วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจระบบการศึกษาของไทยเพื่อหาวิธีพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้เป็นไปตามปรัชญาของท่านพุทธทาสภิกขุ ทั้งนี้ ดำเนินการโดยอาศัยการวิจัยเอกสารทั้งที่เป็นงานระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ มีเนื้อหาจะแสดงความเปลี่ยนแปลง ลงทางการศึกษาไทยที่ดำเนินไปตลอดช่วงประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงนี้บ่งถึงปัญหาบางประการ เช่น ปัญหาด้านรูปแบบการศึกษา ค่านิยมของนักศึกษาและอื่น ๆ เป็นต้น ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่มีการปกครองระบอบต่างๆ ตามคำสอนของพุทธทาสภิกขุ ระบบการศึกษาที่ถูกต้องสามารถทำให้นักศึกษามีความรู้ ๓ ประเภท ได้แก่ คือ ความรู้ทางวิชาการ(พุทธศาสตร์) ความรู้ทางจริย(ธรรมศาสตร์) และความรู้ทางการอยู่ร่วมกัน (สังคมศาสตร์) ปรัชญาของท่านพุทธทาส พยายามประสานพุทธธรรมเข้าไปในการศึกษาไทย เพื่อทำให้นักศึกษามีความรู้และความประพฤติที่ถูกต้อง โดยที่พระสงฆ์มักมีบทบาทช่วยสั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชนชาวไทยอยู่เสมอทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การศึกษาของพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องเดินตามแนวปรัชญาของท่านพุทธทาส และจำเป็นต้องได้รับความสนับสนุนจากรัฐเพิ่มขึ้น

□□ พระมหาสนอง อคฺคธมฺโม, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง:ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

พระสงฆ์ผู้มีวินัยอันเคร่งครัดและมีความรู้ทางวิชาการเป็นอย่างดีย่อมเป็นแบบอย่างอันดีต่อสังคมและมีคุณสมบัติเหมาะสมพอที่จะสอนผู้อื่นได้□□□

พระมหาปัญญา สุขสงค์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษากรณีพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ)” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์ คือการเตือนสติทำให้คนมีความคิดถูกต้อง และนำไปสู่แนวทางพัฒนาที่ดี ทำให้คนมีความรู้ ความคิดดำรงชีวิตที่ประกอบด้วยธรรม□□□

พระมหาทองศักดิ์ ประไพหลง ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยศึกษาผ่านวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยศึกษาผ่านวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นใน ๔ ด้าน คือ บทบาทผลกระทบจากบทบาท ปัญหาอุปสรรค และแนวทางส่งเสริม ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเข้าข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลผล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ สรุปผลการวิจัยพบว่า วัดมีบทบาท ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งใน ๔ ด้าน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การเชื่อมโยงการพัฒนา การบริหารจัดการที่ดี การมีส่วนร่วม โดยวัดอบรมจริยธรรมยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันแก่ชุมชนเพื่อการประกอบสัมมาอาชีพ วัดให้บริการอาคารสถานที่เพื่อประกอบกิจกรรมส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชน วัดสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมอาชีพแต่ขาดความต่อเนื่อง วัดมีการวางแผนระยะสั้นในการใช้สอยอาคาร สถานที่ บุคลากรของวัดที่ดูแลรับผิดชอบคลังพัสดุยังขาดความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ วัดจัดสรรงบประมาณเพื่อกิจกรรมส่งเสริมอาชีพของชุมชน วัดระบุแหล่งข้อมูลไม่ชัดเจนในการจัดทำเอกสารรายงานการบริหารงานของวัด วัดมีส่วนร่วมในบางกิจกรรมของชุมชน วัดควรปรับตนเองให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจชุมชน วัดควรมีความรู้ทุกด้าน ขยายขอบข่ายงาน เป็นผู้ประสานความร่วมมือ จัดฝึกอบรม

□□□ พระมหาสง่า สุภโร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุเพื่อพัฒนาสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๖.

□□□ พระมหาปัญญา สุขสงค์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษากรณีพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ)”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๗.

การบริหารจัดการแก่บุคลากรของวัด และชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์จัดทำแผนงาน และโครงการเพื่อ
ชุมชน □□□

พระมหารัตนพล รตนพล (ก้านเพชร) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้างชุมชน
เข้มแข็งศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์” การวิจัยครั้งนี้ มี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์
โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้วิธีการวิจัยเชิง
คุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง ๒ รูป คือ พระครูวิบูลธรรมโฆสิตและ
พระครูโสภณบุญญกิจ ด้วยวิธีการสุ่มเลือกแบบเจาะจง โดยได้กำหนดประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับ
วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลูกวัด พระสงฆ์
ในการ ปกครอง ประชาชนและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินบทบาทของพระสงฆ์ทั้ง ๒ รูป
เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือมากที่สุด และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมใน
ชุมชนถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยการสังเกตวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและพฤติกรรมของ
พระสงฆ์และประชาชนในชุมชน ผลการวิจัยได้พบแนวคิดของพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาใน
จังหวัดสุรินทร์ คือพระครูวิบูลธรรมโฆสิตและพระครูโสภณบุญญกิจ ๓ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาวัด
(เศรษฐกิจ) ๒) การพัฒนาจิตใจ ๓) การพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง นอกจากนั้นได้พบบทบาท
การพัฒนา ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านศาสนศึกษา ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔)
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) ด้านสาธารณูปการ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยพบผลได้ที่เกิด
กับชุมชนจากการดำเนินบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์ทั้ง ๒ รูป เป็นการพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง
ของชุมชนในมิติทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) มิติด้านเศรษฐกิจ ๒) มิติด้านสังคม ๓) มิติด้าน
วัฒนธรรม ๔) มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม □□□

พระครูสมุทรชัชวาล ชำมะณี ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
บริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
แตกต่างกันตามระดับการศึกษา อายุ พรรษา และสถานภาพภายในวัด ส่วนปัญหาและอุปสรรค
เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาแตกต่างกันตามระดับการศึกษา (ศาสนศึกษาและสามัญ

□□□ พระมหาทนต์ศักดิ์ ประไพหลง, “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาวัดพัฒนา
ตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
บูรพา), ๒๕๕๗.

□□□ พระมหารัตนพล รตนพล (ก้านเพชร), “บทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาเฉพาะ
กรณีพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี), ๒๕๕๗.

ศึกษา) และมีข้อเสนอแนะให้พระสงฆ์ควรได้รับความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนที่สูงขึ้น และบ้าน วัด โรงเรียนควรร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น □□□

พิชิต คำพลงาม ได้วิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านสังคมและการศึกษาพระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ชุมชน นักเรียน นักศึกษาเผยแพร่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชน มีการรับเลี้ยงดูเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พร้อมกับพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชน และสังคมในท้องถิ่น ๒) ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์หลายรูปได้หาทางช่วยเหลือสังคมทางด้านเศรษฐกิจ ในหลายรูปแบบโดยร่วมมือกับหน่วยราชการ โดยแนะนำให้ประชาชนทำงานสร้างรายได้ เช่น การเลี้ยงปลา เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ฝึกสอนอาชีพแก่ประชาชนในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเลี้ยงสุกร เลี้ยงไก่ เป็นต้น ๓) ด้านวัฒนธรรม พระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีติดนเป็นแบบอย่างของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะอาศัยปัจจัยสี่จากชุมชนตลอด พระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและสภาพแวดล้อมของชุมชน จึงเห็นได้ว่า สังคมชาวอีสานอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สามัคคี จนนับถือเป็นแบบอย่าง ถวายทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลังเป็นที่ยอมรับของชุมชน สังคมอื่นๆ ต่อไป ๔) ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน คือ เรียนรู้เรื่องการรักษาเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้าน จัดตั้งตู้ยาสามัญประจำบ้าน ปลูกสมุนไพรในบริเวณวัด รวบรวมความรู้การรักษาแบบพื้นบ้าน แนะนำหรือจัดหาน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้าน และแนะนำเรื่องการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพอย่างอื่นๆ จัดอบรมแก่พระสงฆ์และชาวบ้านให้มีความรู้ในการสาธารณสุขเบื้องต้น โดยเชิญวิทยากรจากสถานีนอนามัย อำเภอ จังหวัด ๕) ด้านสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์อยู่ในป่าอย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ ทำงานเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ให้กับชุมชนและจัดการป่าให้สมบูรณ์และเป็นประโยชน์แก่ชุมชน ปลูกจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนและองค์กรทุกระดับอย่างเชื่อมโยงบนฐานของความร่วมมือ □□□

□□□ พระครูสมุทรชัชวาล ชำมะณี, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน บริเวณชายแดนไทย-ลาวจังหวัดเลย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย), ๒๕๔๔.

□□□ พิชิต คำพลงาม, “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย), ๒๕๔๘.

พระอนุชิต ชูเนียม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์” จากผลการวิจัยพบว่า

๑) บทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีบทบาทสูงที่สุด คือ การเผยแผ่ธรรม รองลงมา คือ ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ส่วนด้านที่มีบทบาทน้อยที่สุด คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๒) บทบาทของพระสงฆ์ที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีบทบาทสูงที่สุด คือ ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ รองลงมา คือ ด้านการเผยแผ่ธรรม ส่วนด้านที่มีบทบาทน้อย คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๓) บทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีบทบาทสูงที่สุด คือ ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ รองลงมา คือ ด้านการเผยแผ่ธรรม ส่วนด้านที่มีบทบาทน้อย คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๔) บทบาทของพระสงฆ์ที่ผู้นำชุมชนคาดหวังในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีบทบาทสูงที่สุด คือ ด้านงานสาธารณสงเคราะห์รองลงมา คือ ด้านการเผยแผ่ธรรม ส่วนด้านที่มีบทบาทน้อย คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๕) เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนที่พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนคาดหวัง ตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนโดยรวมทุกด้านปรากฏผล ดังนี้

๕.๑) บทบาทที่ปฏิบัติจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงมากกว่าที่พระสงฆ์มีความคิดเห็น

๕.๒) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ที่พระสงฆ์คาดหวังกับผู้นำชุมชนคาดหวัง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๖) ปัญหาในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

๖.๑) พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้และขาดความชำนาญในการพัฒนาชุมชน

๖.๒) ยังขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

๖.๓) เครื่องมืออุปกรณ์ไม่เพียงพอและไม่ทันสมัย

□□□

□□□ พระอนุชิต ชูเนียม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์), ๒๕๕๖.

สุภารัตน์ รักษ์มณี ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านขุน อ.ฮอด จ.เชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน และปลอดภัย โดยนำวาทกรรมทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ และศึกษากระบวนการการใส่รหัสและการถอดรหัสผ่านแนวคิดทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งศึกษาที่มาแห่งอำนาจของพระสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จ และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอันเนื่องมาจากลักษณะของชุมชนบ้านขุน มีภูมิหลัง เป็นชาวเขาเผ่าลัวะ นับถือพระพุทธศาสนา ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ มีประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ เป็นชุมชนคุณธรรม มีการเคลื่อนไหวต่อสู้กับอำนาจไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังพบว่า อำนาจของพระสงฆ์มาจาก สถานะของความเป็นพระ วัฒนธรรม เครือข่าย และอำนาจเฉพาะตัว เช่น มีการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมค่อนข้างสูง มีประสบการณ์ อุดมการณ์และเป้าหมายชัดเจน มีความเมตตา อดทน เสียสละ เป็นต้น □□□

จาก การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จ อันเนื่องมาจากสถานะของความเป็นพระ วัฒนธรรม เครือข่าย และอำนาจเฉพาะตัว เช่น มีการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมค่อนข้างสูง มีประสบการณ์ อุดมการณ์และเป้าหมายชัดเจน มีความเมตตา อดทน เสียสละ เป็นต้น และในการพัฒนาของพระสงฆ์ได้ดำเนินบทบาทผ่านงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านศาสนศึกษา ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) ด้านสาธารณูปการ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์

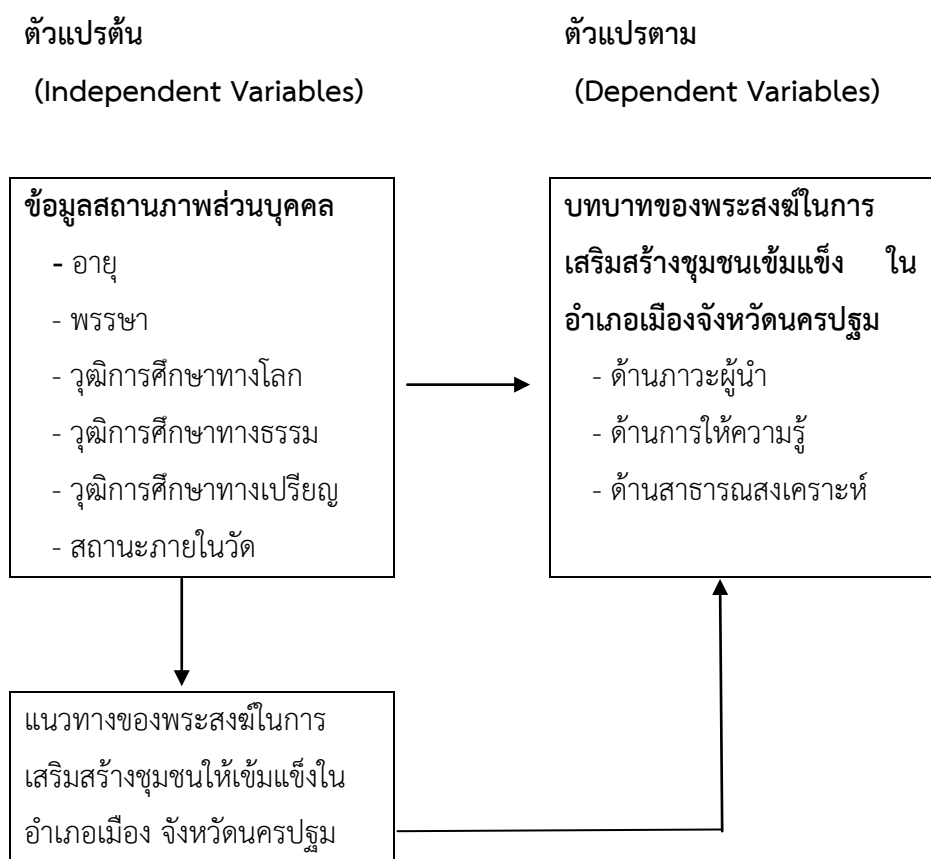
๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

□□□
สุภารัตน์ รักษ์มณี, “บทบาทพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านขุน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต), ๒๕๕๕.

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ และสถานะภายในวัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ใน ๓ ด้าน คือด้านภาวะผู้นำ ด้านการให้ความรู้ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๕ ท่าน ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ ดังแผนภาพที่ ๒.๓

แผนภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากพระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ก. เชิงปริมาณ

๑. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ในที่นี้คือ คณะสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม จำนวน ๗๐๑ รูป

๒. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มสุทธาคำนวณ ของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) [□] ที่ระดับความเชื่อมั่น ๐.๐๕ หรือร้อยละ ๙๕ ดังนี้

สูตรคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร คือ

[□] สุวริย์ ศิริโกศลกรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี,

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง

แทนค่าในสูตรได้คือ

$$254 = \frac{701}{1 + 701(.05)^2}$$

จากการใช้สูตรคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็น พระสงฆ์ จำนวน ๗๐๑ รูป จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๕๔ รูป และทำการสุ่มตัวอย่างด้วย วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๗ กลุ่ม ตามสังกัดตำบลคณะ สงฆ์ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๒๕๔ รูป ออกเป็น ๗ กลุ่ม โดยแบ่งตาม สัดส่วนของพระสงฆ์ในแต่ละตำบลคณะสงฆ์ เพื่อมิให้การสุ่มตกไปอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือไม่ กระจายให้เป็นไปตามสัดส่วนของประชากรที่ควรเป็น จากนั้นจึงใช้การสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์แต่ละตำบลคณะสงฆ์ ตามขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ที่	ตำบล	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑	พระปฐมเจดีย์ เขต ๑	๒๓๓	๘๔
๒	พระปฐมเจดีย์ เขต ๒	๑๒๘	๔๖
๓	ตำบลทัพหลวง	๓๒	๑๒
๔	ดอนยายหอม	๑๓๘	๕๐
๕	บางแพม	๓๒	๑๒
๖	สระกะเทียม	๓๗	๑๓
๗	โพรงมะเดื่อ	๑๐๑	๓๗
	รวม	๗๐๑	๒๕๔

ข.ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ(Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยรวม ๕ รูปโดยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑. พระครูสุวรรณเมธาภรณ์ (ทอง ดิขเวโท) เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒
๒. พระครูสังฆรักษ์อวยพร จิตญาโณ เจ้าคณะตำบลดอนยายหอม
๓. พระครูสุจิตตานันท์ (จำนงค์ หิตจิตโต) เจ้าคณะตำบลบางแพ
๔. พระครูหริภูมิรักษ์ (ชันยา อติฉนโท) เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม
๕. พระมหาประสิทธิ์ชัย ปณฺธิโต เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ จำนวนอายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม และสถานะภายในวัด ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราวัดประมาณค่า ๕ ระดับ(Rating Scale) ประกอบด้วย (๑) ปฏิบัติมากที่สุด (๒) ปฏิบัติมาก (๓) ปฏิบัติปานกลาง (๔) ปฏิบัติน้อย (๕) ปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสอบถามถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ(Open Ended Question)

๒) แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ซึ่งมีสาระสำคัญ มีดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๒. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีปัญหาหรืออุปสรรค

๓. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมนั้น ควรจะมีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

- ๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความงานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- ๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จากนั้น ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๒๕๔ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง พร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึง วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ใช้ระยะเวลา ๓ สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๒๕๔ ชุด คิดเป็น ร้อยละ ๑๐๐

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทาง สังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติดังนี้

ก. แบบสอบถาม

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ ข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้วิธีวัดความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) เพื่ออธิบายข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ จำนวนอายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ และสถานะภายในวัด ข้อคิดเห็นของพระสงฆ์

๓.๕.๒ การทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ทำการศึกษา คือ จำนวนอายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม และสถานะภายในวัด ว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามคือ บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการ

สร้างชุมชนเข้มแข็งหรือไม่ โดยใช้ทดสอบค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ประมาณ $\alpha = .05$

โดยใช้สูตรการหาค่าไคสแควร์ (Chi-Square)

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(O_i - E_i)^2}{E_i}$$

O_i = จำนวนความถี่ของข้อมูลที่สังเกตได้จากตัวอย่าง (Observed frequency)

E_i = จำนวนความถี่ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือเป็นไปได้ตามทฤษฎี (Expected frequency)

๓.๕.๓ การวิเคราะห์คำถามปลายเปิด ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแล้ว
จัดกลุ่มตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่
(Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ข. แบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนด
ไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้ เทคนิค
การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technical)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๒๕๔ รูป วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหา ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Chi-Square Tests เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากพระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับแนวทางของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ และสถานะภายในวัด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๕๔)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
น้อยกว่า ๓๐ ปี	๘๒	๓๒.๓๐
๓๑ - ๕๐ ปี	๑๓๐	๕๑.๒๐
มากกว่า ๕๐ ปี	๔๒	๑๖.๕๐
รวม	๒๕๔	๑๐๐.๐๐
พรรษา		
น้อยกว่า ๑๐ พรรษา	๑๔๒	๕๕.๙๐
๑๐ - ๒๐ พรรษา	๘๙	๓๕.๐๐
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๒๓	๙.๑๐
รวม	๒๕๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิการศึกษาทางโลก		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๘๙	๗๔.๔๐
ปริญญาตรี	๕๖	๒๒.๐๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๙	๓.๕๐
รวม	๒๕๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิศึกษานักธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๕๗	๒๒.๔๐
นักธรรมชั้นโท	๓๖	๑๔.๒๐
นักธรรมชั้นเอก	๑๑๙	๔๖.๙๐
ไม่มี	๔๒	๑๖.๕๐
รวม	๒๕๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิการศึกษาทางเปรียญ		
ป.ธ. ๑-๒ ถึง ป.ธ. ๓	๒๙	๑๑.๔๐
ป.ธ. ๔ ถึง ป.ธ. ๖	๑๓	๕.๑๐
ป.ธ. ๗ - ป.ธ. ๙	๙	๓.๕๐
ไม่มี	๒๐๓	๗๙.๙๐
รวม	๒๕๔	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

(n=๒๕๔)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
สถานะภายในวัด		
เจ้าอาวาส	๑๑	๔.๓๐
รองเจ้าอาวาส	๑	๐.๔๐
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๑๕	๕.๙๐
อื่นๆ(พระลูกวัด)	๒๒๗	๘๙.๔๐
รวม	๒๕๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๐ รองลงมาคืออายุน้อยกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๘๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓๐ และลำดับสุดท้าย มากกว่า ๕๐ ปี จำนวน ๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕๐

ส่วนพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพรรษาน้อยกว่า ๑๐ พรรษา จำนวน ๑๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๙๐ รองลงมาคือ ๑๐ - ๒๐ พรรษา จำนวน ๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐ ลำดับสุดท้ายมากกว่า ๒๐ พรรษา จำนวน ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๑๐

ส่วนพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางโลก ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๔๐ รองลงมาคือ ปริญญาตรี จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๐ ลำดับสุดท้าย สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐

ส่วนพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมนักธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๙๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๙๐ รองลงมาคือ นักธรรมชั้นตรี จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔๐ และรองลงมาไม่มีวุฒิการศึกษาจำนวน ๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕๐ ลำดับสุดท้าย นักธรรมชั้นโท จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๐

ส่วนพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญ จำนวน ๒๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๙๐ รองลงมาคือ ป.ธ. ๑-๒ ถึง ป.ธ.๓ จำนวน ๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔๐ และรองต่อมาเป็น ป.ธ. ๔ ถึง ป.ธ.๖ จำนวน ๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๑๐ ลำดับสุดท้าย ป.ธ. ๗ ถึง ป.ธ.๙ จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐

ส่วนพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานะภายในวัด อื่นๆ(พระลูกวัด)จำนวน ๒๒๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๔๐ รองลงมาคือเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๙๐ รองต่อมาเป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๐ ลำดับสุดท้าย รองเจ้าอาวาส จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๐

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งใน อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการให้ความรู้ ด้านสาธารณ
สงเคราะห์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒-๔.๕ มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการ
เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม
(n = ๒๕๔)

ข้อ ที่	บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชน เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	ระดับบทบาท		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านภาวะผู้นำ	๒.๙๙	๑.๐๘๑	ปานกลาง
๒	ด้านการให้ความรู้	๒.๙๕	๑.๑๐๕	ปานกลาง
๓	ด้านสาธารณสงเคราะห์	๒.๙๐	๑.๑๓๔	ปานกลาง
	ภาพรวม	๒.๙๔	๑.๑๐๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐมมีบทบาทต่อการ
เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๔, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =
๑.๑๐๖) เมื่อจำแนกเป็นราย ด้านพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มี
ค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงสุด ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๙, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =
๑.๐๘๑) รองลงมา ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๕, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =
๑.๑๐๕) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านสาธารณสงเคราะห์ (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๐, ค่าส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๐๖)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการ
เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ด้านภาวะผู้นำ
(n = ๒๕๔)

ข้อ ที่	บทบาทด้านภาวะผู้นำ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	ระดับบทบาท		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ท่านได้จัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไป สัมผัส หน่วยงานที่ดำเนิน การเรื่องการสร้างชุมชนให้ เข้มแข็ง	๒.๖๒	๑.๐๙๘	ปานกลาง
๒	ท่านได้โน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึง ความสำคัญในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๓.๐๓	๑.๐๓๒	ปานกลาง
๓	ท่านได้รณรงค์โดยใช้กิจกรรมและสื่อต่างๆ เพื่อให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้ชุมชน เข้มแข็ง	๒.๘๔	๑.๐๙๗	ปานกลาง
๔	ท่านได้ช่วยจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ ชุมชน	๓.๗๐	๐.๙๖๗	มาก
๕	ท่านได้เป็นผู้นำประชาชนในการดำเนินงานกิจกรรม การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๒.๙๙	๑.๑๒๒	ปานกลาง
๖	ท่านได้ชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น	๒.๙๗	๑.๐๖๔	ปานกลาง
๗	ท่านได้เป็นผู้ไกลเกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน	๒.๘๑	๑.๑๘๘	ปานกลาง
	ภาพรวม	๒.๙๙	๑.๐๘๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า บทบาทด้านภาวะผู้นำ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง
อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๙ , ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๐๘๑) เมื่อจำแนกเป็น
รายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาท ด้านภาวะผู้นำ ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน
อันดับสูงที่สุด ได้แก่ จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน(ค่าเฉลี่ย = ๓.๗๐, ค่าส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐาน = ๐.๙๖๗) รองลงมาได้แก่ การโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการ
สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๐๓ , ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๐๓๒) และค่าเฉลี่ยอยู่
ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่ จัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไปสัมผัส หน่วยงานที่ดำเนิน การเรื่อง
การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๒, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๐๙๘)

ตารางที่ ๔. ๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ด้านการให้ความรู้

(n = ๒๕๔)

ข้อ ที่	บทบาทด้านการให้ความรู้ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	ระดับบทบาท		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ท่านได้เทศน์ บรรยาย เรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๓.๑๐	๑.๑๓๓	ปานกลาง
๒	ท่านได้กระจายข่าวสารข้อมูลในเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งแก่ชาวบ้าน	๒.๘๒	๑.๐๕๓	ปานกลาง
๓	ท่านได้รับนิมนต์ให้ไปบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๒.๖๗	๑.๑๒๐	ปานกลาง
๔	ท่านได้สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๓.๓๓	๑.๑๕๖	ปานกลาง
๕	ท่านได้อบรมให้ความรู้ในเรื่องปัญหาที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอแก่ชาวบ้าน	๒.๗๙	๑.๑๓๑	ปานกลาง
๖	ท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า	๓.๐๐	๑.๐๓๘	ปานกลาง
	ภาพรวม	๒.๙๕	๑.๑๐๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า บทบาท ด้านการให้ความรู้ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๕, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๐๕) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาท ด้านการให้ความรู้ ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงที่สุด ได้แก่ สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง(ค่าเฉลี่ย = ๓.๓๓, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๕๖) รองลงมาได้แก่ การเทศน์ บรรยาย เรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง(ค่าเฉลี่ย = ๓.๑๐, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๓๓) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่รับนิมนต์ให้ไปบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง(ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๗, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๒๐)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการ
เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ด้านสาธารณสงเคราะห์

ข้อ ที่	บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	ระดับบทบาท		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ท่านได้จัดนิทรรศการเพื่อแสดงเรื่องราวที่เข้มแข็ง เกี่ยวกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๒.๗๗	๑.๐๓๓	ปานกลาง
๒	ท่านได้จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่าย ความร่วมมือกับองค์กรอื่นในการจัดการศึกษาที่ สนองต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง	๒.๙๖	๑.๑๔๕	ปานกลาง
๓	ท่านได้จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถพัฒนา อาชีพของชาวบ้านในชุมชน	๒.๗๕	๑.๑๘๘	ปานกลาง
๔	ท่านได้จัดให้มีที่อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัด เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่คนในชุมชน	๒.๙๗	๑.๑๓๓	ปานกลาง
๕	ท่านได้พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถ เข้ามาใช้เพื่อการพัฒนาสุขภาพและจิตใจ	๓.๒๙	๑.๐๗๑	ปานกลาง
๖	ท่านได้อนุญาตให้ใช้วัดเป็นที่ฝึกงานและอาชีพแก่คน ว่างงาน	๒.๗๗	๑.๒๕๕	ปานกลาง
๗	ท่านได้จัดกิจกรรมต่างๆ ที่สะท้อนงานเพื่อการพัฒนา ชุมชนให้เข้มแข็ง	๒.๘๔	๑.๑๑๒	ปานกลาง
	ภาพรวม	๒.๙๐	๑.๑๓๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔. ๕ พบว่า บทบาท ด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้าง
ชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๐, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๓๔) เมื่อ
จำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง
ที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสูงสุด ได้แก่ พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้เพื่อการพัฒนา
สุขภาพและจิตใจ(ค่าเฉลี่ย = ๓.๒๙, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๐๗๑) รองลงมาได้แก่จัดให้มีที่
อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่คนในชุมชน(ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๗, ค่าส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๓๓) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น
ที่สามารถพัฒนาอาชีพของชาวบ้านในชุมชน(ค่าเฉลี่ย = ๒.๗๕, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๘๘)

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นที่ทำการศึกษา คือ อายุ, พรรษา, วุฒิการศึกษาทางโลก, วุฒิการศึกษาทางธรรม, วุฒิการศึกษาทางเปรียญ และสถานะภายในวัด ว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามคือ บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือไม่ โดยการใช้การทดสอบค่าไค สแควร์ (Chi-Square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = .05$ ทั้งนี้ เพื่อให้สะดวกต่อการอ่านข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งระดับของตัวแปรต้นที่ใช้ในการศึกษาเป็น ๓ ระดับ ตามที่กำหนดไว้

ส่วนตัวแปรตาม คือ บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ บทบาทต่ำ, บทบาทปานกลาง และบทบาทสูง ทั้งนี้ เพื่อให้สะดวกต่อการอ่านข้อมูล รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๖

ตารางที่ ๔.๖ ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง (ตัวแปรตาม) ที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์

ประเภทของบทบาทที่เข้าร่วม	ระดับบทบาท
๑.๐๐ – ๒.๓๓	มีบทบาทในเรื่องดังกล่าวต่ำ
๒.๓๔ – ๓.๖๖	มีบทบาทในเรื่องดังกล่าวปานกลาง
๓.๖๖ – ๕.๐๐	มีบทบาทในเรื่องดังกล่าวสูง

ผู้วิจัยทดสอบสมมติฐาน โดยการกำหนดตารางไขว้ (Crosstabulation) ใช้สถิติ Chi - Square Test เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๔.๗ ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของ

พระสงฆ์

(n = ๒๕๔)

อายุ	บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง						รวม	
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	n	%	n	%	n	%	n	%
น้อยกว่า ๓๐ ปี	๒๔	๒๙.๓	๓๑	๓๗.๘	๒๗	๓๒.๙	๘๒	๑๐๐
๓๑ – ๕๐ ปี	๕๑	๓๙.๒	๕๐	๓๘.๕	๒๙	๒๒.๓	๑๓๐	๑๐๐
มากกว่า ๕๐ ปี	๑๘	๔๒.๙	๑๖	๓๘.๑	๘	๑๙.๐	๔๒	๑๐๐
รวม	๙๓	๓๖.๖	๙๗	๓๘.๒	๖๔	๒๕.๒	๒๕๔	๑๐๐

Chi - Square = ๔.๙๑๐ , df = ๔ , sig = ๐.๒๙๗

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ร้อยละ ๒๙.๓ ของพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ร้อยละ ๔๒.๙ ในทางตรงกันข้ามร้อยละ ๓๒.๙ ของพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีอายุมากมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ร้อยละ ๑๙.๐

เมื่อทำการทดสอบค่า Chi-Square ได้ค่า Chi-Square = ๔.๙๑๐ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๒๙๗ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๒ พระราชของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๔.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างพระราชกับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์
(n = ๒๕๔)

พรรษา	บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง						รวม	
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	n	%	n	%	n	%	n	%
น้อยกว่า ๑๐ พรรษา	๔๑	๒๘.๙	๕๗	๔๐.๑	๔๔	๓๑.๐	๑๔๒	๑๐๐
๑๐ – ๒๐ พรรษา	๔๓	๔๘.๓	๒๘	๓๑.๕	๑๘	๒๐.๒	๘๙	๑๐๐
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๙	๓๙.๑	๑๒	๕๒.๒	๒	๘.๗	๒๓	๑๐๐
รวม	๙๓	๓๖.๖	๙๗	๓๘.๒	๖๔	๒๕.๒	๒๕๔	๑๐๐

Chi – Square = ๑๓.๓๓ ๑, df = ๔ , sig = ๐.๐๑๐

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ร้อยละ ๒๘.๙ ของพระสงฆ์ที่มีพระรายน้อย เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีพระรายนามากมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ร้อยละ ๓๙.๑ ในทางตรงกันข้ามร้อยละ ๓๑.๐ ของพระสงฆ์ที่มีพระรายน้อยเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีพระรายนามากมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ร้อยละ ๘.๗

เมื่อทำการทดสอบค่า Chi-Square ได้ค่า Chi-Square = ๑๓.๓๑๓ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๑๐ ซึ่งต่ำกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระราชมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๓ วุฒิการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการ
เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๔.๙ ความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษาทางโลกกับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชน
เข้มแข็งของพระสงฆ์
(n = ๒๕๔)

วุฒิการศึกษาทางโลก	บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง						รวม	
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	n	%	n	%	n	%	n	%
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๖๖	๓๔.๙	๗๑	๓๗.๖	๕๒	๒๗.๕	๑๘๙	๑๐๐
ปริญญาตรี	๒๓	๔๑.๑	๒๑	๓๗.๕	๑๒	๒๑.๔	๕๖	๑๐๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๔	๔๔.๔	๕	๕๕.๖	๐	๐	๙	๑๐๐
รวม	๙๓	๓๖.๖	๙๗	๓๘.๒	๖๔	๒๕.๒	๒๕๔	๑๐๐

Chi - Square = ๔.๓๒๕ , df = ๔ , sig = ๐.๓๖๔

จากตารางที่ ๔. ๙ พบว่า ร้อยละ ๓๔.๙ ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่ำกว่า
ปริญญาตรี เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีวุฒิ
การศึกษาทางโลกที่สูงกว่าปริญญาตรีมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ร้อยละ
๔๔.๔ ในทางตรงกันข้าม ร้อยละ ๒๗.๕ ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่ำกว่าปริญญาตรี
เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทาง
โลกสูงกว่าปริญญาตรี มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ร้อยละ ๐

เมื่อทำการทดสอบค่า Chi-Square ได้ค่า Chi-Square = ๔.๓๒๕ และค่านัยสำคัญทางสถิติ
= ๐.๓๖๔ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษาทาง
โลกไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๔ วุฒิการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการ
เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๔.๑๐ ความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษาทางธรรมกับบทบาทในการเสริมสร้าง
ชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์
(n = ๒๕๔)

วุฒิการศึกษาทางธรรม	บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง						รวม	
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	น	%	น	%	น	%	น	%
นักธรรมชั้นตรี	๑๐	๑๗.๕	๓๐	๕๒.๖	๑๗	๒๙.๘	๕๗	๑๐๐
นักธรรมชั้นโท	๑๐	๒๗.๘	๙	๒๕.๐	๑๗	๔๗.๒	๓๖	๑๐๐
นักธรรมชั้นเอก	๓๐	๒๕.๒	๔๓	๓๖.๑	๔๖	๓๘.๗	๑๑๙	๑๐๐
ไม่มี	๕	๑๑.๙	๑๗	๔๐.๕	๒๐	๔๗.๖	๔๒	๑๐๐
รวม	๕๕	๒๑.๗	๙๙	๓๙	๑๐๐	๓๙.๔	๒๕๔	๑๐๐

Chi - Square = ๑๑.๐๓๓ , df = ๖ , sig = ๐.๐๘๗

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ร้อยละ ๒๕.๒ ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมสูง เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมน้อย มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ร้อยละ ๑๑.๙ ในทางตรงกันข้าม ร้อยละ ๓๘.๗ ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมสูง เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมน้อยมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ร้อยละ ๔๗.๖

เมื่อทำการทดสอบค่า Chi-Square ได้ค่า Chi-Square = ๑๑.๐๓๓ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๘๗ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษาทางธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๕ วุฒิการศึกษาทางเปรียญของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๔. ๑๑ ความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษาทางเปรียญกับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์
(n = ๒๕๔)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญ	บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง						รวม	
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	น	%	น	%	น	%	น	%
ป.ธ. ๑-๒ ถึง ป.ธ.๓	๑๒	๔๑.๔	๑๑	๓๗.๙	๖	๒๐.๗	๒๙	๑๐๐
ป.ธ. ๔ ถึง ป.ธ.๖	๘	๖๑.๕	๓	๒๓.๑	๒	๑๕.๔	๑๓	๑๐๐
ป.ธ. ๗ ถึง ป.ธ.๙	๗	๗๗.๘	๒	๒๒.๒	๐	๐	๙	๑๐๐
ไม่มี	๖๖	๓๒.๕	๘๑	๓๙.๙	๕๖	๒๗.๖	๒๐๓	๑๐๐
รวม	๙๓	๓๖.๖	๙๗	๓๘.๒	๖๔	๒๕.๒	๒๕๔	๑๐๐

Chi - Square = ๑๒.๔๗๖, df = ๖ , sig = ๐.๐๕๒

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ร้อยละ ๗๗.๘ ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญสูง เป็นผู้ที่มียบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ในขณะที่พระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ร้อยละ ๓๒.๕ ในทางตรงกันข้าม ร้อยละ ๐ ของพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญสูง เป็นผู้ที่มียบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ร้อยละ ๒๗.๖

เมื่อทำการทดสอบค่า Chi-Square ได้ค่า Chi-Square = ๑๒.๔๗๖ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๕๒ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษาทางธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๒ สถานะภายในวัดของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๔.๑๒ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะภายในวัดกับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์
(n = ๒๕๔)

สถานะภายในวัด	บทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง						รวม	
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	น	%	น	%	น	%	น	%
เจ้าอาวาส	๖	๕๔.๕	๕	๔๕.๕	๐	๐	๑๑	๑๐๐
รองเจ้าอาวาส	๑	๑๐๐	๐	๐	๐	๐	๑	๑๐๐
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๑๐	๖๖.๗	๕	๓๓.๓	๐	๐	๑๕	๑๐๐
อื่นๆ	๗๖	๓๓.๕	๘๗	๓๘.๓	๖๔	๒๘.๒	๒๒๗	๑๐๐
รวม	๙๓	๓๖.๖	๙๗	๓๘.๒	๖๔	๒๕.๒	๒๕๔	๑๐๐

Chi - Square = ๑๔.๖๑๒ , df = ๖ , sig = ๐.๐๒๓

จากตารางที่ ๔. ๑๒ พบว่า ร้อยละ ๓๓.๕ ของพระสงฆ์ที่มีสถานะภายในวัดต่ำ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีสถานะภายในวัดสูงมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับสูง ร้อยละ ๕๔.๕ ในทางตรงกันข้ามร้อยละ ๒๘.๒ ของพระสงฆ์ที่มีสถานะภายในวัดต่ำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีสถานะภายในวัดสูงมีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับต่ำ ร้อยละ ๐

เมื่อทำการทดสอบค่า Chi-Square ได้ค่า Chi-Square = ๑๔.๖๑๒ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๒๓ ซึ่งต่ำกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า สถานะภายในวัดมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

ผลการทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ทำการศึกษา คือ อายุ, พรรษา, วุฒิการศึกษาทางโลก, วุฒิการศึกษาทางธรรม, วุฒิการศึกษาทางเปรียญ, และสถานะภายในวัด ว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามคือ บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือไม่ โดยใช้ทดสอบค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = .05$ ผลการทดสอบสมมติฐาน ดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัย	Chi-Square	Sig	ผลการทดสอบ
สมมติฐานที่ ๑ อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๔.๙๑๐	๐.๒๙๗	ปฏิเสธสมมติฐาน
สมมติฐานที่ ๒ พรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๓.๓๓ ๑	๐.๐๑๐	ยอมรับสมมติฐาน
สมมติฐานที่ ๓ วุฒิกศศึกษาทางโลกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๔.๓๒๕	๐.๓๖๔	ปฏิเสธสมมติฐาน
สมมติฐานที่ ๔ วุฒิกศศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๑.๐๓๓	๐.๐๘๗	ปฏิเสธสมมติฐาน
สมมติฐานที่ ๕ วุฒิกศศึกษาทางเปรียญของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๒.๔๗๖	๐.๐๕๒	ปฏิเสธสมมติฐาน
สมมติฐานที่ ๖ สถานะภายในวัดของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๑๔.๖๑๒	๐.๐๒๓	ยอมรับสมมติฐาน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของบทบาทพระสงฆ์ ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ผลของแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสอบถามถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ(Open Ended Question) ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยตารางแสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ตามจำนวนและร้อยละ รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑๔ – ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๔ ปัญหาและอุปสรรค ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งใน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ลำดับที่	ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
๑	เรื่องการขาดศีลธรรม ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิมเก่าๆ	๓๑	๑๒.๒๐
๒	เรื่องยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ	๒๖	๑๐.๒๓
๓	เรื่องความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน น้ำเน่าเสีย ขยะและมลพิษ	๑๘	๗.๐๘
๔	นักเรียนนักเลงมั่วสุม	๑๑	๔.๓๓
๕	เด็กไม่เรียนหนังสือ	๙	๓.๕๔
๖	ขาดความเคารพในผู้อาวุโสไม่สนคนเฒ่าคนแก่ ไม่สนใจการเข้าวัดฟังธรรม	๖	๒.๓๖
๗	เรื่องปากท้อง การทำมาหากิน	๕	๑.๙๖
๘	หนี้สิน และผลผลิตของชาวบ้านตกต่ำ	๕	๑.๙๖
๙	เรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน การไม่เคารพกฎกติกา	๒	๐.๗๘
๑๐	เกี่ยวกับเรื่องเพศ	๑	๐.๓๙

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มากที่สุด คือ เรื่องการขาดศีลธรรมไม่สนใจประเพณีดั้งเดิมเก่าๆ มีจำนวน ๓๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒๐ รองลงมาคือ เรื่องยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๓ และน้อยที่สุดคือเรื่องเกี่ยวกับเรื่องเพศ จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๙

ตารางที่ ๔.๑๕ ข้อเสนอแนะ ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑	เทศน์สอนประชาชนในชุมชนให้ช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง	๒๙	๑๑.๔๑
๒	ควรมีการกระจายข่าวสารข้อมูลในเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้แก่ชาวบ้านในชุมชน	๒๔	๙.๔๔
๓	ควรมีการศึกษาและพัฒนาชุมชน	๒๐	๗.๘๗
๔	ควรมีการอบรมวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาจิตใจ	๑๘	๗.๐๘
๕	ควรมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน	๑๒	๔.๗๒
๖	จัดตั้งกลุ่มสร้างอาชีพ สร้างรายได้	๙	๓.๕๔
๗	ให้มีการฝึกอบรมสอนวิชาชีพพระยะสัน	๓	๑.๑๘
๘	จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่า และระบบนิเวศน์ภายในชุมชน	๒	๐.๗๘
๙	ควรมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ สัจจะสะสมทรัพย์	๒	๐.๗๘
๑๐	จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์โรงสี กลุ่มเกษตรอื่นๆ	๒	๐.๗๘
๑๑	ให้มีกลุ่มกองทุนยาในชุมชน สมุนไพรและการรักษาแผนโบราณ	๑	๐.๓๙

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มากที่สุด คือ เทศน์สอนประชาชนในชุมชนให้ช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีจำนวน ๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔๑ รองลงมาคือ การกระจายข่าวสารข้อมูลในเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้แก่ชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๔ และน้อยที่สุด คือให้มีกลุ่มกองทุนยาในชุมชน สมุนไพรและการรักษาแผนโบราณ จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๙

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการนำเสนอเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยมีประเด็นที่จะนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๔.๕.๑. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

๔.๕.๒. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง

๔.๕.๓. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมนั้น ควรจะมีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๔.๕.๑. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง จัดได้ว่าเข้าในงานด้านสาธารณสงเคราะห์สำหรับพระสงฆ์ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ แก่หน่วยงานและช่วยเหลือชุมชนทั่วไป เช่นให้วัดเป็นสถานที่ศึกษาสำหรับญาติโยมสาธุชนที่เป็นชุมชนบริเวณรอบวัดบ้าง โดยการให้เข้ามาบรรพชา อุปสมบท ถีอศีล ๕ ถีอศีล ๘ เพื่อที่จะได้รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ เป็นสถานที่สงเคราะห์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่เป็นการกุศลให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาศีล เช่น อุบาสก อุบาสิกา และได้ให้หน่วยงานทางราชการหรือองค์กรส่วนรวมของคนในชุมชนใกล้เคียง ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านได้ใช้สถานที่วัด เกี่ยวกับศาลาการเปรียญ บริเวณวัด ทำกิจกรรมบริการหรือสงเคราะห์ประชาชน สงเคราะห์โดยการแจกข้าวสารอาหารแห้งให้กับประชาชนในชุมชนที่มีความยากจน เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งส่วนใหญ่จะสงเคราะห์ชุมชนโดยการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการใช้สถานที่วัด ให้ยืมสิ่งของวัด เพื่อนำไปใช้ในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ เป็นส่วนมาก □ พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนได้พัฒนา โดยส่วนมาก

□ สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณเมธากรณ(ทอง ดิถุขเวโท), เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒ เจ้าอาวาสวัดไร่เกาตันสำโรง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

จะปลูกฝังหลักธรรมให้กับประชาชนในชุมชนนั้นเพื่อนำไปใช้ในครอบครัว เช่นสอนไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขดื่มสุรา เสพยาเสพติด เล่นการพนัน เป็นต้น ถ้าหากว่าชุมชนนั้นไม่มีอบายมุขก็สามารถที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนได้เจริญก้าวหน้าไปด้วยดีทำให้เกิดความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกันภายในชุมชน เป็นการส่งเสริมทางด้านจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์จะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ คือเป็นตัวอย่างในการทำความดีให้ทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่ยากจน ให้ที่พำนักกับบุคคลที่เดินทางมาค้าขายต่างจังหวัด □

พระสงฆ์มีบทบาทในการเสริมสร้าง ชุมชนให้เข้มแข็งได้โดยการให้ความรู้ทางศีลธรรมและบำเพ็ญประโยชน์แก่นักเรียนประชาชนในชุมชนนั้นๆ มีการจัดตั้งทุนสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนยากจน การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อนำเด็กเข้าศึกษาอบรมความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไปเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้ใช้หลักธรรมนำวิถีชีวิตได้อย่างแท้จริงนำไปพัฒนาชุมชนได้ ให้วัดเป็นศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชน อบรมเกี่ยวกับการสร้างสถานอนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในชุมชนนั้น □ ในยุคสมัยปัจจุบันพระสงฆ์จำเป็นต้องพยายามเข้ามามีส่วนร่วมช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยต้องพัฒนาควบคู่ไปทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ มีการเทศน์ บรรยายเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาชุมชน □ การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้นพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ให้คือเสียสละทรัพย์สิ่งของต่างๆเพื่อช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนา การใช้คำพูดที่ชักจูงให้เกิดกำลังใจสมานสามัคคี ทำให้รักใคร่นับถือกันภายในชุมชนตลอดจนทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส พระสงฆ์จะต้องมีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสาธารณชนด้วย อุทิศเรี่ยวแรงความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พระสงฆ์กลายมาเป็นผู้นำทั้งทางด้านชีวิตและจิตใจจึงทำให้พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อชุมชนโดยปริยาย หน้าที่นี้เกิดขึ้นเพราะความผูกพันในด้านความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชนเป็นสำคัญประการ

□ สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตานันท์ (จ่านงค์ หิตจิตโต), เจ้าคณะตำบลบางแหลม เจ้าอาวาสวัดวังเย็น อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

□ สัมภาษณ์ พระมหาประสิทธิ์ชัย ปณฺธิโต, เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ เจ้าอาวาสวัดโพรงมะเดื่อ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

□ สัมภาษณ์ พระครูหริภูมิรักษ์ (ชั้นยา อติฉนโท), เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม เจ้าอาวาสวัดหนองดินแดง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๗ กันยายน ๒๕๕๕.

หนึ่ง และในแง่ของคุณธรรมพระสงฆ์ย่อ มมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือชุมชนให้เข้มแข็งได้โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา □

สรุป บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่เห็นเด่นชัดก็คือการสงเคราะห์สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่เป็นการกุศลให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย และได้ให้หน่วยงานทางราชการหรือองค์กรมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใกล้เคียง ได้ใช้สถานที่วัด เกี่ยวกับศาลาการเปรียญ บริเวณวัด ส่วนใหญ่จะสงเคราะห์ชุมชนโดยการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการใช้สถานที่วัด และปลูกฝังหลักธรรมให้กับประชาชนในชุมชนนั้นเพื่อนำไปใช้ในครอบครัว เช่นสอนไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขดื่มสุรา เสพยาเสพติด เล่นการพนัน เป็นต้น การสงเคราะห์ทางด้านจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม มีการเทศน์ บรรยายเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาชุมชน

๔.๕.๒. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง

การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยแท้จริงแล้วก็คือ การเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง ดังนั้นปัญหาชุมชน จึงเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่ต้องกระทำ ซึ่งโดยทั่วไป ปัญหาชุมชนส่วนมากนั้นได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและวัฒนธรรม ปัญหาที่ชุมชนสามารถแก้ไขได้เองโดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ปัญหาที่ชุมชนไม่สามารถแก้ไขเองได้ ต้องขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนมีประโยชน์หลายประการคือ เป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขปัญหาค่ะแต่ละปัญหาตามขีดความสามารถของชุมชน ทำให้ทราบว่าปัญหาใดแก้ไขได้ง่าย ปัญหาใดแก้ไขได้ยากสามารถเลือกดำเนินการได้ก่อนหลังตามลำดับ เป็นการเตรียมการสำหรับการแก้ไขปัญหาไว้ล่วงหน้า ในขั้นปฏิบัติการสามารถดำเนินไปได้ด้วยด้วย เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างแท้จริง เพราะการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนนั้นเป็นการเชื่อมโยงปัญหาทั้งหมดเอาไว้ในทุกแง่มุม □

ปัญหาของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันเช่น สภาพภูมิประเทศ วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงส่งผลให้การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน ในการที่เราจะพัฒนา

□ สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อวยพร จิตติภาณ, เจ้าคณะตำบลดอนยายหอม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๗ กันยายน ๒๕๕๕.

□ สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณเมธาภรณ์ (ทอง ดิคุชเวโท), อ่างแล้ว.

ชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยประชาชนในชุมชนเป็นฐาน โดยเริ่มจากการมองว่า คนทุกคนมีพรสวรรค์อยู่ในตัวไม่อย่างใดอย่างหนึ่งและมีคุณค่าต่อผู้อื่นด้วย ในชุมชนที่เข้มแข็งมีความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพเหล่านั้น จะสามารถนำศักยภาพและคุณค่าของสิ่งนั้นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ในขณะที่ชุมชนอ่อนแอ ไม่ตระหนักว่าคนในชุมชนมีคุณค่า จึงสูญเสียโอกาสอย่างมหาศาล ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีผู้คนจำนวนมากในชุมชนที่อุทิศตนเพื่อชุมชนเป็นสุข¹

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละชุมชน มากขึ้นทุกวัน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การปรับตัว ทุกอย่างดำเนินการไปอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชนหันไปพึ่งวัตถุ เพื่อใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง จนเกิดเป็นความเคยชิน คิดว่าวัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เหล่านี้คือสิ่งจำเป็นของการดำรงชีวิต โดยลืมนึกถึงศักยภาพของร่างกายและจิตใจของตนเองซึ่งมีพลังและศักยภาพมากกว่าวัตถุหลายๆ ชิ้นความทันสมัยของโลกในยุคปัจจุบัน ทำให้ชุมชนเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าเจริญทางด้านจิตใจพระสงฆ์จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีงามให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน โดยเฉพาะการเข้าใจวิถีชีวิตแห่งชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมประเพณี หรือความเป็นอยู่ของประชาชน จนสามารถเป็นผู้นำทางด้านความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องได้² การวิเคราะห์ปัญหาชุมชนแล้วก็นำปัญหาเหล่านั้นมาจัดลำดับความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการลงมือแก้ไขต่อไป การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน มีหลักในการดำเนินการ ปัญหาที่ชุมชนส่วนรวม ได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ติดตามมา ควรเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก ปัญหาที่เมื่อแก้ไขแล้วนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น ควรเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก ปัญหาที่อยู่ในขีดความสามารถของประชาชนที่จะแก้ไขได้ควรเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชนมีประโยชน์ คือทำให้ทราบว่าปัญหาใดชุมชนเดือดร้อนมากที่สุด และต้องรีบแก้ไขก่อนปัญหาอื่นๆ ในชุมชนจะประสบปัญหามากมายหลายปัญหาจนไม่อาจทำการแก้ไขไปพร้อมๆ กันได้ การจัดลำดับก่อนหลังจะเป็นแนวทางในการแก้ไขได้เป็นอย่างดี ทำให้ทราบถึงความเกี่ยวพันกันของแต่ละปัญหา ถ้านำไปแก้ไขพร้อม ๆ กันได้ก็จะไม่เสียเวลา เป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหทั้งหมดของชุมชนได้เป็นอย่างดี³

¹ สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตานันท์ (จ่านงค์ ทิตจิตโต), อ่างแล้ว.

² สัมภาษณ์ พระมหาประสิทธิ์ชัย ปณฺธิโต, อ่างแล้ว.

³ สัมภาษณ์ พระครูหริภูมิรักษ์ (ชั้นยา อติฉนฺโท), อ่างแล้ว.

การพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างแต่พื้นฐานในการพัฒนาจะต้องเริ่มจากชุมชน คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้นๆจะรู้และเข้าใจถึงปัญหา ความต้องการ และทุนต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น และรากฐานสำคัญที่จะนำชุมชนนั้นๆ ให้ก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้น จะต้องเริ่มจากตัวคนในชุมชนก่อน จะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่ต่างกันไป และทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นคนใน ชุมชนนั้น ความรู้ ทรัพยากร วัฒนธรรม ซึ่งชุมชนนั้นๆจะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการชุมชน ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ในชุมชนที่มีกระบวนการจัดการชุมชนได้เหมาะสม ชุมชนนั้นๆก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพราะเรียนรู้ที่จะจัดการภายในชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างเป็นงาน อาชีพต่างๆ และยังสามารถลดการพึ่งพาจากภายนอก ทำให้ชุมชนอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก ชุมชนก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง □□

สรุป การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยแท้จริงแล้วก็คือ การเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นเอง ซึ่งโดยทั่วไป ปัญหาชุมชนส่วนมากนั้นได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันเช่น สภาพภูมิประเทศ วัฒนธรรม ความเชื่อ สภาพสังคมไทยในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละชุมชน ปัญหาที่ชุมชนส่วนรวม ได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ติดตามมา การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชนมีประโยชน์ คือทำให้ทราบว่าปัญหาใดชุมชนเดือดร้อนมากที่สุด และต้องรีบแก้ไขก่อนปัญหาอื่น ๆ และจะต้องเข้าใจถึงปัญหาความต้องการที่มีอยู่ภายในชุมชน

๔.๕.๓ ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง

จังหวัดนครปฐมนั้น ควรจะมีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม นั้นควรมีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขโดยเริ่มจากการพัฒนาที่เน้นจิตใจ ควรจะดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอน เริ่มจากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนมาก เริ่มจากตัวเองถึงผู้อื่น จากกลุ่มเป็นชุมชน ลักษณะนี้เป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ตัวเราเองเป็นพื้นฐาน เพื่อเป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่น เมื่อเราสามารถพัฒนาดตนเองจนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้แล้วจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ให้การพัฒนาต่อบุคคลอื่น

โดยเริ่มทดลองดำเนินการในกลุ่มเล็กๆก่อน แต่การพัฒนาลักษณะนี้จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อผลที่ได้จากการทดลองพัฒนาในกลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านในครัวเรือนอื่น ๆ จะสามารถมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนา และจะเข้ามาร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยในที่สุด ทุกวันพระจะมีการแสดงพระธรรมเทศนา ให้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ที่มาร่วมกันทำบุญที่วัด โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย □□

การแก้ไขปัญหาความยากจนและประชาชนในชุมชน ให้มีอาชีพมั่นคงและรายได้เพิ่มขึ้นใช้แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ประหยัด การเรียนรู้ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุขใช้การเรียนรู้ คือเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เรียนรู้สถาบันการเงินและแหล่งทุน เรียนรู้การพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง ในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์(OTOP) ใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งเรียนรู้ในการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะครัวเรือนยากจน เป้าหมายในการแก้ไขปัญหาความยากจน □□

การให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีการวะ มีความกตัญญู พัฒนาความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้ เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ (ความลำเอียง) คติวินิจัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย □□ และรวมถึงการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวใช้นโยบายและมาตรการให้ ลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง เช่นตั้งกรรมการเฉพาะกิจทางศาสนา เพื่อบรรวบรวมเงินที่ชาวบ้านให้มาแก้ญาติโยมที่จัดงานประเพณีต่าง ๆ ไม่ให้นำไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายไปในทางอบายมุข เช่น การเลี้ยงเหล้าเป็นต้น การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ เช่น กองทุนเงินกู้ธนาคารข้าว ธนาคารยาธนาคารควาย เป็นต้นการจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกการมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อการพัฒนาตนเองเช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้นการ

□□ สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณเมธาภรณ์ (ทอง ดิกขเวโท), อ่างแล้ว.

□□ สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตานันท์ (จำนงค์ หิตจิตโต), อ่างแล้ว.

□□ สัมภาษณ์ พระมหาประสิทธิ์ชัย ปณฺธิโต, อ่างแล้ว.

พัฒนาการศึกษาแก่บุคคลในทุกระดับและทุกวัย เพื่อการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในทางโลก โดยมีเป้าหมายให้สามารถนำเอาความรู้ และสถานภาพทางสังคมดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการ ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น ครอบคลุมทั้งการศึกษาทางสายสามัญ การ เสริมความรู้ในการอาชีพต่าง ๆ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างไม้ รวมไปถึงการฝึกอบรมในด้าน สาธารณสุขต่าง ๆ ด้วยการพัฒนาเพื่อการโภชนาการ และการพัฒนาสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น เช่น การ สร้างส้วม โครงการอาหารเสริม การสร้างถังเก็บน้ำฝน เป็นต้นการสร้างสาธารณประโยชน์และ สาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ปรับปรุงซ่อมแซมถนน หนทางการพัฒนาเกษตรกรรม เช่น การส่งเสริมการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ๆ การสร้างระบบ ชลประทานขนาดเล็ก การฝึกอบรมการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์ เป็นต้น □□

พระสงฆ์ต้องเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญสูงสุด ของพระสงฆ์คือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพราะถ้าเป็นดังนี้ ก็ เท่ากับว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งความสำคัญที่สุดต่อการบังเกิดขึ้น ของศีลธรรมในสังคมดังกล่าวแล้ว พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำชุมชนด้วยการปรึกษาหารือ การสั่งสอน และที่สำคัญก็คือสั่งสอนให้ประชาชนเรียนรู้จากการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ ทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ถูกต้อง ซึ่งการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นจะต้องอาศัยสมาชิก ในชุมชน เช่น พระ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเมื่อ ชุมชนเข้มแข็งก็ย่อมแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองพร้อมกัน ไป □□

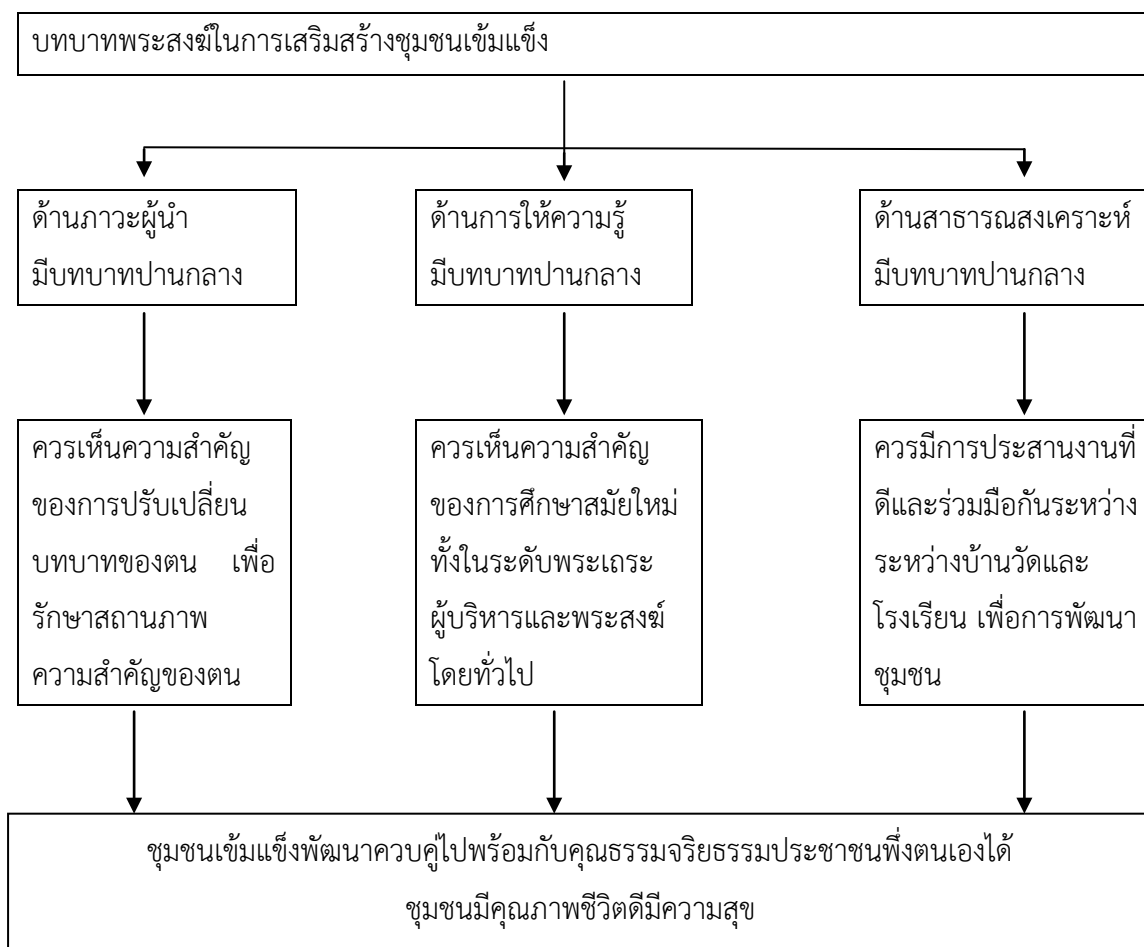
สรุป สำหรับแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยเริ่มจากการพัฒนา จิตใจแล้วจึงไปพัฒนาที่วัตถุ โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของ ประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย การแก้ไขปัญหาคความยากจน และประชาชนในชุมชน ให้มีอาชีพมั่นคงและรายได้เพิ่มขึ้นใช้แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ประหยัด นำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเอง และชุมชนให้ดีขึ้น พัฒนาด้านวัตถุ เช่นการสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้นพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำชุมชนด้วยการ ปรึกษาหารือ จะต้องอาศัยสมาชิกในชุมชน เช่น ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ร่วมมือกันสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนอีกด้วย

□□ สัมภาษณ์ พระครูหริภูมิรักษ์ (ขันยา อติฉนโท), อ่างแล้ว.

□□ สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อวยพร จิตติภาณ, อ่างแล้ว.

๔.๖.สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย(Body Of Knowledge)

จากการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมารวบรวมสรุปแบบความสัมพันธ์เชิงภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สามารถสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมนั้น อยู่ในระดับบทบาทที่ปานกลางโดยมีบทบาทได้แก่เทศน์เรื่องเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง จัดนิทรรศการเพื่อแสดงการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กระจายข่าวสารข้อมูลการสร้างชุมชนเข้มแข็ง จัดโครงการทัศนศึกษาเรื่องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

บรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนให้เข้มแข็ง สอนธรรมศึกษาแทรกเนื้อหาการสร้างชุมชนเข้มแข็ง วัดเป็นศูนย์กลางเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรอื่น จัดฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ จัดให้มีที่อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัด ให้ความรู้ในเรื่องปัญหาชุมชน วัดเป็นที่เพื่อการพัฒนาสุขภาพและจิตใจ เป็นที่ฝึกงานและอาชีพแก่คนว่างงาน โนมน้าวจิตใจในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง รณรงค์ใช้กิจกรรมและสื่อเพื่อให้มีส่วนร่วม เป็นผู้นำกิจกรรมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ชักชวนเพื่อการพัฒนาใกล้เคียงข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรรู้คุณค่า จัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน และจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน

จากการวิจัยทำให้ได้รับความรู้ใหม่คือ ควรเห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนบทบาทของตน เพื่อรักษาสถานภาพ ความสำคัญของตน และของพระพุทธศาสนาเอาไว้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ควรเห็นความสำคัญของการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งในระดับพระเถระ ผู้บริหารและพระสงฆ์โดยทั่วไป ควรมีการประสานงานที่ดีและ ร่วมมือกันในรูปแบบที่ชัดเจน ระหว่างระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อการพัฒนาชุมชน ควรพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งให้มากขึ้นกว่าเดิม และต้องให้ชุมชนพัฒนาควบคู่ไปพร้อมกับคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ครอบคลุมในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข เพราะสังคมไทยทุกวันนี้ เป็นสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น พร้อมกับปัญหาอีกมากมายบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตจึงต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาของสังคมไทย ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งยังจะต้องพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้นไม่ว่าทั้งทางด้านจิตใจ หรือด้านวัตถุก็ตาม เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนให้ได้มากที่สุด ที่สำคัญต้องมีการพัฒนาทางด้านความรู้ พัฒนาทางด้านจริยธรรมคุณธรรม และพัฒนาของคณะสงฆ์ของไทย ก็จะสามารถช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งได้โดยแน่แท้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ใน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๒๕๔ รูป วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ สถิติ Chi-Square Tests เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้ รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากพระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัด นครปฐม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัด นครปฐม” สามารถสรุปผลได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๐ มีพรรษาน้อยกว่า ๑๐ พรรษา จำนวน ๑๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๙๐ มีวุฒิการศึกษาทาง โลก ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๔๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมชั้น อนุบาล จำนวน ๑๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๙๐ ไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญ จำนวน ๒๐๓ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๗๙.๙๐ มีสถานะภายในวัดอื่นๆ (พระลูกวัด) จำนวน ๒๒๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๔๐

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พบว่า โดยภาพรวมพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม มีบทบาทต่อการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๔) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

(๑) ด้านภาวะผู้นำ โดยภาพรวม บทบาท ด้านภาวะผู้นำ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๙) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาท ด้านภาวะผู้นำ ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงที่สุด ได้แก่ จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน(ค่าเฉลี่ย = ๓.๗๐) รองลงมาได้แก่การโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๐๓) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่ จัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไปสัมผัส หน่วยงานที่ดำเนิน การเรื่องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๒)

(๒) ด้านการให้ความรู้ โดยภาพรวมบทบาทด้านการให้ความรู้ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง อยู่ในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๕) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทด้านการให้ความรู้ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสูงที่สุด ได้แก่ สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง(ค่าเฉลี่ย = ๓.๓๓) รองลงมาได้แก่ การเทศน์ บรรยาย เรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๑๐) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่รับนิมนต์ให้ไปบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง(ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๗)

(๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวม บทบาท ด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๐) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสูงที่สุด ได้แก่ พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้เพื่อการพัฒนาสุขภาพและจิตใจ(ค่าเฉลี่ย = ๓.๒๙) รองลงมาได้แก่จัดให้มีที่อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่คนในชุมชน(ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๗) และค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับต่ำที่สุด ได้แก่อัดฝึกรบมหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถพัฒนาอาชีพของชาวบ้านในชุมชน(ค่าเฉลี่ย = ๒.๗๕)

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐาน ๖ ข้อ โดยพิจารณาจากค่า Chi-Square ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จากผลการวิจัยพบว่า

สมมติฐานที่ ๑ อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชน

เข้มแข็ง พบว่า เมื่อทำการทดสอบค่า Chi - Square ได้ค่า Chi - Square = ๔.๙๑๐ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๒๙๗ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๒ พรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชน

เข้มแข็ง พบว่า เมื่อทำการทดสอบค่า Chi - Square ได้ค่า Chi - Square = ๑๓.๓๑๓ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๑๐ ซึ่งต่ำกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า พรรษามีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๓ วุฒิการศึกษาทางโลกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการ

เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า เมื่อทำการทดสอบค่า Chi - Square ได้ค่า Chi - Square = ๔.๓๒๕ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๓๖๔ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษาทางโลกไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๔ วุฒิการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการ

เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า เมื่อทำการทดสอบค่า Chi - Square ได้ค่า Chi - Square = ๑๑.๐๓๓ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๘๗ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษาทางธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๕ วุฒิการศึกษาทางเปรียญของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการ

เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า เมื่อทำการทดสอบค่า Chi - Square ได้ค่า Chi - Square = ๑๒.๔๗๖ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๕๒ ซึ่งสูงกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษาทางเปรียญไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์

สมมติฐานที่ ๖ สถานะภายในวัดของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการ

เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า เมื่อทำการทดสอบค่า Chi - Square ได้ค่า Chi - Square = ๑๔.๖๑๒ และค่านัยสำคัญทางสถิติ = ๐.๐๒๓ ซึ่งต่ำกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่ได้ตั้งขึ้นคือ ๐.๐๕ จึง

สามารถสรุปได้ว่า สถานะภาพในวัดมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของ พระสงฆ์

สรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ว่า การทดสอบสมมติฐาน ๖ ข้อ โดยใช้ Chi-Square ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่าสมมติฐาน ๔ ข้อคือ อายุ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญ ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสมมติฐานอีก ๒ ข้อคือพรรษา สถานะภายในวัด มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑. ๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม มีดังนี้

ปัญหา และอุปสรรค (Open Ended Question) ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่ของชุมชน คือ ปัญหาเรื่องการขาดศีลธรรม ปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ เด็กไม่เรียนหนังสือ นักเรียนนุ่งกางเกงขาสั้น เป็นต้น ปัญหาเรื่องยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิมเก่าๆ ขาดความเคารพในผู้อาวุโส ไม่สนใจคนเฒ่าคนแก่ ไม่สนใจการเข้าวัดฟังธรรม เป็นต้น ปัญหาเรื่องปากท้อง การทำมาหากิน ปัญหาหนี้สิน และผลผลิตของชาวบ้านตกต่ำ ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน การไม่เคารพกฎกติกา ละความขัดแย้งทางการเมืองปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน น้ำเน่าเสีย ขยะและมลพิษ

ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ พระสงฆ์จำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งโดย การส่งเสริมแนะนำหรือเทศน์สอนประชาชนในชุมชนให้ช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีการกระจายข่าวสารข้อมูลในเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้แก่ชาวบ้านในชุมชนเพื่อนำไปศึกษาและพัฒนาชุมชนต่อไป และมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ สัจจะสะสมทรัพย์ กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และฝึกอบรมสอนวิชาชีพพระยะสัน กลุ่มอนุรักษ์ป่า และระบบนิเวศน์ภายในชุมชน กลุ่มอบรมวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาจิตใจ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์โรงสี กลุ่มเกษตรอื่นๆ และธนาคารข้าว กลุ่มกองทุนยาในชุมชน สมุนไพรและการรักษาแผนโบราณ ให้มีในชุมชนเพื่อที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งได้ด้วยดี

๕.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่เห็นเด่นชัดก็คือ การสงเคราะห์สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่เป็นการกุศลให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย และได้ให้หน่วยงานทางราชการหรือองค์กรมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใกล้เคียง ได้ใช้สถานที่วัด เกี่ยวกับศาลาการเปรียญ บริเวณวัด ส่วนใหญ่จะสงเคราะห์ชุมชนโดยการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการใช้สถานที่วัด และปลูกฝังหลักธรรมให้กับประชาชนในชุมชนนั้น เพื่อนำไปใช้ในครอบครัว เช่นสอนไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขดื่มสุรา เสพยาเสพติด เล่นการพนัน เป็นต้น การสงเคราะห์ทางด้านจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม มีการเทศน์ บรรยายเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สอนธรรมศึกษาแล้ว สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาชุมชน

การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยแท้จริงแล้วก็คือ การเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นเอง ซึ่งโดยทั่วไป ปัญหาชุมชนส่วนมากนั้นได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันเช่น สภาพภูมิประเทศ วัฒนธรรม ความเชื่อ สภาพสังคมไทยในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละชุมชน ปัญหาที่ชุมชนส่วนรวม ได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ติดตามมา การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชนมีประโยชน์ คือทำให้ทราบว่าปัญหาใดชุมชนเดือดร้อนมากที่สุด และต้องรีบแก้ไขก่อนปัญหาอื่น ๆ และจะต้องเข้าใจถึงปัญหาความต้องการที่มีอยู่ภายในชุมชน

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจแล้วจึงไปพัฒนาที่วัตถุ โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย การแก้ไขปัญหาคความยากจนและประชาชนในชุมชน ให้มีอาชีพมั่นคงและรายได้เพิ่มขึ้นใช้แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ประหยัด นำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น พัฒนาด้านวัตถุ เช่นการสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้นพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำชุมชนด้วยการปรึกษาหารือ จะต้องอาศัยสมาชิกในชุมชน เช่น ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอีกด้วย

๕.๒ อภิปรายผล

จากการ วิจัยเรื่อง “ บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” มีข้อค้นพบประเด็นของผลการวิจัยนำมาเสนอเพื่อทำการ อภิปรายผลและประกอบ แนวคิดทฤษฎีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

จากการวิจัย บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า โดย ภาพรวมพระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม มีบทบาทต่อการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๔) เมื่อจำแนกเป็นราย ด้าน พบกับปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะของ พระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งเป็นประเด็นจากข้อคำถามในแบบสอบถาม ที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นของแต่ละด้าน มีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

๑) ด้านภาวะผู้นำ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในอำเภอเมืองจังหวัด นครปฐม อยู่ใน ระดับปานกลาง ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ลงใน ปัจจุบัน ที่ส่งผลให้บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนถูกลดทอนลงไปมาก แตกต่างจากในอดีตที่พระสงฆ์มี บทบาทต่อชุมชนมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระอนุชิต ชูเนียม [□] ที่ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาท ของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนตามความคิดเห็นของ พระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์” พบว่า ด้านที่มีบทบาทต่ำที่สุด คือบทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์ แม้ก่อนนั้นวัดเคยเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน เป็นแห่งให้การศึกษาแก่ชุมชน ตลอดจนเป็น สถานที่จัดงานบันเทิงเริงรมย์ของชาวบ้าน แต่ปัจจุบันทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาถูกดึงออก จากวัด ศาลาที่เคยเป็นศูนย์กลางของการจัดงานชุมชน ถูกแยกออกเป็นศาลาประชาคม เป็นต้น เรียกว่า ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้ไม่เหลือให้เป็นบทบาทของพระสงฆ์อีกต่อไป

๒) ด้านการให้ความรู้ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในอดีตหากเยาวชนต้องการเล่าเรียนศึกษา ก็ต้องไปฝากตัวเป็นศิษย์กับพระที่วัด คอยดูแลอุปฐาก จากพระสงฆ์ แล้วจึงได้รับวิชาความรู้ โดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้สอน แต่ในปัจจุบันบทบาทด้านการให้ การศึกษาแก่เยาวชนมีรัฐบาลเป็นผู้กำกับดูแล โดยจัดให้โรงเรียนเป็นสถาบันทางการศึกษา มีหน้าที่ จัดการศึกษาให้แก่เยาวชน ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์และวัดในด้านการให้การศึกษาจึงถูกลดทอน ลงโดยปริยาย เป็นต้น อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถทอดทิ้งบทบาทหน้าที่ที่มีต่อชุมชน

[□] พระอนุชิต ชูเนียม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำ ชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์), ๒๕๕๖.

จากในอดีตได้ เนื่องจากความผูกพันและเกี่ยวข้องกับชุมชนของพระสงฆ์ ด้วยเหตุที่พระสงฆ์ดำรง
 อดภาวนาได้ด้วยอาศัยประชาชนในชุมชน และมีบทบาทโดยตรง ในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่
 ประชาชนตามหน้าที่สถานะความเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ
พิชิต คำพลงาม [□] ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอกุเวียง
 จังหวัดขอนแก่น” พบว่า บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของพระสงฆ์อำเภอกุเวียงที่ปรากฏเป็นรูปธรรม
 ในทัศนะของชุมชนมากที่สุด คือ การเผยแผ่ศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยาก
 เห็นบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นในอนาคตของพระสงฆ์ อำเภอกุเวียงด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาท
 ด้านอื่นๆ เพราะชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง สังคมจะร่มเย็นเป็นสุขได้ด้วยการ
 พัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ควบคู่กันไปและซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาปัญญา
 สุขสงฆ์** [□] ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษากรณีพระพิศาลธรรมพา
 ที (พระพยอม กัลยาโณ)” พบว่า บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์ คือ การเตือนสติทำให้คนมีความคิด
 ถูกต้อง และนำไปสู่แนวทางพัฒนาที่ดี ทำให้คนมีความรู้ความคิดดำรงชีวิตที่ประกอบด้วยธรรม

๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง อยู่ในระดับ
 ปานกลาง ในฐานะของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน จึงต้องเป็นสื่อกลางในการ
 ชักจูงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ ดังนั้น เมื่อพระสงฆ์ไม่
 สามารถมีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาแก่ชุมชนดังเช่นอดีต ก็พึงประสานงานกับภาครัฐให้ใช้
 สถานที่ของวัดเพื่อที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน เพื่อมิให้บทบาทของพระสงฆ์ในด้านนี้
 ห่างหายไปจากสังคมไทย ดังกล่าวนี้อยู่ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาทนต์ศักดิ์ ประไพหลง** [□]
 ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาวัดพัฒนาตัวอย่างที่มี
 ผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี” พบว่า ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วัดได้ให้ สบอ. เมืองชลบุรี ใช้
 อาคารเป็นสถานที่ตั้งศูนย์ฝึกอาชีพให้กับผู้สนใจ ปัจจุบันมีการสอน ๘ อาชีพ ได้แก่ ตัดผมชาย เสริม
 สวย (ตัดผมหญิง) ตัดเย็บเสื้อผ้า ปักจักร คอมพิวเตอร์ นวดฝ่าเท้า ศิลปะประดิษฐ์ (การทำดอกไม้จาก
 ใบบัว) แกะสลักกระเจก และโครงการร่อนนึ่งลูกทำอะไร ซึ่งเป็นโครงการสอนรำไทยให้กับเด็กนักเรียน

[□]พิชิต คำพลงาม, “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น”,
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย), ๒๕๕๘.

[□]พระมหาปัญญา สุขสงฆ์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษากรณีพระพิศาลธรรมพาที (พระ
 พยอม กัลยาโณ)”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๕๓.

[□]พระมหาทนต์ศักดิ์ ประไพหลง, “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาวัดพัฒนาตัวอย่าง
 ที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา),
 ๒๕๕๗.

ช่วงปิดภาคเรียน ผู้ที่เรียนต้องเสียค่าใช้จ่ายบางส่วน รัฐออกให้บางส่วนวิชาชีพที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ได้แก่ ตัดผมชาย รองลงมาคือ เสริมสวย (ตัดผมหญิง) วิชาชีพนวดฝ่าเท้า เป็นวิชาชีพที่เพิ่งเปิดสอนล่าสุด ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจมากเช่นกัน เพราะเป็นวิชาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้โดยไม่ต้องลงทุนมาก

๕.๒.๒ แนวทางของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาที่พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาเรื่องการขาดศีลธรรมเป็นปัญหาที่รุนแรงที่สุด แสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่น่าห่วงที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาคือ ปัญหาศีลธรรม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยเหตุที่การพัฒนาชุมชนมีจุดหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิดตัดสินใจ กระทำการรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน โดยมีจุดหมายปลายทางสูงสุดอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีคุณธรรม ดังกล่าวนี้อยู่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระครูประสิทธิ์วิธการ (ณรงค์ ธรรมสุนทร)**[□] ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแพร่” พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน นั้น มีทั้งหมด ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการให้ความรู้ ๒) ด้านการฝึกอบรม ๓) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สิ่งที่ได้ดำเนินการ ๔) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน ในการพัฒนาชุมชนและปลูกฝังความมีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วย ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าในบทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาและการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความดี ความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมการให้การศึกษา ด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทาง ที่จะนำไปใช้ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ในความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง ๓ ด้าน พบว่า ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ย สูงสุด และด้านการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการให้ความรู้ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความคาดหวังให้พระสงฆ์ให้

[□] พระครูประสิทธิ์วิธการ (ณรงค์ ธรรมสุนทร), “การศึกษาความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแพร่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

ความรู้ในทางธรรม และด้านการฝึกอบรมข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพระสงฆ์มีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดฝึกอบรมเฉพาะด้านแก่เยาวชนในพื้นที่ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพระสงฆ์ให้การสนับสนุนพื้นที่บริเวณวัด แก่เยาวชนเพื่อจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพระสงฆ์ประสานงานด้านบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ ช่วยเหลือเยาวชนในพื้นที่

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) พระสงฆ์ควรพัฒนาบทบาทที่มีต่อชุมชน จากฐานะที่เป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนร่วมกับองค์กรพัฒนาชุมชนต่างๆ ไปเป็นผู้นำจิตวิญญาณในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการแนะนำหรือเทศน์สอนโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

(๒) ปัญหาที่พระสงฆ์ควรแก้ไขเป็นอันดับแรก คือ ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน และปัญหาเรื่องการขาดศีลธรรม อันเป็นปัญหามีความรุนแรงอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

(๓) พระสงฆ์ต้องเป็นสื่อกลางในการชักจูงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ด้วยความเต็มใจ และต้องประสานงานกับภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ ให้ใช้สถานที่วัดเป็นที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน หรือเป็นสถานที่จัดโครงการต่างๆ

(๔) คณะสงฆ์ควรร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญมากยิ่งขึ้น

(๕) ควรมีนโยบายของคณะสงฆ์ ในฐานะที่พระสงฆ์ที่อยู่ในท้องถิ่นจะมีมาตรการใดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อช่วยเหลือชุมชนให้มีความผาสุกตลอดไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

(๑)) ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเผยแพร่ให้พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้ได้รับทราบ เพื่อจะได้ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

(๒)) ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ และชุมชนให้มากขึ้น ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา

(๓)) ควรมีการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และสื่อที่จำเป็นแก่พระสงฆ์ เพื่อที่จะได้มีบทบาทในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(๔) พระสงฆ์ควรต้องลงมือปฏิบัติต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อหาแนวทางในการนำความรู้ใหม่ ๆ มาพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าตลอดไป

(๕) ควรมีการศึกษาผลกระทบหรือผลสะท้อนที่เกิดจากการไม่ร่วมมือกันในการพัฒนาระหว่างชุมชนกับองค์กรของพระสงฆ์ในเรื่องการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนจากการศึกษาบทบาทเป็นการศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานด้านการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์ เพื่อจะได้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

(๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนประชากรจากพระสงฆ์จังหวัดนครปฐมเป็นพระสงฆ์ในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเป็นการสำรวจบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่อื่นๆ ว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับใด

(๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียดด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น พระสงฆ์นักพัฒนา ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เป็นต้น

(๔) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่กว้างขึ้นเพื่อให้เห็นภาพสะท้อนของบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

(๕) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาวิจัยในลักษณะให้พระสงฆ์และประชาชนได้มีส่วนร่วมกันศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา , ๒๕๓๘.

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะพระสงฆ์ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมศาสนา. ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

งามพิศ สัตย์สวณ. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา . ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๓๓.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา และคณะ. การพัฒนาชุมชน . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.

ทองคุณ หงส์พันธุ์. แนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติ . กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๒๔.

ธีระพงษ์ แก้วหาญ. **ทศวรรษใหม่การสาธารณสุขมูลฐานการสัมมนาสุขภาพเพื่อ** อมวลชน .

ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและการพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๓.

นิรุติ ไชยกุล. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๕.

บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์. **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของประเทศ**

ไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : ด่าน

สุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประเวศ วะสี. **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม : ทรรศนนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

เผด็จ ทตตชีโว. **“สงครามล้นมาจากเศรษฐกิจ” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ** . กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์กราฟิกอาร์ตพริ้นติ้ง, ๒๕๔๔.

พุทธทาสภิกขุ. **การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่**. นนทบุรี: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗.

พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ

ศาสนา, ๒๕๓๓.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คง .คปญโณ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา** . กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **คนไทยกับป่า**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๓๗.

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). **ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ** .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก,

๒๕๓๙.

พรพิไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม** . กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย** . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕.

พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย . กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

ภิญโญ สาร. การบริหารบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

_____. บทบาทของศึกษานิเทศก์จังหวัด . กรุงเทพมหานคร : กองวางแผนการศึกษา สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๒.

ยนต์ ชุ่มจิต. สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ . พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ลีลาภรณ์ นาคทรัพย์ และคณะ. ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท ประสพการณ์จาก นักพัฒนา . กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๘.

วิทยา เชียงกุล. พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.

วินิจ เกตุขำ และคณะ. มเพชร ฉัตรสุกกุล. กระบวนการกลุ่ม . กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

วิรัช เตียงหงษากุล. หลักการพัฒนาชุมชน : บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชนชนบท . กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

วีรพันธ์ พวงเพชร. บทบาทของครูที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดของนักเรียนระดับอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร . นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.

สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ, จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา . กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์ , ๒๕๒๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

_____. การพัฒนาชุมชน . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

_____. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๙.

สุดา ภิรมย์แก้ว. มนุษย์กับสังคม . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

สุธิวังค์ พงษ์ไพบูลย์. บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้ . สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒.

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของ**

การศึกษาใหม่. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายเสือ, ๒๕๔๔.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน** . พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

_____. **หลักสังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา** . กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย ๒๕๓๐.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สมพร เทพสิทธิธา. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน** . กรุงเทพมหานคร : สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. **พัฒนาชนบทในประเทศไทย** . กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๒.

สุวรรีย์ ศิริโกศาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา.** ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏ เทพสตรี, ๒๕๔๖.

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา** . กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, **ระบบการศึกษากับชุมชน,** (กรุงเทพ : แปลนพับลิชชิ่ง จำกัด), ๒๕๔๐

เอนก นาคะบุตร. **คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแปลงแห่งความคิด** . กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖.

อนุชาติ พวงสำลี. **ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง** . กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๒.

อนันต์ วิริยพินิจ. **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน** . กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

อภิชัย พันธเสน. **พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค ตอนที่ ๓ ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙.

อรุณ รักธรรม. **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย** . กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

(๒) บทความ:

ชวน ภวภานันท์. “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”.

ครุศาสตร์

ปริทัศน์ . เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๖๓).

พลเดช ปิ่นประทีป. “องค์การการเงินชุมชน : ฐานรากที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคม”. ใน **ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง** . รวบรวมจัดพิมพ์โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุน การ

วิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓.

เสน่ห์ จามริก. “ชุมชนไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์”. ใน **ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง** , รวบรวมจัดพิมพ์โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓.

(๓) วิทยานิพนธ์:

กฤติยา ชัยศิริ. “ความเป็นชุมชนเข้มแข็งในตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา” .

วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖.

จิตติมา เสนาไชย. “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่. ” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

จริยา จัตูพร. “ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร .(ภุชญา)” . **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จิราณัฐ วงศ์อุทัย. “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน ปัญหาโรคเอดส์ กรณีศึกษา พระครูโสภณปริยัติสุธี วัดดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

ปริญญา สิงห์เรือง. “ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษากำนันดอนหมู่ ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๔๒.

พิชิต คำพลงาม. “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ๒๕๔๘.

พระกิตติศักดิ์ ยโสโร. “บทบาทของพระสาวิตรีเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙ .

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรปราการ ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระเกษมศักดิ์ วรสโก(อาสนะทอง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูประสิทธิ์ธรรมการ (ณรงค์ ธรรมสุนทร). “การศึกษาความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน กรณีศึกษาอำเภอลอง จังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูปลัดกิจเมธี ติคุนวิโร (เพื่อนฝูง). “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอลอง จังหวัดแพร่. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน บริเวณชายแดนไทย - ลาว จังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๗.

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ พุทธธนาโณ) . “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน จังหวัดปทุมธานี .” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓ .

พระตาล ญาณธโร . “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์ ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม (เปจิตต์). “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัด ขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหากำพล คุณงกร (มาลัย). “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม . “บทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๗.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ. “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสสุธมโม)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาทองศักดิ์ ประไพหลง. “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาวัดพัฒนา ตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์). “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔ .

พระมหาปัญญา สุขสงค์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษากรณีพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ)”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓.

พระมหามิตร จิตปญโญ. “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ .” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหารัตนพล รตนพล (ก้านเพชร). “บทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งศึกษากรณีพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๗.

พระมหาศักดิ์พิชิต จานสิทธิ์. “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี (วีระภทฺทจาโร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาสง่า สุภโร. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุเพื่อพัฒนาสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาสังเวียร ปณฺธโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสุเทพ ปิยธมฺโม. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

พระมหาสนอง อัครธมฺโม. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง:ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรม มรส”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสมชาย สิริจินโท. “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสุภา อุฑโท. “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

- พระมหาสมควร ธมฺมธโร. “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อน
เกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค
กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระอนุชิต ชูเนียม. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับ
ผู้นำชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์”. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๔๖.
- ยศ ถามูลแสน .“ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขต
เทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ .” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- สุภารัตน์ รัชมนัน. “บทบาทพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ศึกษากรณีชุมชนบ้านขุน อ.ฮอด
จ.เชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.
- สมพร ปากกะพอก. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอ
เมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙.
- โสภาค ภู่ดอก. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์การศึกษา
พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ภาคที่ ๑๖”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** .
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- หาญศึก ทรงสวัสดิ์. “ปัจจัยที่ผลต่อชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอชนแดน
จังหวัดเพชรบูรณ์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๐.
- ไอศุรีย์ อินทร์เพชร . “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี
(แก้ว สุวณฺณโชโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓ .

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

- กองเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม. **บัญชีสถิติวัดและจำนวนพระภิกษุสามเณร
ศิษย์วัด ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองนครปฐม**, ๒๕๕๔.

(๕) บทสัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณเมธาภรณ์ (ทอง ดิคุขเวโท). เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒ เจ้าอาวาสวัดไร่เกาต่นสำโรง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตานันท์ (จำนงค์ หิตจิตโต). เจ้าคณะตำบลบางแขม เจ้าอาวาสวัดวังเย็น อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระมหาประสิทธิ์ชัย ปณฺธิโต. เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ เจ้าอาวาสวัดโพรงมะเดื่อ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูหริภูมิรักษ์ (ชันยา อติฉนฺโท). เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม เจ้าอาวาสวัดหนองดินแดง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๗ กันยายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อวยพร จิตติภาณ. เจ้าคณะตำบลดอนยายหอม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, ๗ กันยายน ๒๕๕๕.

๒. ภาษาอังกฤษ:

(I) Book :

A.L. Pervin. **Personality Theory and Research 1989**. (New York : John Wiley), 1989.

Broom, L., & Sclzrnick, P. **Sociology**. (New York : Harper & Row), 1976.

Cohen & Orbuch, **Introduction to sociology**, (Singapore : Mc Graw-Hill), 1990.

D.J. Levinson. **Role Personality and Social Structure**. (New York : The Maemil), 1964.

Duham Arthur. **Community Welfare Organization**. (New York : Thomas Y Crowell Company), 1985.

Herman D. Stein and Richard A. **Social Perspective on Behavior**. (New York : Free Press), 1958.

K. David. **Human Relation at Work**. (New York : McGraw-Hill Book Company), 1962.

Paul B. Horton and Chester L. Hunt. **Sociology**. (Tokyo : McGraw-Hill. Inc), 1984.

Ralp Linton. **Status and Role. Reading in Sociology**. (New York : Thomas Y.Crowell Company), 1967.

T.R. Sarbin. **“Role Theory” Handbook of Psychology.** (New York : AddisonWesley Publishing Company), 1975.

ภาคผนวก

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
V1	57.7000	134.0793	.8368	.9153
V2	58.0667	140.2713	.6126	.9201
V3	57.8000	141.6828	.3935	.9248
V4	58.1333	134.7402	.5576	.9219
V5	57.9667	142.0333	.4219	.9238
V6	58.1667	147.1092	.2096	.9278
V7	58.0000	136.4138	.6994	.9181
V8	57.7000	132.6310	.7776	.9160
V9	57.3667	125.2057	.8786	.9128
V10	57.9333	136.6161	.7504	.9173
V11	57.5333	141.5678	.5798	.9208
V12	57.8000	129.5448	.8619	.9137
V13	58.0000	147.5862	.2183	.9270
V14	57.8000	143.2690	.4639	.9227
V15	57.6333	142.9989	.3426	.9259
V16	57.8667	130.1195	.7096	.9177
V17	57.4667	143.8437	.4742	.9226
V18	57.8667	139.2230	.6475	.9194
V19	57.6333	137.6885	.7882	.9172
V20	58.0333	138.8609	.7031	.9186

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 20

Alpha = .9240

- 01/05/10
 - 01/05/10
 - 01/05/10

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม”

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านภาวะผู้นำ								
๑	ท่านได้จัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไปสัมผัส หน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านได้น้อมนำวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านได้รณรงค์โดยใช้กิจกรรมและสื่อต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านได้ช่วยจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ท่านได้เป็นผู้นำประชาชนในการดำเนินงานกิจกรรมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ท่านได้ชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ท่านได้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านการให้การศึกษา								
๘	ท่านได้เทศน์ บรรยาย เรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๙	ท่านได้กระจายข่าวสารข้อมูลในเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งแก่ชาวบ้าน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	ท่านได้รับนิมนต์ให้ไปบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	ท่านได้สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	ท่านได้อบรมให้ความรู้ในเรื่องปัญหาที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอแก่ชาวบ้าน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓	ท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ด้านสาธารณสงเคราะห์								
๑๔	ท่านได้จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรอื่นในการจัดการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	ท่านได้จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถพัฒนาอาชีพของชาวบ้านในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖	ท่านได้จัดให้มีที่อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่คนในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	ท่านได้พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้เพื่อการพัฒนาสุขภาพและจิตใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชน

เข้มแข็ง

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสอบถามถึง ปัญหา อุปสรรค และ

ข้อเสนอแนะ

๒. ขอความกรุณาได้โปรดตอบคำถามทุกข้อ

๓. ข้อมูลที่ท่านตอบแบบสอบถามในครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับ จะไม่กระทบกระเทือนต่อท่านแต่อย่างใด โดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้ในการวิจัยเท่านั้น

๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบคุณอย่างสูงในการให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระใบฎีกาเฉลิมพล จานุดุตรโ

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. อายุ

☐ น้อยกว่า ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๕๐ ปี

☐ มากกว่า ๕๐ ปี

๒. พรรษา

☐ น้อยกว่า ๑๐ พรรษา

☐ ๑๐ - ๒๐ พรรษา

☐ มากกว่า ๒๐ พรรษา

๓. วุฒิการศึกษาทางโลก

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม

☐ นักธรรมชั้นตรี

☐ นักธรรมชั้นโท

☐ นักธรรมชั้นเอก

☐ ไม่มี

๕. วุฒิการศึกษาทางเปรียญ

☐ ป.ธ. ๑-๒ ถึง ป.ธ. ๓

☐ ป.ธ. ๔ ถึง ป.ธ. ๖

☐ ป.ธ. ๗ ถึง ป.ธ. ๙

☐ ไม่มี

๖. สถานะภายในวัด

☐ เจ้าอาวาส

☐ รองเจ้าอาวาส

☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

☐ อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ ๒: บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในระดับบทบาทที่ปฏิบัติของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งว่าปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ที่	ข้อความ	ปฏิบัติมากที่สุด (๕)	ปฏิบัติมาก (๔)	ปฏิบัติปานกลาง (๓)	ปฏิบัติ น้อย (๒)	ปฏิบัติ น้อยที่สุด (๑)
	ด้านภาวะผู้นำ					
๑	ท่านได้จัดโครงการทัศนศึกษาเพื่อนำชาวบ้านไปสัมผัส หน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง					
๒	ท่านได้โน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง					
๓	ท่านได้รณรงค์โดยใช้กิจกรรมและสื่อต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง					
๔	ท่านได้ช่วยจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน					
๕	ท่านได้เป็นผู้นำประชาชนในการดำเนินงานกิจกรรมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง					

ที่	ข้อความ	ปฏิบัติ มากที่สุด (๕)	ปฏิบัติ มาก (๔)	ปฏิบัติปาน กลาง (๓)	ปฏิบัติ น้อย (๒)	ปฏิบัติ น้อยที่สุด (๑)
๖	ท่านได้ชักชวนประชาชนให้รวมพลัง เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น					
๗	ท่านได้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ เกิดขึ้นในชุมชน					
	ด้านการให้ความรู้					
๘	ท่านได้เทศน์ บรรยาย เรื่องที่เกี่ยวกับ การส่งเสริมการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง					
๙	ท่านได้กระจายข่าวสารข้อมูลใน เรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างชุมชน เข้มแข็งแก่ชาวบ้าน					
๑๐	ท่านได้รับนิมนต์ให้ไปบรรยายใน ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชน ให้เข้มแข็ง					
๑๑	ท่านได้สอนธรรมศึกษาแล้วสอดแทรก เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้ เข้มแข็ง					
๑๒	ท่านได้อบรมให้ความรู้ในเรื่องปัญหาที่ ทำให้ชุมชนอ่อนแอแก่ชาวบ้าน					
๑๓	ท่านได้ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากร อย่างรู้คุณค่า					
	ด้านสาธารณสงเคราะห์					
๑๔	ท่านได้จัดนิทรรศการเพื่อแสดงเรื่องราว ที่เข้มแข็งเกี่ยวกับการสร้างชุมชนให้ เข้มแข็ง					

ที่	ข้อความ	ปฏิบัติ มากที่สุด (๕)	ปฏิบัติ มาก (๔)	ปฏิบัติ ปานกลาง (๓)	ปฏิบัติ น้อย (๒)	ปฏิบัติ น้อยที่สุด (๑)
๑๕	ท่านได้จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรอื่นในการจัดการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง					
๑๖	ท่านได้จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถพัฒนาอาชีพของชาวบ้านในชุมชน					
๑๗	ท่านได้จัดให้มีที่อ่านหนังสือและห้องสมุดภายในวัดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่คนในชุมชน					
๑๘	ท่านได้พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้เพื่อการพัฒนาสุขภาพและจิตใจ					
๑๙	ท่านได้อนุญาตให้ใช้วัดเป็นที่ฝึกงานและอาชีพแก่คนว่างงาน					
๒๐	ท่านได้จัดกิจกรรมต่างๆ ที่สะท้อนงานเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง					

ตอนที่ ๓: เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสอบถามถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๑. ปัญหา ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

.....

.....

.....

.....

๒. อุปสรรค ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

.....

.....

.....

.....

๓. ข้อเสนอแนะ ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

.....

.....

.....

.....

.....

สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณเมธาภรณ์ (ทอง ดิग्ขเวโท) เจ้าคณะตำบลพระปฐมเจดีย์ เขต ๒

สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตานันท์ (จำนงค์ หิตจิตโต) เจ้าคณะตำบลบางแพะ

สัมภาษณ์ พระครูหริภูมิรักษ์ (ชันยา อติฉนโท) เจ้าคณะตำบลสระกะเทียม

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อวยพร จิตติภาณ เจ้าคณะตำบลอนนทยายหอม

สัมภาษณ์ พระมหาประสิทธิ์ชัย ปณฺทิตโต เจ้าคณะตำบลโพรงมะเดื่อ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ – นามสกุล : พระใบฎีกาเฉลิมพล จานุดตโร (โพธิ์ประชุม)
- วัน เดือน ปี เกิด : ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔
- สถานที่เกิด : จังหวัดนครปฐม
- การศึกษา : มัธยมศึกษาตอนต้น-โรงเรียนยอเซฟอุปถัมภ์
 : มัธยมศึกษาตอนปลาย-โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย
 : นักรธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดรางปลาหมอ
 : ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตบวรศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

- ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน : เจ้าอาวาสวัดรางปลาหมอ
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดรางปลาหมอ ๔๓ หมู่ ๕ ตำบลสวนป่าน
 อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐
 โทร. ๐ ๓๔๒๘ ๖๕๘๙ , ๐๘ ๙๙๑๓ ๖๘๖๓

.....